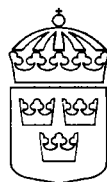

Lagutskottets betänkande

1989/90:LU37

Skydd för företagshemligheter

1989/90
LU37

Sammanfattning

Riksmötet 1988/89 behandlade lagutskottet proposition 1987/88:155 med förslag till lagstiftning om skydd för företagshemligheter. Sedan yttrande (bilaga 4) från lagrådet inhämtats över en inom utskottet upprättad promemoria (bilaga 3) med förslag till vissa ändringar i regeringens lagförslag och jämväl konstitutionsutskottet yttrat sig i ärendet (bilaga 5), hemställde lagutskottet i betänkandet 1988/89:LU30 bl.a. att riksdagen dels med anledning av propositionen skulle anta ett av utskottet framlagt förslag till lag om skydd för företagshemligheter, dels skulle anta vissa andra lagförslag som framlagts i propositionen. Vid ärendets behandling i kammaren beslöt riksdagen att utskottets lagförslag i närmare angivna delar skulle återförvisas till utskottet för att vila i minst tolv månader räknat från den 3 maj 1989. Riksdagen beslöt vidare att även lagstiftningsärendet i övriga delar skulle återförvisas till utskottet.

I förevarande betänkande tar lagutskottet upp lagstiftningsärendet till förnyad behandling. Utskottet behandlar vidare i betänkandet en med anledning av propositionen väckt motion (m) samt tre under allmänna motionstiden år 1990 väckta motioner (fp, vpk resp. mp), vari bl.a. yrkas avslagen på den föreslagna lagstiftningen.

Utskottet hemställer att riksdagen avslår de under allmänna motionstiden 1990 väckta motionerna samt antar lagförslaget i propositionen med av utskottet föreslagna ändringar. Utskottets förslag till lag om skydd för företagshemligheter överensstämmer — utom såvitt avser tidpunkten för lagens ikraftträdande — med det av utskottet tidigare framlagda och till utskottet återförvisade lagstiftningsförslaget.

Liksom tidigare slår utskottet fast att lagen om skydd för företagshemligheter över huvud taget inte gäller uppgifter om brott och särskilt allvarliga missförhållanden i ett företag. Utöver den begränsning av lagens tillämpningsområde som följer härav föreslår utskottet i syfte att tillgodose behovet av en fri debatt att det införs en generell bestämmelse om att lagen endast gäller obehöriga angrepp. Som exempel på när ett angrepp inte är obehörigt anges uttryckligen att någon röjer en hemlighet för att avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott som kan leda till fängelse eller som kan anses utgöra annat allvarligt missförhållande. Missförhållandet kan avse exempelvis

faror i miljön eller risker som drabbar konsumenterna. Den föreslagna undantagsbestämmelsen får betydelse särskilt för de anställda i privata företag eftersom de i dag inte torde åtnjuta meddelarfrihet enligt tryckfrihetsförordningen och därför inte har möjlighet att utan risk för skadeståndsskyldighet vända sig till exempelvis massmedierna och lämna upplysningar om missförhållanden på sin arbetsplats.

När det gäller den kritik som framförts mot att den nya lagstiftningen skulle hindra yttrandefriheten i t.ex. massmedierna och hota meddelarfriheten konstaterar lagutskottet i likhet med både lagrådet och konstitutionsutskottet att den föreslagna lagen över huvud taget inte inkräktar på de rättigheter som tryckfrihetsförordningen och andra yttrandefrihetsrättsliga lagar ger. Eftersom brott och andra allvarliga missförhållanden utesluts från lagens skydd anser lagutskottet liksom också lagrådet och konstitutionsutskottet att den inte heller hotar den genom regeringsformen garanterade fria åsiktsbildningen i övrigt i samhället. Utskottet påpekar i det sammanhanget att det inte finns anledning att avvakta ett genomförande av meddelarskyddskommitténs förslag om meddelarfrihet för bl.a. anställda. Tvärtom förutsätter detta förslag att den föreslagna lagen om skydd för företagshemligheter införs.

Utskottet föreslår också att regeringens förslag ändras i några andra hänseenden. Med anledning av en motion (m) föreslås att skadeståndsreglerna i lagen skall kunna tillämpas inte bara när en företagshemlighet varit utsatt för ett angrepp enligt den föreslagna lagen utan också då någon missbrukar en företagshemlighet som oriktigt lämnats ut från en myndighet. Vidare föreslår utskottet bl.a. en särskild regel om jämkning av skadestånd som främst tar sikte på de anställdas skadeståndsansvar.

Till betänkandet har fogats tre reservationer (fp, vpk, mp). I reservationerna hemställs att riksdagen avslår propositionen samt att frågan om lagstiftning om skydd för företagshemligheter utreds ytterligare.

Propositionen

I proposition 1987/88:155 föreslår regeringen (justitiedepartementet) — efter hörande av lagrådet — att riksdagen antar i propositionen framlagda förslag till

1. lag om skydd för företagshemligheter,
2. lag om ändring i datalagen (1973:289),
3. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).

Regeringens förslag till lag om skydd för företagshemligheter framgår av det i *bilaga 1* framlagda lagförslaget. Lagförslagen 2 och 3 har intagits i *bilaga 2* till betänkandet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll hänvisas till vad utskottet anför nedan.

Motionerna

Med anledning av proposition 1987/88:155 väckt motion

1987/88:L10 av Nic Grönvall (m) vari yrkas att riksdagen genom en särskild lagregel beslutar att rätten till skadestånd och straffbarheten skall vara densamma i den mån affärsidkarens konkurrent kommit i besittning av företagshemlighet genom myndighets medverkan.

Under allmänna motionstiden år 1990 väckta motioner

1989/90:L805 av Bengt Harding Olson m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar avslå regeringens proposition om lag om skydd för företagshemligheter,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samordning av lagstiftningen om meddelarfrihet inom enskilda sektorn och om skyddet för företagshemligheter.

1989/90:L810 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen avslår proposition 1987/88:155,
2. att riksdagen hos regeringen begär ett nytt lagförslag där kraven på offentlig insyn i företagen och möjlighet till ifrågasättande och demokratisk diskussion är tillgodosedda.

1989/90:L811 av Inger Schörling m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen avslår det vilande lagförslaget om skydd för företagshemligheter.

Ärendets handläggning i riksdagen

Proposition 1987/88:155 om skydd för företagshemligheter framlades våren 1988. Med anledning av propositionen väcktes sex motioner. I fyra av motionerna (1987/88:L11, L12 och L14 samt 1988/89:L1) yrkades avslag på propositionen och i en motion (1987/88:L10) yrkades viss ändring av propositionens lagförslag. I den sjätte motionen (1987/88:L13) begärdes utredning om meddelarskydd på den inte offentliga sektorn.

Inom utskottet utarbetades under hösten 1988 en promemoria med förslag till sådana ändringar av regeringens förslag som ansågs påkallade av hänsyn till bl.a. den fria opinionsbildningen. På utskottets begäran yttrade sig härefter lagrådet över promemorian. Promemorian har fogats till betänkandet som *bilaga 3* och lagrådets yttrande som *bilaga 4*.

På begäran från lagutskottet yttrade sig sedan konstitutionsutskottet i ärendet. Yttrandet (1988/89:KU2y) har fogats till betänkandet som *bilaga 5*.

Proposition 1987/88:155 jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna samt en under allmänna motionstiden år 1989

väckt motion (1988/89:L804) behandlades av utskottet i betänkandet 1988/89:LU30. I betänkandet hemställde utskottet under momenten 1—3 att riksdagen skulle avslå motionerna 1987/88:L11, L12, L13 och L14 samt 1988/89:L1 och L804, under moment 4 att riksdagen med anledning av proposition 1987/88:155 och motion 1987/88:L10 skulle anta ett av utskottet i betänkandet framlagt förslag till lag om skydd för företagshemligheter samt under moment 5 att riksdagen skulle anta de i propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i datalagen och lag om ändring i sekretesslagen. Betänkandet anmäldes i riksdagens kammare den 3 maj 1989.

När ärendet den 10 maj 1989 företogs till behandling i riksdagens kammare hade 19 av riksdagens ledamöter med hänvisning till 2 kap. 12 § tredje stycket regeringsformen (RF) begärt att de i betänkandet framlagda lagförslagen skulle vila i minst tolv månader. Enligt det åberopade lagrummet gäller ett särskilt förfarande vid antagande av förslag till lag som begränsar bl.a. den yttrande- och informationsfrihet som 2 kap. RF tillförsäkrar varje medborgare gentemot det allmänna eller förslag till lag om ändring eller upphävande av sådan lag. På yrkande av lägst tio ledamöter skall förslaget — om det inte förkastas av riksdagen — vila i minst tolv månader från det att det första utskottsyttrandet över förslaget anmäldes i riksdagens kammare. Riksdagen kan dock genast anta förslaget, om minst fem sjättedelar av de röstande förenar sig om beslutet. Det ankommer på konstitutionsutskottet att pröva huruvida 2 kap. 12 § tredje stycket RF är tillämpligt i fråga om visst lagförslag. Av 4 kap. 10 § riksdagsordningen följer att konstitutionsutskottet får förklara att stadgandet i RF inte är tillämpligt först sedan lagrådet hörts.

Riksdagen beslöt den 10 maj 1989 att bifalla lagutskottets hemställan under momenten 1—3. Beträffande utskottets hemställan under momenten 4 och 5 uppnåddes inte den majoritet som erfordrades för att lagförslagen skulle antas utan ärendet hänvisades till konstitutionsutskottet för prövning av frågan om tillämpligheten av 2 kap. 12 § tredje stycket RF. Efter hörande av lagrådet förklarade konstitutionsutskottet (bet. 1988/89:KU40) att enligt dess mening 2 kap. 12 § tredje stycket RF var tillämpligt på vissa, närmare angivna, delar av förslaget till lag om skydd för företagshemligheter samt att stadgandet inte var tillämpligt i fråga om lagförslagen i övrigt i lagutskottets betänkande.

Riksdagen företog den 6 juni 1989 lagutskottets betänkande till förnyad prövning såvitt avsåg lagförslagen. Vid omröstning uppnåddes ej erforderlig fem sjättedels majoritet för omedelbart antagande av de delar av förslaget till lag om skydd för företagshemligheter på vilka konstitutionsutskottet funnit den förut nämnda bestämmelsen i RF tillämplig. Riksdagens beslut innebar således att förslaget i dessa delar skulle återförvisas till lagutskottet för att vila i minst tolv månader räknat från den 3 maj 1989. Riksdagen beslöt därefter med stöd av 4 kap. 9 § riksdagsordningen att de delar av förslaget till lag om skydd för företagshemligheter som inte skulle vila samt förslagen till lag om ändring i datalagen och till lag om ändring i sekretesslagen skulle återförvisas till lagutskottet för ytterligare beredning.

Utskottet

Inledning

Det är ett viktigt samhällsintresse att det råder en fungerande och effektiv konkurrens inom näringslivet. Genom lagstiftning på skilda områden har statsmakterna därför velat skapa garantier för att konkurrensen mellan företagen skall vara fri. Här kan särskilt nämnas reglerna i konkurrenslagen (1982:729) som syftar till att förhindra olika typer av konkurrensbegränsande åtgärder. Bestämmelserna ger bl.a. näringsfrihetsombudsmannen möjlighet att agera vid t.ex. karteller, prissamverkan eller företagssammanslutningar. Behovet av fri konkurrens måste emellertid vägas mot andra angelägna intressen. Sålunda är det viktigt att konkurrensen sker på lika villkor och även i övrigt är rättvis samt att företagens förmåga att konkurrera upprätthålls. Betydelsefullt är vidare att företagens intresse av utveckling och förnyelse inte motarbetas. Det har därför varit nödvändigt att genomföra olika lagstiftningsåtgärder som begränsar den fria konkurrensen. Exempel härpå är den lagstiftning som införts för att förhindra otillbörliga konkurrensmetoder genom bl.a. reglerna i marknadsföringslagen (1975:1418) och bestämmelserna om bestickning och mutbrott i brottsbalken.

Ett exempel på regler som i praktiken är konkurrensbegränsande men som samtidigt på sikt har en konkurrensstimulerande effekt genom att de uppmuntrar till förnyelse och utveckling inom näringslivet är lagstiftningen på immaterialrättens område. Patentlagen (1967:837) ger den som gjort en industriellt användbar uppfinning möjlighet att genom patent få ensamrätt att utnyttja uppfinningen och därmed hindra andra från att utan tillstånd dra nytta av den. På ungefärligen samma sätt skyddas nyskapande formgivning av nytto- och prydnadsföremål genom mönsterskyddslagen (1970:485). När det gäller företagens firmanamn och varumärken finns regler om ensamrätt i firmalagen (1974:156) resp. varumärkeslagen (1960:644). Det är emellertid inte endast den nämnda lagstiftningen om det industriella rättsskyddet som är av betydelse inom näringslivet. Också reglerna i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk ger ett för företagen väsentligt skydd. Den ensamrätt som upphovsrättslagen ger gäller nämligen inte bara i fråga om litterära och konstnärliga verk i snäv bemärkelse utan omfattar en mängd olika alster av skapande verksamhet såsom vetenskapliga verk, alster av brukskonst och byggnadskonst, ritningar, kartor m.m. Genom en ändring i upphovsrättslagen år 1989 har det uttryckligen slagits fast att lagen också gäller datorprogram (prop. 1988/89:85, bet. LU34). I sammanhanget kan även nämnas att lagen (1986:1425) om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter ger den som skapat ett sådant mönster en upphovsrättsligt färgad ensamrätt till mönstret.

För sin konkurrensförmåga är företagen beroende inte bara av ensamrätt till produkter och produktionsmetoder utan också av skydd

mot att det samlade kunnandet inom företaget om branschförhållanden och affärsförbindelser, produktion, marknadsföring, administration m.m. utnyttjas av andra på ett otillbörligt sätt. Den immaterialrättsliga lagstiftningen omfattar i allmänhet inte detta kunnande. Gällande rätt ger i stället det företagsspecifika kunnandet ett skydd på konkurrensrättsliga grunder i lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens (IKL). Bestämmelserna i IKL, som har sitt ursprung i en år 1919 införd lag i samma ämne, riktar sig i första hand mot anställda personers utnyttjande eller röjande av arbetsgivarens hemligheter. Ett typfall är att en anställd obehörigen lämnar ut en yrkeshemlighet till en konkurrerande näringsidkare. Om så sker kan den anställda dömas till böter eller fängelse i högst ett år samt förpliktas ersätta uppkommen skada (3 § första stycket IKL). Någon definition av begreppet yrkeshemlighet ges inte i IKL. Emellertid framgår att en yrkeshemlighet kan utgöras av exempelvis fabrikations-sätt, anordning eller affärsförhållande. Över huvud taget torde som yrkeshemlighet räknas all information om näringsidkarens verksamhet som denne vill hålla hemlig. För att den anställda skall kunna dömas fordras att han använt eller avslöjat hemligheten i avsikt att bereda sig eller annan fördel eller att göra skada.

I 3 § andra stycket IKL ges skydd mot missbruk av så kallad teknisk förebild. Inte heller det begreppet är närmare definierat i lagen, men det sägs att det skall röra sig om ritning, mönster, modell, schablon eller dylik teknisk förebild. Lagrummet anger att den som obehörigen använder sig av eller ger annan del av en teknisk förebild som han för utförande av arbete eller eljest för affärsändamål fått sig anförtrodd kan dömas till straff och skadestånd. Skyddet för tekniska förebilder gäller således inte bara gentemot företagens anställda — såsom beträffande yrkeshemligheter i paragrafens första stycke — utan också gentemot utomstående avtalskontrahenter. Ett typexempel är att en näringsidkare som tillverkar produkter för ett annat företags räkning utnyttjar en ritning som han fått sig anförtrodd till att starta egen tillverkning och försäljning av samma slags produkt.

Skyddet i 3 § IKL för yrkeshemligheter och tekniska förebilder tar som nämnts sikte på vissa förfaranden i avtalsrelationer. Under särskilda förhållanden kan emellertid även en tredje man drabbas av straff- och skadeståndsansvar. I 5 § IKL stadgas sålunda att ansvar — under vissa ytterligare förutsättningar — inträder också för den som obehörigen använder sig av eller avslöjar yrkeshemlighet eller förebild, som han fått kännedom om genom ett i 3 § IKL beskrivet otillåtet förfarande. En förutsättning för ansvar är att användandet eller avslöjandet sker för att bereda gärningsmannen eller annan fördel eller för att skada. Endast sådan tredje man är straffbar som har tagit emot yrkeshemligheten eller förebilden direkt från den som gjort sig skyldig till brott enligt 3 § IKL. Om denne tredje man i sin tur lämnar hemligheten eller förebilden vidare till en annan, kan den senare fritt utnyttja hemligheten eller förebilden eller lämna den vidare. En ytterligare inskränkning av paragrafens tillämpningsområde är att det krävs att

gärningsmannen redan då han fick tillgång till yrkeshemligheten eller förebilden ägde kännedom om de förhållanden som gjorde utlämnandet otillåtet.

Utredningen om illojal konkurrens lade år 1966 fram ett betänkande (SOU 1966:71, *Otillbörlig konkurrens*) med förslag till ny lag om otillbörlig konkurrens. Förslaget, som hade tillkommit i nära samarbete med kommittéer i Danmark, Finland och Norge, innehöll regler om företagsspioneri och missbruk av företagshemlighet och innebar även i övrigt en väsentlig utbyggnad av skyddet för företagshemligheter. I motsats till vad som blev fallet i de nämnda länderna ledde förslaget i Sverige inte till någon ny lagstiftning på detta område.

År 1979 tillkallades en särskild utredare med uppdrag att utreda frågor om skydd för företagshemligheter m.m. Utredaren avlämnade år 1983 betänkandet (SOU 1983:52) *Företagshemligheter*, vari föreslogs att IKL skulle ersättas av en ny lag om skydd för företagshemligheter. Utredaren avslutade sitt uppdrag år 1987 genom att framlägga betänkandet (SOU 1987:1) *Otillbörlig efterbildning*. I betänkandet föreslås en särskild lag mot otillbörlig efterbildning, avsedd att komplettera bestämmelserna i bl.a. patentlagen, mönsterskyddslagen och varumärkeslagen.

Sedan betänkandet (SOU 1983:52) *Företagshemligheter* remissbehandlats lades det till grund för förslagen i propositionen. Propositionen jämte de motioner som väckts med anledning av den behandlades av utskottet våren 1989 i betänkandet 1988/89:LU30. Vid riksdagens behandling av utskottets betänkande avslogs motionerna med ett undantag och återförvisades ärendet i övrigt till utskottet.

Utskottet tar nu upp det återförvisade ärendet till förnyad behandling. Mot bakgrund av den kritik mot den föreslagna lagstiftningen som kommit till uttryck såväl i de motioner som väckts i år som i den allmänna debatten kommer utskottet i det följande att — efter en redovisning av propositionens huvudsakliga innehåll — lämna en översiktlig redogörelse för det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet och de förslag som nyligen framlagts av meddelarskyddskommittén i betänkandet (SOU 1990:12) *Meddelarrätt. Meddelarfrihet i företag och föreningar m.m.* Utskottet kommer därefter att göra de överväganden som föranleds av motionerna och meddelarskyddskommitténs förslag.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att IKL upphävs och från årsskiftet 1988-1989 ersätts med en ny lag om skydd för företagshemligheter. Den föreslagna lagen innehåller, till skillnad från vad som är fallet i IKL beträffande yrkeshemlighet och teknisk förebild, inledningsvis en definition av begreppet företagshemlighet. Med företagshemlighet avses i förslaget (1 §) sådan information om affärs- eller driftförhållanden i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom. Lagen avses bli tillämplig vid all näringsverksamhet och således även vid näringsverksamhet som utövas av det allmänna, t.ex. av statens affärsdrivande verk.

I regeringens lagförslag kriminaliseras två särskilda former av befattningstagande med företagshemligheter. Sålunda föreslås (2 §) att den som med uppsåt olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet skall dömas för *företagsspioneri* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst sex år. Vidare föreslås (3 §) att den som anskaffar en företagshemlighet med vetskap om att den som tillhandahåller hemligheten eller någon före honom har berett sig tillgång till denna genom företagsspioneri skall dömas för *olovlig befattning med företagshemlighet* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år. Den som gör sig skyldig till de nämnda brotten skall dessutom ersätta den skada som uppkommit (4 §).

Andra angrepp på företagshemligheter än sådana som utgör brott enligt 2 och 3 §§ medför endast skadeståndsansvar. Skadeståndsskyldighet inträder både då någon missbrukar en företagshemlighet som har anförtrotts honom i en affärsförbindelse (5 §) och när en anställd obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han fått del av i sin anställning (6 §). Skadeståndsskyldighet drabbar också den som obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som på grund av ett otillåtet angrepp redan har fått spridning (7 §).

I 9 § finns en särskild regel om beräkning av skadestånd vid angrepp på företagshemligheter. Regeln innebär att ersättningen skall bestämmas inte bara med utgångspunkt i den förlust som uppkommit genom angreppet utan också med hänsyn till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Den föreslagna regeln är således förmånligare för den drabbade näringsidkaren än de regler som i allmänhet gäller vid beräkning av skadestånd.

Vidare innehåller förslaget bl.a. regler som gör det möjligt för domstol att vid vite förbjuda den som redan har angripit en företagshemlighet att utnyttja eller röja hemligheten (11 §). Domstol skall också kunna förordna att en handling, som innefattar en företagshemlighet, skall överlämnas till rätt innehavare. Domstolen kan därvid förordna att överlämnandet skall ske mot lösen (14 §).

I propositionen föreslås härutöver bl.a. att det i sekretesslagen införs en erinran om att bestämmelserna i den föreslagna lagen om skydd för företagshemligheter kan äga tillämpning också inom den offentliga sektorn.

Det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet

Enligt 2 kap. 1 § RF är varje svensk medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet, dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor ävensom informationsfrihet, dvs. frihet att inhämta och motta upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden. Av 2 kap. 12 och 13 §§ följer att yttrandefriheten och informationsfriheten får begränsas med hänsyn till rikets säkerhet och vissa andra särskilt angivna omständigheter och i övrigt endast om särskilt viktiga skäl föranleder det. Som en allmän regel gäller vidare att begränsning-

ar får göras endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningar får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till de ändamål som föranlett dem och inte heller sträcka sig så långt att de utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av folkstyrelsens grundvalar.

Tryckfriheten utgör en del av yttrandefriheten men är undantagen från regleringen i RF. Bestämmelser om tryckfrihet har i stället tagits in i tryckfrihetsförordningen (TF). Varje svensk medborgare är enligt 1 kap. 1 § TF tillförsäkrad rätten att i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. Tryckfrihetens syfte anges i samma lagrum vara att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Bestämmelserna i TF skyddar inte bara det fria informationsflödet och den fria politiska opinionsbildningen utan också rätten att i tryckt skrift yttra sig på sådana områden av samhällslivet som rör t.ex. religion, vetenskap, ekonomi och underhållning.

TF är liksom RF grundlag, vilket innebär att den kan ändras endast genom likalydande beslut vid två riksmöten med nyval emellan. TF:s egenskap av grundlag medför också att dess bestämmelser är överordnade bestämmelser i vanlig lagstiftning och således har företräde vid eventuella lagkonflikter. TF är dessutom *exklusivt tillämplig* inom det område den reglerar, vilket innebär att missbruk av tryckfriheten kan bestraffas endast i de fall TF medger det. Inskränkningar i tryckfriheten kan inte göras genom bestämmelser i annan lag om inte TF tillåter det. Om stadganden i vanlig lag skulle synas begränsa någon i TF garanterad fri- eller rättighet tar TF över och bestämmelserna blir utan verkan. I det sammanhanget spelar det inte någon roll om begränsningen åstadkoms genom straffsanktionerade föreskrifter eller genom enbart skadeståndsregler. Ett lagstadgande om skadeståndsansvar som innebär att en enskild person åläggs tystnadsplikt och som inte har stöd i TF får således inte tillämpas när åsidosättandet av tystnadsplikten består i att vederbörande yttrat sig i tryckt skrift.

En av de grundläggande garantier för tryckfriheten som TF ger är förbudet mot *censur* och vissa andra åtgärder. Enligt 1 kap. 1 § TF innebär tryckfriheten en rättighet att, utan några av myndighet eller annat allmänt organ i förväg lagda hinder, utge skrifter, och i 1 kap. 2 § TF sägs att någon förhandsgranskning av skrifter eller något förbud mot tryckning inte får förekomma. Censurförbudet innebär bl.a. att någon förhandsgranskning av manuskript e.d. inte får utföras av myndighet eller annat allmänt organ. Med annat allmänt organ menas statliga och kommunala institutioner med offentlig ställning, t.ex. de statliga affärsdrivande verken. Däremot är stats- eller kommunalägda bolag inte att anse som allmänna organ under förutsättning att deras verksamhet inte innefattar myndighetsutövning.

Inte heller på annat sätt än genom censur får myndigheterna ingripa för att hejda yttranden innan de blivit offentligt uttalade. De får, som framgår av 1 kap. 2 § TF, inte hindra tryckning, utgivning eller spridning av en skrift på grund av dess innehåll. Förbudet riktar sig enbart mot myndighet eller annat allmänt organ. Enskilda företag eller

organisationer är således oförhindrade att vägra medverka till en skrifts tryckning, utgivning eller spridning, även om vägran motiveras av skriftens innehåll. Däremot är det inte tillåtet för exempelvis postverket, som är ett allmänt organ, att vägra distribuera en tidning på grund av att denna innehåller uppgifter av visst slag.

TF reglerar i princip inte förhållandet mellan enskilda utan bara deras rättigheter och skyldigheter gentemot det allmänna. Reglerna anses därför inte hindra enskilda att avtala om inskränkningar i rätten att yttra sig i tryckta skrifter, att bedriva efterforskning av uppgiftslämnare etc. Begränsningar av tryckfriheten som det allmänna vill genomföra måste däremot ske genom bestämmelser i TF.

Den som överskrider de gränser för yttrandefriheten som uppställs i TF gör sig skyldig till *tryckfrihetsbrott* enligt 7 kap. 4 och 5 §§ TF. I 7 kap. 4 § TF föreskrivs sålunda att som tryckfrihetsbrott skall anses vissa gärningar som begås genom tryckt skrift och som är straffbara enligt brottsbalken, såsom uppvigling och hets mot folkgrupp och — efter lagändring som trädde i kraft den 1 januari 1989 — spioneri och obehörig befattning med hemlig uppgift. De tryckfrihetsbrott som avses med 7 kap. 5 § TF är offentliggörande av allmänna handlingar som skall hållas hemliga, röjande av uppgifter som omfattas av kvalificerad tystnadsplikt enligt 16 kap. sekretesslagen samt — när riket är i krig eller omedelbar krigsfara — offentliggörande av uppgift om förhållanden vilkas röjande enligt lag innefattar annat brott mot rikets säkerhet än som anges i 7 kap. 4 § TF.

En tryckt framställning kan vara brottslig i annat avseende än som ett överskridande av tryckfrihetens gränser. Exempelvis utgör tryckning av falska sedlar eller bedrägeri genom annons inte missbruk av tryckfriheten, beträffande vilket förfarande TF som nämnts är exklusivt tillämplig, utan dessa och liknande brott skall beivras i vanlig ordning.

Ett utmärkande drag för det tryckfrihetsrättsliga regelsystemet är endast en av dem som medverkat vid tillkomsten av en tryckt skrift kan göras ansvarig för innehållet i skriften. Beträffande periodiska skrifter, dvs. tidningar eller tidskrifter som utkommer med minst fyra nummer per år, gäller att det i första hand är den ansvarige utgivaren som svarar för innehållet. De som på olika sätt, t.ex. som journalister och uppgiftslämnare, medverkar vid skriftens tillkomst går i princip alltid fria från ansvar. För att säkerställa denna ansvarsfrihet och därmed garantera tryckfriheten har i TF uppställts särskilda regler om anskaffarfrihet och om vad som sammanfattande brukar benämnas meddelarskydd.

Anskaffarfriheten innebär att var och en har rätt att anskaffa uppgifter och underrättelser i vilket ämne som helst för att offentliggöra dem i tryckt skrift eller för att lämna meddelanden i publiceringssyfte. En av de regler som ingår i meddelarskyddet gäller den s.k. *meddelarfriheten*, som innebär att det står var och en fritt att — med vissa i TF särskilt angivna undantag — meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift. Meddelare, anskaffare och författare har vidare rätt till *anonymitet*. De personer som tagit befattning med tillkomsten eller utgivningen av en tryckt

skrift är vid straffansvar förbjudna att röja meddelare och författare. Anonymitetsskyddet kompletteras med en regel som förbjuder myndigheter att utom i vissa angivna fall *efterforska* författare eller meddelare.

Anskaffarfriheten och meddelarskyddet är inte oinskränkta utan har givna gränser. Begränsningar i anskaffarfriheten och meddelarfriheten kan emellertid i princip ske endast genom föreskrifter i TF. För vissa undantagssituationer har också sådana begränsningar införts. Beträffande *anskaffarfriheten* gäller sålunda enligt 7 kap. 3 § TF bl.a. att den som anskaffar uppgifter i publiceringssyfte och därigenom gör sig skyldig till spioneri, grov obehörig befattning med hemlig uppgift samt vissa andra brott mot rikets säkerhet kan fällas till ansvar härför i sedvanlig straffrättslig ordning.

Ett annat, väsentligt undantag från principen att anskaffaren går fri finns i 1 kap. 9 § 3 TF. Där sägs att utan hinder av TF gäller vad i lag är stadgat om ansvar och ersättningsskyldighet för det sätt på vilket uppgift eller underrättelse anskaffats. TF:s skydd för uppgiftsinhämtande i publiceringssyfte går alltså inte så långt att brottsliga metoder som används vid uppgiftsinhämtandet inte skulle kunna bestraffas. Om en uppgift anskaffas genom t.ex. inbrott kan anskaffaren i vanlig ordning åtalas och dömas för stöld eller annat brottsligt tillvägagångssätt som gärningen i rent straffrättsligt hänseende innefattar. Som exempel på förfaranden som på grund av det nämnda undantaget från anskaffarskyddet skall bedömas och handläggas på vanligt sätt angavs under förarbetena (prop. 1975/76:204 s. 131) gärningar som utgör brott mot posthemligheten eller telehemligheten, intrång i förvar och olovlig avlyssning eller som innefattar inbrott, egenmäktigt förfarande, hemfridsbrott, olaga tvång eller olaga hot samt mutbrott.

I likhet med anskaffarfriheten begränsas *meddelarfriheten* av reglerna i 7 kap. 3 § TF. Sålunda skall vid vissa grövre brott mot rikets säkerhet, oriktigt utlämnande av hemlig handling som sker uppsåtligen och uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt i fall som anges i särskild lag (16 kap. sekretesslagen) gälla vad i lag är stadgat om ansvar för sådana brott.

I motsats till vad som obestriddligen gäller beträffande förhållandet mellan å ena sidan principen om meddelarfrihet och å andra sidan lagregler om tystnadsplikt — nämligen att meddelarfriheten tar över om inte fall som avses i 7 kap. 3 § TF är för handen — har det ansetts mera tveksamt huruvida mellan enskilda personer träffade *avtal om tystnadsplikt* generellt bryter meddelarfriheten. Skulle meddelarfriheten ha företräde även i sistnämnda situation, blir konsekvensen att rätt till skadestånd inte föreligger vid åsidosättande av avtalad tystnadsplikt, om åsidosättandet består i att ett meddelande lämnats i publiceringssyfte. Den uppfattning som i allmänhet kommit till uttryck i litteratur och i lagförarbeten är dock att avtalade tystnadsplikter bryter meddelarskyddet.

När det gäller att närmare bestämma räckvidden av reglerna om meddelarfrihet kan frågan om vad som får publiceras av utgivaren av en tidning eller författaren till en bok tas till utgångspunkt. Principiellt sett kan nämligen den frihet som en person har att lämna

uppgifter för publicering inte sträcka sig längre än friheten att såsom utgivare eller författare publicera uppgifterna, något som har direkt samband med den ovan nämnda principen om ensamansvar. I själva verket är gränslinjen mellan tillåtet och otillåtet uppgiftslämnande, som sker i publiceringssyfte, att bestämma efter samma normer som om frågan i stället gällt en utgivares eller en författares ansvar för själva publiceringen.

I *radioansvarighetslagen* (1966:756) och ytterligare ett antal lagar på det radiorättsliga området finns regler om bl.a. ensamansvar, yttrandefrihetsbrott och meddelarskydd, vilka i stor utsträckning hänvisar till eller överensstämmer med bestämmelserna i TF. De nämnda lagarna har inte karaktär av grundlag, och den yttrandefrihet som de är avsedda att tillförsäkra kan därför i princip inskränkas genom bestämmelser i vanlig lag. Lagarna är emellertid, i likhet med TF, exklusivt tillämpliga på de områden som de reglerar. Det innebär bl.a. att programutgivare och den som lämnat meddelande eller anskaffat uppgift för offentliggörande i radioprogram inte får dömas till straff eller skadestånd om det inte finns stöd härför i de nämnda radiolagarna.

En utförligare redogörelse för det tryckfrihetsrättsliga regelsystemet finns intagen i den till lagrådet remitterade promemorian (se bilaga 3 till betänkandet).

Utredningsförslag om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda

På riksdagens begäran (se bet. KU 1987/88:36) tillkallade regeringen hösten 1988 en kommitté (Ju 1988:03) med uppdrag att skyndsamt utreda frågan om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda. Kommittén, som antog namnet meddelarskyddskommittén, avlämnade i mars 1990 betänkandet (SOU 1990:12) *Meddelarrätt*. I betänkandet föreslår kommittén att arbetstagare i enskilda företag och medlemmar i föreningar skall få en i TF inskriven rätt att — utan hinder av enskilt åtagande i form av exempelvis avtalad tystnadsplikt — i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter och meddela uppgifter och underrättelser i vilket ämne som helst samt rätt att till tidningsutgivare, författare m.fl. meddela uppgifter och underrättelser för offentliggörande i tryckt skrift. De får enligt förslaget också en rätt att anskaffa uppgifter och underrättelser för att offentliggöra dem i tryckt skrift eller för att lämna meddelande för sådant offentliggörande. Förslaget innebär vidare att det införs förbud mot sanktioner när någon utnyttjar sina rättigheter samt ett efterforskningsförbud. Den föreslagna meddelarfriheten skall dock inte vara oinskränkt utan vissa typer av information undantas. Begränsningarna av meddelarfriheten skall enligt förslaget anges i en särskild lag, som inte skall ha karaktär av grundlag.

I den sist nämnda lagen skall enligt meddelarskyddskommitténs förslag finnas särskilda bestämmelser om bl.a. begränsningar av meddelarfriheten när det gäller företagshemligheter. Kommittén utgår därvid (se kommitténs betänkande s. 160 f., 286 och 318) från den definition av begreppet företagshemlighet som angivits i lagutskottets betänkande

1988/89:LU30 och förutsätter att utskottets i betänkandet framlagda förslag till lag om skydd för företagshemligheter kommer att antagas av riksdagen efter utgången av den 3 maj 1990. Utifrån denna förutsättning föreslår kommittén att en allmän begränsning i meddelarfriheten i förhållandet mellan enskilda skall gälla beträffande sådan uppgift som utgör företagshemlighet enligt lagen om skydd för företagshemligheter och som skyddas enligt den lagen. Under vissa förutsättningar skall emellertid enligt kommitténs förslag meddelarfrihet gälla även beträffande företagshemligheter som skyddas enligt lagen. Kommittén föreslår att meddelarfriheten skall gälla fullt ut när det gäller förhållanden som har så väsentlig betydelse för miljön eller för människors hälsa eller annars ett sådant allmänintresse att detta uppenbart väger tyngre än intresset av att skydda hemligheten. Den föreslagna undantagsregeln skall dock inte tillämpas då fråga är om utrikes tryckt skrift som inte huvudsakligen är avsedd för spridning inom riket och för vilket utgivningsbevis inte finns.

I betänkandet föreslås vidare att den radiorättsliga lagstiftningen anpassas till de föreslagna reglerna om meddelarfrihet mellan enskilda.

Meddelarskyddskommittén förordar även att några smärre förändringar görs i den lag om skydd för företagshemligheter som riksdagen kan komma att anta på grundval av lagutskottets betänkande 1988/89:LU30. Kommittén anser (s. 161) att ändringarna kan göras i en senare omgång sedan lagen antagits av riksdagen. Ändringarna innebär bl.a. ett tillägg till 1 § i lagen samt en viss omformulering av 2 § andra stycket.

Enligt meddelarskyddskommittén bör den av kommittén föreslagna lagstiftningen kunna träda i kraft den 1 januari 1992.

Allmänna överväganden

Som tidigare redovisats hemställde utskottet i betänkandet 1988/89:LU30 att riksdagen med anledning av proposition 1987/88:155 skulle anta ett av utskottet framlagt förslag till lag om skydd för företagshemligheter jämte vissa i propositionen föreslagna lagändringar. Förslaget innebar att IKL skulle ersättas av en ny lag om skydd för företagshemligheter som ger ett effektivare skydd för sådana hemligheter. Vid ärendets behandling i kammaren återförvisades lagförslagen till utskottet för att bl.a. i vissa delar vila under tolv månader. Det återförvisade förslaget om skydd för företagshemligheter kritiserades i olika avseenden i tre motioner som väckts under allmänna motionstiden 1990.

I motion 1989/90:L805 av Bengt Harding Olson m.fl. (fp) framhålls att folkpartiet i en följdmotion till propositionen om skydd för företagshemligheter våren 1988 yrkade avslag på propositionen och då hävdade att riksdagen borde avvakta resultatet av meddelarskyddskommitténs arbete innan beslut fattades om skydd för företagshemligheter. Mot bakgrund av att motionen avslogs av riksdagen våren 1989 och att ärendet om skydd för företagshemligheter kommer upp till fortsatt behandling under år 1990 önskar motionärerna genom den nu väckta

motionen fullfölja folkpartiets hittills drivna linje i frågan. I motionen görs sålunda gällande att det måste ske en samordning mellan meddelarfriheten i förhållandet mellan enskilda och skyddet för företagshemligheter. Om en sådan samordning sker i regering och riksdag ges garanti för det bästa slutresultatet. Det finns därför enligt motionärerna ingen anledning att nu genomföra en lagstiftning om skydd för företagshemligheter, som faktiskt berör grundlagsskyddade rättigheter, och det allra minst vid en tidpunkt då den övergripande meddelarfrihetsfrågan står inför ett näraliggande avgörande. I motionen yrkas att riksdagen avslår propositionen (yrkande 1) och som sin mening ger regeringen till känna vad som anförs i motionen om samordning av lagstiftningen om meddelarfrihet inom den enskilda sektorn och om skydd för företagshemligheter (yrkande 2).

I motion 1989/90:L810 av Lars Werner m.fl. (vpk) framhålls att såväl privat som offentlig affärsverksamhet behöver visst sekretesskydd eftersom det inom normal sådan verksamhet givetvis förekommer handlingar och uppgifter som bör hållas förtroliga inom företaget och mellan affärspartner. Enligt motionärerna är det rimligt att den privata företagsverksamheten får ett sekretesskydd som motsvarar vad som enligt sekretesslagen gäller för offentlig upphandling. Det i propositionen framlagda lagförslaget om skydd för företagshemligheter gynnar emellertid alltför mycket de privata företagens intressen på bekostnad av det berättigade intresset av att insyn kan erhållas i företagen och att en fri och öppen demokratisk diskussion om den privata företagsvärldens olika förhållanden kan föras. Sålunda är lagförslaget inte alls ställt i relation till den informations- och tryckfrihet som gäller för sekretessbelagda uppgifter i offentlig verksamhet. Lagen lägger enligt motionärerna en fullständigt orimlig börda på den anställde därigenom att denne, innan ett missförhållande hos arbetsgivaren får röjas, måste ta ställning till om arbetsgivaren utsätter sina anställda eller kringboende för miljörisker eller allvarliga miljörisker. Bara om miljöriskerna är allvarliga får förhållandet avslöjas. Om den anställde t.ex. känner till att giftunnor grävs ner på ett fabriksområde, måste han ta ställning till hur giftig substansen är innan han röjer uppgiften. Om giftet inte är tillräckligt starkt, blir, fortsätter motionärerna, röjandet av uppgiften ett lagbrott. Om den anställde misstänker att arbetsgivaren gjort sig skyldig till brott, måste vidare den anställde bedöma om skäligen misstanke efter mönster av terminologin i rättegångsbalken föreligger. Om graden av misstanke är lägre, är det enligt motionärerna ett brott mot den föreslagna lagen att avslöja förhållandet. Motionärerna påpekar vidare att meddelarskyddskommittén i sitt arbete utgått från att propositionen om skydd för företagshemligheter kommer att antas av riksdagen och hävdar att kommittén därigenom allvarligt hindrats i sitt arbete att förstärka och utvidga meddelarskyddet. Om propositionen antas skulle de privatanställda skrämmas till tystnad även om sådant som deras samvete och respekt för landets lagar bjuder dem att berätta. Med hänvisning till det anförda hemställer motionärerna att riksdagen

avslår propositionen (yrkande 1) och hos regeringen begär ett nytt lagförslag där kraven på offentlig insyn i företag och möjlighet till ifrågasättande och demokratisk diskussion är tillgodosedda (yrkande 2).

I motion 1989/90:L811 av Inger Schörling m.fl. (mp) yrkas avslag på det vilande lagförslaget om skydd för företagshemligheter. Enligt motionärerna finns det över huvud taget inte något behov av en ny lag om skydd för företagshemligheter, och de gör gällande att en sådan lag inte har efterfrågats ens inom näringslivet. Motionärerna påstår att lagen utgör ett klart angrepp på den grundlagsfästa rätten till yttrandefrihet och informationsfrihet och att dess funktion inte i första hand är att förhindra illojal konkurrens utan att skrämma personer med goda avsikter till tystnad oavsett om förhållandena i fråga är värda rättsordningens skydd eller inte. Vidare innebär det nya lagförslaget att det pågående arbetet med att tillskapa en meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda föregrips och därmed försvåras. I motionen riktas kritik även mot den närmare utformningen av det vilande lagförslaget. Motionärerna framhåller bl.a. att endast sådana missförhållanden som är allvarliga fritt skall få avslöjas. En felbedömning härvidlag kan enligt motionärerna leda till att även den som med gott uppsåt, av ideella och alltså inte av ekonomiska motiv, avslöjar missförhållanden inom ett företag för att väcka den allmänna opinionens intresse ådrar sig straffansvar och höga skadestånd. De föreslagna påföljderna borde vidare ha ställts i relation till de förhållandevis lindriga straff som gäller för t.ex. miljöbrott. Motionärerna efterlyser också en analys av de föreslagna straffreglernas förhållande till brottsbalkens regler om straffvärde och påföljdsutmätning. Sammanfattningsvis anser motionärerna att riksdagen bör avvakta med sakbehandlingen av det vilande lagförslaget till dess aviserade förslag till ändringar i TF m.fl. lagförslag som rör meddelarskyddet förelagts riksdagen och då behandla dessa frågor i ett sammanhang.

Utskottet vill för sin del understryka att det ligger i både samhällets, företagets och de enskilda konsumenternas intresse att det råder en effektiv, sund och på lika villkor baserad konkurrens inom näringslivet. Det är således viktigt att det skapas goda betingelser för konkurrens på marknaden. Företagets konkurrensförmåga är som inledningsvis berörts i hög grad beroende av den samlade kunskap som finns i företaget om olika förhållanden av vikt för verksamheten, och företagets kunnande kan i detta hänseende ofta vara av större betydelse än andra produktionsfaktorer. Mot denna bakgrund är det enligt utskottets mening naturligt att det enskilda företaget betraktar sitt unika och strategiska kunnande som en värdefull tillgång som det gäller att slå vakt om. Från näringsidkarens synpunkt framstår därför, som anförs i propositionen, ett skydd för företagshemligheter som minst lika angeläget som skyddet för materiella tillgångar och immateriella ensamrätter. Till bilden hör också att möjligheterna för ett företag att skydda sina företagshemligheter indirekt kan påverka investeringsviljan. Ett bristfälligt skydd kan vidare göra det svårt för svenska företag att förvärva betydelsefullt kunnande från utländska företag och försvåra samarbetet mellan enskilda företag här i landet.

De bestämmelser i gällande rätt, vilka är avsedda att ge skydd för företagshemligheter, har i sak varit oförändrade sedan år 1919. Enligt utskottets mening torde det redan av denna anledning stå klart att nuvarande regler inte längre kan anses motsvara de krav som måste ställas på ett fungerande skydd för företagshemligheter. Exempelvis har den tekniska utvecklingen medfört att utomstående har helt andra möjligheter än tidigare att olovligen skaffa sig information om ett företags interna angelägenheter. Till de mest påfallande bristerna i IKL hör att lagstiftningen inte tar sikte på de fall då ett konkurrerande företag genom industrispionage eller på annat sätt skaffar sig kännedom om ett företags hemliga kunskap. I viss utsträckning kan visserligen ingripanden mot företagsspioneri ske enligt brottsbalken men i många fall är tillvägagångssättet sådant att brottsbalkens straffbestämmelser inte är tillämpliga. Bristerna i IKL visar sig vidare genom att reglerna inte ger möjlighet till snabba och effektiva ingripanden mot den som olovligen utnyttjar en företagshemlighet och att den som tillgodogör sig effekterna av ett intrång i annans företagshemlighet sällan direkt träffas av någon sanktion. De remissinstanser som yttrat sig över det till grund för propositionen liggande utredningsbetänkandet har också varit eniga om att skyddet för företagshemligheter behöver moderniseras.

Enligt utskottets mening är det således angeläget att en mera tidsenlig lagstiftning om skydd för företagshemligheter kommer till stånd. Det av regeringen i propositionen framlagda lagförslaget får i allt väsentligt anses tillgodose kravet på en modern och ändamålsenlig lagstiftning på området. Förslaget innebär att bl.a. de luckor i skyddet som finns för närvarande täpps till. Utskottet vill särskilt understryka att förslaget innefattar en förstärkning av skyddet för företagshemligheter i all näringsverksamhet och således till skillnad från IKL inte främst är av betydelse bara för dem som har anställda. Ett genomförande av förslaget kommer därför att medföra ett i väsentliga avseenden förbättrat skydd också för dem som t.ex. yrkesmässigt ägnar sig åt uppfinningsverksamhet. Även i andra avseenden utgör förslaget en välbehövlig modernisering. Sålunda föreslås t.ex. att den nuvarande kriminaliseringen av privatanställdas missbruk av företagshemligheter avskaffas och att liksom när det gäller arbetslivet i övrigt ett åsidosättande av arbetsgivarens intressen enbart skall kunna föranleda skadestånd, eventuellt i kombination med andra arbetsrättsliga reaktioner såsom avskedande eller uppsägning.

Hur behövlig en förstärkning av skyddet för företagshemligheter än må vara får enligt utskottets uppfattning en lagstiftning på området emellertid inte medföra att den fria opinionsbildningen hotas och att andra angelägna intressen åsidosätts. Förslaget i propositionen kan inte heller anses ha till syfte att inkräkta på den fria opinionsbildningen eller att hindra annan verksamhet som är av betydelse för samhället och enskilda och som utövas av t.ex. fackliga och andra ideella organisationer. Tvärtom framhålls i propositionen att mot intresset av skydd för företagshemligheter måste ställas att det från allmän synpunkt är angeläget med ett brett och fritt kunskapsutbyte. Enligt

departementschefen är det också viktigt att konkurrensen inom näringslivet är effektiv och att den enskilde arbetstagaren har möjlighet att fritt kunna utnyttja sin erfarenhet och utveckla sitt kunnande. Vidare understryks att med skyddsintressena konkurrerar allmänna och enskilda önskemål om insyn, information och kontroll samt att skyddet för företagshemligheter inte får sträcka sig så långt att det hotar den fria opinionsbildningen.

Med anledning av vad som anförs i motion L811 vill utskottet anmärka att det typiskt sett inte torde förhålla sig så att företagshemligheter angrips i det vällovliga syftet att den allmänna opinionen skall väckas i en fråga eller att hemligheterna eljest skall användas i ideell verksamhet. Angrepp på företagshemligheter sker ofta i det fördolda och för att ge en näringsidkare konkurrensfördelar på en annans bekostnad. I många fall kan det också ligga utländska intressenter bakom angreppen. Det torde därför höra till undantagsfallen att det i praktiken uppkommer några konflikter mellan intresset av att skydda en företagshemlighet och andra väsentliga intressen. I de fall sådana konflikter kan uppkomma torde det i allmänhet röra sig om företagshemligheter som inte får anses särskilt skyddsvärda från vare sig industrins eller samhällets sida. Den kritik mot lagförslaget som kommit till uttryck i bl.a. den allmänna debatten riktar sig emellertid i betydande utsträckning mot att i princip varje uppgift i en näringsidkares verksamhet kan skyddas som en företagshemlighet om förslaget genomförs och att därmed brottsliga eller eljest klandervärda företeelser inom näringslivet inte skulle kunna avslöjas. Kritikerna synes därvid inte ha beaktat att uppgifter av denna natur redan nu omfattas av reglerna i IKL och att propositionen i detta hänseende egentligen inte innebär någon ändring. Inte heller synes kritikerna ha tagit hänsyn till den begränsning av förslagets tillämpningsområde som ligger däri att skadeståndsansvar för utnyttjande eller röjande av en företagshemlighet kan inträda endast när förfarandet är obehörigt.

Då utskottet år 1989 behandlade den föreslagna lagstiftningen gjorde utskottet samma överväganden men fann att det anförda inte uteslöt att det fanns anledning att närmare överväga huruvida lagförslaget fått en i alla avseenden lämplig utformning med hänsyn till bl.a. den fria opinionsbildning som garanteras genom RF. I betänkandet granskade utskottet ingående hur förslagets bestämmelser om förbud mot inhämtande av information, tystnadsplikt m.m. förhåller sig till de regler i TF, radioansvarighetslagen m.fl. författningar som värnar om yttrandefriheten. På grundval av en inom utskottet upprättad promemoria och det yttrande som inhämtats häröver från lagrådet samt konstitutionsutskottets i ärendet avgivna yttrande framlade utskottet också förslag till ändringar i den föreslagna lagen samt gjorde motivuttalanden till ledning för lagens tillämpning. Utskottet underströk därvid att förslaget i propositionen inte inkräktar på de rättigheter som TF ger eller som följer av radioansvarighetslagen och liknande författningar. På de punkter där konflikter kan uppkomma mellan bestämmelserna om skydd för företagshemligheter och de yttrandefrihetsrättsliga reglerna tar nämligen, fortsatte utskottet, de senare, i kraft av att dessa regler

exklusivt bestämmer gränserna för yttrandefriheten i resp. medium, alltid över och skyddet för företagshemligheterna sätts då automatiskt ur spel. Utskottet framhöll vidare att de ändringar som föreslogs i väsentlig mån syftar till att säkra en fri opinionsbildning också utanför tillämpningsområdet för TF och radioansvarighetslagen m.m. Såväl lagrådet som konstitutionsutskottet har också, påpekat utskottet, i sina yttranden förklarat att hinder inte möter mot ett genomförande av förslaget från yttrandefrihetsrättsliga utgångspunkter. Lagrådet har sålunda framhållit att det med anledning av lagutskottets promemoria har ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om den begränsning i den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten som görs genom förslaget är godtagbar. Lagrådet har därvid konstaterat att den föreslagna lagen inte inverkar på den tryckfrihet som medborgarna tillförsäkras i TF och inte heller på den yttrandefrihet som gäller enligt yttrandefrihetsrättslig lagstiftning som radioansvarighetslagen. Vidare har lagrådet funnit att den föreslagna lagen — med de ändringar lagrådet förordat — innebär en förstärkning av skyddet för företagshemligheter utan att den utgör ett hot mot den fria opinionsbildningen. Konstitutionsutskottet har i sitt yttrande uttalat att lagförslaget — med de ändringar som föreslagits av lagrådet — inte kan anses strida mot de intressen som bär upp den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten. Konstitutionsutskottet har också påpekat att lagförslaget närmast kan ses som en förbättring i förhållande till nuläget när det gäller de anställdas möjligheter att påtala och till allmän diskussion föra ut iakttagelser vad gäller brott och andra missförhållanden på arbetsplatsen. Konstitutionsutskottet har erinrat om att frågan om meddelarfrihet på den enskilda sektorn vid tidpunkten för yttrandet var föremål för utredning. Från de synpunkter konstitutionsutskottet har att beakta har konstitutionsutskottet inte funnit något hinder föreliggande mot att genomföra den aktuella lagstiftningen. Sammanfattningsvis ansåg lagutskottet att något fog för den kritik som då riktats mot den föreslagna lagen inte längre skulle finnas kvar om förslaget med de av utskottet förordade ändringarna antogs av riksdagen.

När utskottet nu åter har anledning att överväga frågan om skyddet för företagshemligheter vill utskottet understryka att det av utskottet år 1989 framlagda förslaget fyller två väsentliga syften. Det ena syftet är att privatanställda — till skillnad från vad som för närvarande gäller — skall få möjlighet att utan risk för straff och skadeståndsskyldighet ge offentlighet åt brott och andra missförhållanden inom företaget. Någon skärpning av de anställdas tystnadsplikt innebär förslaget inte utan tvärtom en liberalisering. Det andra syftet med förslaget är att skydda företag mot att konkurrenter och andra utomstående tillskansar sig företagshemligheter och utnyttjar dem. För företagen innebär förslaget inte någon utvidgning av sanktionsmöjligheterna när det gäller anställdas missbruk av företagshemligheter utan det väsentliga för dem i förslaget är straffbestämmelserna om företagsspioneri och om olovlig befattningsmed företagshemligheter samt reglerna om rätt till skadestånd av främst andra näringsidkare som röjer eller använder företagshemligheterna i sin egen verksamhet.

I de nu aktuella motionerna L805, L810 och L811 återspeglar sig den kritik som — med utgångspunkt i intresset av en fri opinionsbildning — tidigare framförts mot lagförslaget. Utskottet vidhåller dock sin uppfattning att en lagstiftning om skydd för företagshemligheter i enlighet med det förslag som utskottet framlade år 1989 kan genomföras utan att den fria opinionsbildningen hotas. Utskottet kan således inte ställa sig bakom vad som i detta hänseende anförs i motionerna. När det härefter gäller motionärernas önskemål att en lag om skydd för företagshemligheter bör genomföras först i samband med en lagstiftning på grundval av meddelarskyddskommitténs ovannämnda betänkande vill utskottet hänvisa till att, som ovan angivits, konstitutionsutskottet har funnit att arbetet med en lagstiftning om meddelarfrihet mellan enskilda inte utgör något hinder mot en reform av skyddet för företagshemligheter. Inte heller meddelarskyddskommittén har ansett att någon olägenhet är förenad med att riksdagen antar lagutskottets år 1989 framlagda förslag till lag om skydd för företagshemligheter. Tvärtom har kommittén grundat sina överväganden och förslag rörande meddelarfriheten på att utskottsförslaget kommer att antas av riksdagen innan kommitténs egna förslag genomförs. I sammanhanget bör vidare understrykas att den möjlighet till fri opinionsbildning som förslaget till lag om skydd för företagshemligheter medger är vidsträcktare än vad som kan åstadkommas inom ramen för det tryckfrihetsrättsliga regelsystemet. Medan kommitténs förslag om meddelarfrihet för de privatanställda sålunda endast gäller offentliggörande i tryckt skrift eller i TV eller radio innebär utskottets förslag att missförhållanden inom ett företag också på andra sätt kan bringas till allmänhetens kännedom i opinionsbildande syfte. Det bör även beaktas att meddelarfriheten beträffande företagshemligheter enligt kommitténs förslag inskränker sig till sådana uppgifter som inte skyddas av utskottets förslag. Endast i de undantagsfall då det finns ett mycket stort allmänintresse av ett offentliggörande skall den föreslagna meddelarfriheten gälla också i och för sig skyddsvärda företagshemligheter. I princip kan således ett framtida genomförande av kommitténs förslag i förevarande avseende betraktas som ett grundlagsfästade i TF av vad som redan gäller enligt vanlig lag om riksdagen antar förslaget till lag om skydd för företagshemligheter. Mot bakgrund av angivna förhållanden kan utskottet inte dela motionärernas uppfattning att en samordning mellan lagstiftningsförslagen är erforderlig. Enligt utskottets uppfattning är det i stället viktigt att den av utskottet föreslagna lagstiftningen genomförs utan den tidsutdräkt som en samordning skulle innebära, så att de privatanställda snarast får möjlighet att utan risk avslöja missförhållanden inom företag.

Med hänsyn till det anförda och då, som utskottet tidigare påpekat, det sedan länge varit angeläget att skyddet för företagshemligheter ges en mera tidsenlig utformning anser utskottet att en lagstiftning på grundval av propositionen och i huvudsaklig överensstämmelse med det av utskottet tidigare framlagda förslaget nu bör genomföras. Efter-

som ett syfte med vilandeförklaringen av lagförslaget är att ge tillfälle till eftertanke och omprövning gör utskottet emellertid i de följande avsnitten en ny granskning av regeringens lagförslag.

Utskottets ställningstagande innebär att utskottet avstyrker bifall till motionerna 1989/90:L805, 1989/90:L810 och 1989/90:L811.

Tillämpningsområdet för lagen om skydd för företagshemligheter

I den inledande paragrafen i regeringens förslag till lag om skydd för företagshemligheter ges en definition av begreppet företagshemlighet. Med företagshemlighet skall enligt 1 § förstås sådan information om affärs- eller driftförhållanden i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom.

Som närmare framgår av propositionen (s. 13 och 34 ff.) kan i princip varje uppgift i en näringsverksamhet utgöra en företagshemlighet. Enligt propositionen är det alltså inte uppgiftens karaktär i sig som blir avgörande för om uppgiften skyddas av lagen. Styrande blir i stället om uppgiften hålls hemlig och om ett avslöjande kan medföra skada. Sistnämnda rekvisit medför att det ställs krav på att informationen skall ha ett värde för näringsidkaren. I vilka avseenden skada skall uppkomma anges inte närmare i lagrummet. Inte heller uppställs det några krav på att hemlighållandet skall vara motiverat av särskilda omständigheter.

Med den utformning begreppet företagshemlighet givits i propositionen framstår det för utskottet som tydligt att information om exempelvis brottsliga förfaranden — i linje med vad som gäller enligt sekretesslagen — inte avsetts bli utesluten från skydd. Denna konsekvens har också uppmärksammats av departementschefen. Som exempel på företagshemligheter anges sålunda i propositionen (s. 37) uppgifter om att företag bryter mot skatte- eller miljölagstiftningen eller konkurrenslagen. Av propositionen framgår emellertid att avsikten inte varit att alla uppgifter som en näringsidkare vill hålla hemliga skall åtnjuta skydd. Som ovan redovisats bygger i stället förslaget på en avvägning mellan olika intressen. Konflikten mellan de delvis motstridiga intressen som gör sig gällande på området har i propositionen lösts på bl.a. det sättet att skadeståndsansvaret enligt 4—7 §§ för utnyttjande eller röjande av en företagshemlighet skall inträda endast när utnyttjandet eller röjandet är obehörigt. Något motsvarande krav uppställs däremot inte för att någon skall kunna dömas till ansvar för företagsspioneri eller olovlig befattning med företagshemlighet eller bli ersättningskyldig för den skada som uppkommer genom brottet (2—4 §§). Som exempel på när ett utnyttjande eller röjande inte är obehörigt nämns i specialmotiveringen (s. 45) fall då det föreligger ett uttryckligt eller tyst medgivande från näringsidkarens sida eller då uppgifter lämnas ut i enlighet med särskilda författningsbestämmelser. Som obehörigt skall inte heller anses att en arbetstagare enligt 22 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet lämnar över information till en ledamot

i styrelsen för sin arbetstagarorganisation. Som andra exempel framhålls (s. 37) det fallet att någon inför en myndighet eller annat behörigt organ avslöjar ett olagligt förhållande inom ett företag. I 7 § andra stycket lagförslaget har intagits en särskild bestämmelse om att det inte skall anses som obehörigt när någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han själv eller någon annan före honom fått del av i god tro. En ytterligare begränsning i skyddet ligger däri att — enligt vad som uttalas i propositionen (s. 13) — enbart uppgifter som kan anses så väsentliga för näringsverksamheten att ett röjande skulle förändra konkurrensförmågan i negativ riktning bör utgöra företagshemligheter.

Som begreppet företagshemlighet definierats i lagförslagets inledande paragraf är det enligt utskottets mening i och för sig förståeligt att man i den allmänna debatten och även i motion 1989/90:L810 uppfattat propositionen såsom innebärande ett hinder mot att brottsliga förfaranden och andra allvarliga missförhållanden inom näringslivet i framtiden bringas till allmän kännedom och att man därvid förbisett de begränsningar av tillämpningsområdet som vissa andra bestämmelser innebär. Ett tungt vägande skäl för att lagen i systematiskt hänseende bör utformas på det sätt som föreslås anser utskottet vara att det knappast går att i lagtext bestämma begreppet företagshemlighet så att det dras en klar och ändamålsenlig gräns mellan sådan information som bör åtnjuta skydd och sådan som fritt bör få avslöjas. Det får därför godtas att begreppet företagshemlighet ges en tämligen vidsträckt innebörd. I stället bör det skapas andra garantier för att skyddet för företagshemligheter inte blir för långtgående. Uttalandena i motionerna och den allmänna debatten visar att inskränkningarna i skyddet inte betonats tillräckligt i lagförslaget. Begränsningarna av lagens tillämpningsområde behöver därför förtydligas och ges en klarare framtoning.

Mot bakgrund av de redovisade övervägandena förordades i den till lagrådet remitterade promemorian (bilaga 3) att det i lagtexten skulle slås fast vad som motivedes anförts i propositionen, nämligen att endast information som är av betydelse för ett företags konkurrensförmåga skall åtnjuta skydd som företagshemlighet. Vidare borde det redan i lagens inledande bestämmelser klargöras att skyddet för företagshemligheter inte innebär något hinder mot att arbetstagare och andra avslöjar allvarliga missförhållanden inom ett företag. I enlighet härmed föreslogs i promemorian att 1 § lagförslaget ändras så att endast information vars röjande kan leda till skada för näringsidkaren i konkurrens hänseende skall anses som företagshemlighet. Vidare föreslogs att i en ny 2 § införs en bestämmelse om att lagen endast gäller obehöriga angrepp på en företagshemlighet. Bestämmelsen avsågs ange att lagen över huvud taget inte skall ha avseende på annat än obehöriga angrepp på företagshemligheter och skulle ersätta vad som stadgas i 5—7 §§ om frihet från skadeståndsskyldighet när ett utnyttjande eller röjande av en företagshemlighet inte är obehörigt. Ordet obehörigen i de nämnda paragraferna kunde enligt promemorian därmed utgå. Det förordades vidare att i ett andra stycke i 2 § skulle föreskrivas att som

ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att inför en myndighet, annat behörigt organ eller allmänheten avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott eller som kan anses utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse. Till 2 § borde slutligen överföras bestämmelsen i 7 § om inverkan av god tro.

Beträffande det i promemorian föreslagna tillägget till *definitionen av begreppet företagshemlighet* i 1 § har lagrådet i sitt yttrande (bilaga 4) anfört följande.

1 § innehåller en legaldefinition av begreppet företagshemlighet. I denna legaldefinition ingår som ett nödvändigt element att röjande av hemligheten skall vara "ägnat att medföra skada" för näringsidkaren. Vid tolkningen av vad som avses med uttrycket "skada" måste följande beaktas.

I den allmänna motiveringen till lagförslaget framhöll föredragande statsrådet att det från samhällsekonomisk synpunkt är väsentligt att det råder en effektiv och sund konkurrens inom näringslivet. Eftersom företagets kunskaper i jämförelse med andra produktionsfaktorer får allt större betydelse för förmågan att konkurrera på marknaden var det angeläget att kunna ge ett skydd för företagshemligheter. Endast relevanta företagshemligheter borde emellertid skyddas. Först om en uppgift kunde anses som så väsentlig för näringsverksamheten att ett röjande skulle förändra konkurrensförmågan i negativ riktning, dvs. medföra en skada, borde uppgiften enligt statsrådet anses utgöra en företagshemlighet (prop. s. 8–9 och s. 13).

Dessa motivuttalanden visar att avsikten har varit att ge ett skydd för sådana kunskaper som har betydelse för en näringsidkare när han konkurrerar på marknaden med de konkurrensmedel som är förenliga med kravet på en sund konkurrens. Det i promemorian föreslagna tillägget till lagtexten som innebär att det skall vara fråga om skada "i konkurrenshänseende" harmonierar väl med den principiella uppläggningsen av lagförslaget.

Motivuttalandena utvisar emellertid också att lagförslaget inte kan uppfattas så att det skyddar direkt brottsliga förfaranden mot avslöjanden. Den skrothandlare som i sin rörelse också ägnar sig åt yrkesmässig häleriverksamhet får inte på grund av den föreslagna lagen något som helst skydd mot att hans brottsliga verksamhet avslöjas. Lika litet ger lagen skydd åt den näringsidkare som genom systematiskt felaktig redovisning av underlaget för mervärdeskatt gör sig skyldig till skattebedrägeri. I båda dessa fall lider visserligen näringsidkaren ett slags "skada" av att hans brottsliga verksamhet avslöjas. Men det är inte fråga om en sådan skada som kan utlösa skyldighet att utge ersättning. "Skadan" skyddas med andra ord inte av rättsordningen. Det i 1 § använda skadebegreppet måste därför tolkas så att det avser endast sådan skada som i och för sig skulle kunna föranleda att skadevållaren av domstol åläggs att utge ersättning för den lidna skadan.

Lagrådet menar alltså att det av den i 1 § intagna definitionen på begreppet företagshemlighet följer att det inte kan betraktas som en företagshemlighet att en näringsidkare bedriver brottslig verksamhet eller begår brott i en eljest legal verksamhet. Därmed blir inte de i lagförslaget intagna straff- och skadeståndsbestämmelserna tillämpliga på den som avslöjar att en näringsidkare begått brott. En annan sak är att straff kan komma att utkrävas för den händelse den som gör avslöjandet använt en brottslig metod för att komma över de uppgifter som visar att brott har begåtts i rörelsen.

I speciella fall kan möjligen komplikationer uppkomma för den händelse situationen är den att det är i praktiken omöjligt att avslöja ett brott utan att man samtidigt också röjer en så att säga legal företagshemlighet. Härtill återkommer lagrådet vid 2 §.

Direkt brottsliga förfaranden utgör enligt det anförda inte någon företagshemlighet i lagens mening. Undantaget från lagens tillämpningsområde torde emellertid vara något mer vidsträckt än som följer av att det är fråga om brott. Frågan kan nämligen ställas, om inte motsvarande synsätt bör anläggas när det visserligen inte är fråga om brottsliga förfaranden utan om förhållanden i rörelsen som från samhällets synpunkt ter sig helt oacceptabla därför att de utgör ett allvarligt åsidosättande av lagstiftning som är avsedd att skydda t.ex. liv och hälsa. Sådana fall berörs i viss mån i promemorian i anslutning till den nya 2 §.

Andra stycket i 2 § gäller i fråga om vad som i lagtexten anges utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse. I promemorian anförts som exempel härpå att ett företag överträder bestämmelserna i arbetsmiljölagen eller i miljöskyddslagen eller på annat sätt utsätter sina anställda eller de kringboende för allvarliga miljörisiker eller att företaget i strid med marknadsföringslagen eller livsmedelslagstiftningen tillhandahåller konsumenterna hälsofarliga eller andra uppenbart otjänliga produkter. Med anledning härav bör framhållas att själva det förhållandet att hälsofarliga livsmedel produceras knappast kan utgöra någon företagshemlighet i lagens mening. Att förhållandet bringas till allmän kännedom medför nämligen inte att någon ersättningsgill skada uppkommer, i varje fall inte om hälsorisken är mycket påtaglig. Saken kan också uttryckas så att det från allmän synpunkt är vid ett objektivt bedömande fullt försvarligt, ja t.o.m. önskvärt, att det avslöjas om en näringsidkare bedriver sin verksamhet så att allmänheten utsätts för allvarliga hälsorisker. Det leder till att någon ersättningsgill skada inte uppkommer på grund av avslöjandet (jfr Karlgren, Skadeståndsrätt, 5:e uppl., s. 74, Hellner, Skadeståndsrätt, 4:e uppl., s. 47 f). Detsamma gäller om det är fråga om mycket allvarliga miljörisiker. — Detta resonemang kan föras när det är fråga om att en större krets utsätts för allvarliga risker. Det är mera tveksamt hur saken ter sig i situationer som inte är lika drastiska.

Konstitutionsutskottet har i sitt yttrande i ärendet (bilaga 5) instämt i lagrådets slutsats att den föreslagna lagen inte ger något skydd mot att en företagares brottsliga eller samhällsfarliga verksamhet avslöjas. Konstitutionsutskottet har vidare uttalat att någon form av skydd i dessa fall ej heller torde kunna införas genom avtal.

Meddelarskyddskommittén gör i sitt betänkande Meddelarrätt (SOU 1990:12) gällande (s. 183 och 298) att det knappast kan sägas framgå särskilt klart av lagtexten hur lagstiftaren har tänkt. Kommittén föreslår därför att paragrafen i förtydligande syfte förses med ett tredje stycke av följande lydelse: "Information om ett förhållande som innefattar brott eller som annars är från allmän synpunkt oacceptabelt utgör inte företagshemlighet."

Lagutskottet kan för sin del biträda lagrådets och konstitutionsutskottets synpunkter att med skada enligt 1 § i lagförslaget bör avses endast ersättningsgill skada. Uttrycket skada i lagen kommer därmed att få en snävare innebörd än motsvarande uttryck i sekretesslagen, vilken i princip bygger på att skada kan uppkomma även i fall då brott avslöjas (se t.ex. 14 kap. 2 § sekretesslagen). Lagutskottet anser

följaktligen att 1 § i lagförslaget innebär en grundläggande begränsning av lagens tillämpningsområde därutinnan att lagen inte omfattar och därmed inte heller skyddar sådana uppgifter som avser brottsliga eller från samhällets synpunkt eljest helt oacceptabla förhållanden. Till sistnämnda kategori hör, som lagrådet närmare utvecklat, särskilt allvarliga åsidosättanden av lagstiftning som är avsedd att skydda t.ex. liv och hälsa. I sammanhanget vill utskottet emellertid understryka att det anförda inte äger tillämpning vid blotta misstankar om brott och andra förhållanden. För att en uppgift över huvud taget inte skall anses som företagshemlighet måste brottet faktiskt ha begåtts eller annan helt oacceptabel verksamhet ha utövats. Till denna fråga återkommer utskottet nedan.

Något sådant tillägg som förordas av meddelarskyddskommittén anser utskottet inte vara erforderligt. Lagrådet har inte heller haft några erinringar mot den utformning av lagtexten i 1 § som föreslogs i promemorian. Utskottet förordar därför att paragrafen får den i promemorian föreslagna lydelsen.

Beträffande den i promemorian föreslagna nya bestämmelsen (2 §) om att endast *obehöriga angrepp* omfattas av lagen har lagrådet förklarat sig inte ha något att erinra mot att förslagets räckvidd uttryckligen begränsas i huvudsak efter riktlinjerna i det föreslagna lagrummet. I yttrandet påpekas emellertid att med den avgränsning som enligt lagrådets mening måste göras av själva legaldefinitionen på begreppet företagshemlighet — nämligen så att därmed inte avses brottsliga och vissa andra samhällsfarliga förfaranden i näringsidkarens rörelse — bortfaller till en del behovet av den föreslagna nya bestämmelsen. Lagrådet har trots det förståelse för att det kan vara på sin plats att i en särskild lagregel klargöra att i vissa angivna situationer hänsynen till yttrandefriheten och den fria opinionsbildningen måste väga tyngre än skyddet för företagshemligheter. Enligt lagrådet väcker dock lagtexten i 2 § och därtill anknyttande motivuttalanden en del frågor. Lagrådet anför härvidlag följande i yttrandet.

2 § andra stycket tar sikte på brott och andra allvarliga missförhållanden i näringsidkarens rörelse. Förslaget innebär att bestämmelsen är tillämplig bl.a. när anställda inför allmänheten avslöjar sådana missförhållanden i arbetsgivarens rörelse. Det bör i anledning härav påpekas att arbetsdomstolen i sin praxis angående uppsägningar och avskedanden har uttalat, att när det inte rör sig om särskilt allvarliga missförhållanden arbetstagaren först har att vända sig till arbetsgivaren för att söka nå rättelse (AD 1986 nr 95 jfr även 1982 nr 110 och 1988 nr 67). Promemorieförslaget anknuter i viss mån till denna praxis när det i lagtexten krävs att det skall vara fråga om allvarliga missförhållanden. Är det fråga om rena ordningsförseelser torde det knappast vara förenligt med arbetsdomstolens nyss angivna uttalanden att en arbetstagarare offentligen påtalar sådana och därmed röjer en företagshemlighet utan att först försöka få till stånd rättelse internt inom företaget. Lagrådet föreslår att lagregeln i 2 § andra stycket begränsas så att den inte gäller alla slags brott utan endast sådana brott på vilka fängelse kan följa, jfr även uttalandet i promemorian att det inte är tillåtet för någon att röja en för näringsidkaren betydelsefull hemlighet för att avslöja en gatellartad förseelse.

I promemorian görs vissa uttalanden som, sedda isolerade för sig, skulle kunna tolkas så att det står anställda fritt att avslöja alla slags missförhållanden i företaget vid t.ex. demonstrationer och möten. Dessa mera vidsträckta uttalanden har emellertid inte någon täckning i lagtexten och är dessutom svåra att förena med den nyss nämnda praxisen i arbetsdomstolen. Lagrådet uppfattar för sin del den föreslagna lagbestämmelsen så att den gäller *allvarliga* missförhållanden i företaget.

Med den tolkning lagrådet har gjort av begreppet företagshemlighet i 1 § får de särskilda bestämmelserna i 2 § andra stycket ganska begränsad räckvidd. De blir tillämpliga bl.a. när det är fråga om information om sådana allvarliga missförhållanden som kan betecknas som företagshemlighet, jfr vad som anförts ovan vid 1 §. Vidare kan bestämmelserna tillämpas i vad som skulle kunna kallas kombinationsfallen, dvs. situationer när brott och allvarliga missförhållanden i praktiken inte kan avslöjas utan att samtidigt en legal företagshemlighet röjs. Ett exempel på en sådan situation kan kanske vara att ett avslöjande av ett miljöbrott i praktiken förutsätter att man också röjer en i och för sig skyddsvärd teknisk hemlighet i själva produktionsprocessen.

När sådana situationer som avses med 2 § andra stycket aktualiseras torde det i praktiken ofta bli aktuellt att göra en avvägning mellan i ena sidan intresset av att en teknisk eller kommersiell företagshemlighet bevaras och å andra sidan det allmänna intresset av att allvarliga missförhållanden kan avslöjas inför den allmänna opinionen. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. Lagrådet föreslår att det i andra stycket anges att man får avslöja sådant "som kan anses utgöra ett så allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse att intresset av att förhållandet bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför näringsidkarens behov av skydd för företagshemligheten". Med en sådan utformning av lagtexten torde det stå klart att det blir fråga om en intresseavvägning och att den kan utfalla olika beroende på omständigheterna i det särskilda fallet.

Det kan framhållas att 2 § andra stycket inte påverkar tolkningen eller tillämpningen av andra författningar som har betydelse för anställdas rätt att påtala missförhållanden. Som ett exempel kan nämnas att förslaget inte alls berör yrkesinspektionens, skyddsmyndigheternas och skyddsombudens verksamhet enligt arbetsmiljölagen (1977:1160).

I lagtexten i 2 § andra stycket talas om att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare *för att* inför myndighet m.fl. avslöja etc. Orden "för att" får antas ge uttryck för principen att den som avslöjar företagshemligheten skall göra det i det direkta syftet att avslöja brott eller missförhållanden. Han får inte ha så att säga en biavsikt t.ex. att bereda sig eller annan någon ekonomisk fördel av avslöjandet. Därav torde följa att ett avslöjande som regel inte kan göras inför en konkurrent till näringsidkaren.

Enligt lagtexten skall avslöjandet ske inför en myndighet, annat behörigt organ eller allmänheten. Lagrådet ifrågasätter om det överhuvudtaget behöver anges inför vem avslöjandet skall äga rum. Har man väl tagit det steget att avslöjandet får ske inför allmänheten bör avslöjandet kunna ske även på annat sätt. Dessutom kan den föreslagna lagtexten ge upphov till den missuppfattningen att det skulle stå en person fritt att göra avslöjandet inför en vid krets människor under det att han skulle vara förhindrad att göra det i ett litet slutet sällskap, vilket inte kan vara rimligt. Lagrådet förordar alltså att det i lagtexten endast anges att företagshemligheten avslöjas.

På grund av det anförda bör andra stycket i paragrafen få följande lydelse. "Som ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar,

utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, på vilket fängelse kan följa, eller som kan anses utgöra ett så allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse att intresset av att förhållandet bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför näringsidkarens behov av skydd för företagshemligheten."

2 § tredje stycket innehåller en bestämmelse om inverkan av god tro. Bestämmelsen återfinns i propositionens 7 § andra stycke. Omflyttningen är en konsekvens av att det redan i förslagets 2 § slås fast att lagen endast gäller obehöriga angrepp. Det har då ansetts lämpligt att i samma paragraf reglera också undantagsfallen. LAGRÅDET HAR INGET ATT ERINRA MOT DEN FÖRESLAGNA ÄNDRINGEN MEN FÖRORDAR ATT 2 § TREDJE STYCKET GES FÖLJANDE LYDELSE FÖR ATT GÖRA AVSNITTET MER LÄTTLÄST. "Som ett obehörigt angrepp anses inte heller att någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han eller någon före honom har fått del av i god tro."

Konstitutionsutskottet konstaterar i sitt yttrande till lagutskottet att genom den begränsning av lagens tillämpningsområde som följer av själva definitionen av begreppet företagshemlighet samt de föreslagna nya bestämmelserna i 2 § tillgodoses olika yttrandefrihetsintressen. Det blir alltså enligt konstitutionsutskottet möjligt både för anställda och för utomstående att fritt diskutera sådana förhållanden inom företagen som förekomsten av vissa brott och allvarliga missförhållanden. Konstitutionsutskottet påpekar bl.a. att det för diskussion i press och andra medier av brott och allvarliga missförhållanden inom företagen inte kommer att behöva åberopas stöd i tryckfrihetsförordningens bestämmelser om meddelarfrihet o.d. samt att sådan diskussion inte kan hindras genom hänvisning till privata avtal. Att endast sådana företagshemligheter som inte utgör eller står i samband med brott och som ej heller kan betecknas som allvarliga missförhållanden eller har att göra med sådana missförhållanden undantas från den allmänna yttrande- och informationsfriheten måste enligt konstitutionsutskottet anses förenligt med de möjligheter att begränsa yttrandefriheten som anges i regeringsformen (RF 2:12—13). Även när det gäller lagens sålunda begränsade tillämpningsområde kan det emellertid, fortsätter konstitutionsutskottet, finnas anledning att göra ytterligare begränsningar i skyddet, t.ex. genom att i förhållandet mellan enskilda — utanför myndighetsområdet — införa en motsvarighet till den meddelarfrihet som i fråga om uppgifter inom den offentliga sektorn i stor utsträckning finns för sekretessbelagda uppgifter. I yttrandet hänvisas till att denna fråga ingår bland de spörsmål som avsågs bli behandlade av meddelarskyddskommittén.

Lagutskottet ansluter sig nu liksom våren 1989 till konstitutionsutskottets bedömning att en lagstiftning om skydd för sådana företagshemligheter som inte har anknytning till brott eller allvarliga missförhållanden inte är oförenlig med bestämmelserna i RF. Med den begränsning som enligt det ovan sagda redan följer av 1 §, nämligen att lagen inte omfattar information om brottsliga eller vissa andra samhällsfarliga företeelser i en näringsidkarens rörelse, kan det i och för sig hävdas att behovet bortfallit av en sådan undantagsregel som i lagut-

skottets promemoria föreslagits bli införd i 2 §. Enligt utskottets mening måste det emellertid beaktas att, som tidigare berörts, det endast är information om bevisligen förövad brottslighet m.m. som helt faller utanför skyddet för företagshemligheter. Att brottsliga eller andra helt oacceptabla förhållanden kan misstänkas föreligga medför däremot inte att skyddet bortfaller. Utan en uttrycklig undantagsregel med den i promemorian föreslagna inriktningen skulle därför den som hade goda skäl till att anta att en företeelse inom företaget var brottslig eller eljest förkastlig inte kunna freda sig från skadeståndsansvar för ett avslöjande om hans antagande senare skulle visa sig felaktigt. Det finns därför ett behov av en särskild regel som gör det tillåtet att avslöja företagshemligheter också i sådana fall.

Enligt utskottets mening finns det också andra starka skäl för att det i en särskild lagregel bör slås fast att i vissa närmare angivna situationer hänsynen till yttrandefriheten och den fria opinionsbildningen väger tyngre än skyddet för företagshemligheter. För en särskild undantagsbestämmelse talar sålunda det förhållandet att — som framgår av lagrådets yttrande — gränsen inte är helt klar mellan sådana missförhållanden som helt faller utanför skyddet för företagshemligheter och sådana som definitionsmässigt kan omfattas av lagen. Det bör även beaktas att inom företag kan förekomma missförhållanden som visserligen inte är av så allvarlig beskaffenhet att de över huvud taget inte åtnjuter skydd enligt lagen men som ändå fritt bör få röjas. Utskottet vill vidare peka på att, som lagrådet också uppmärksammat, fall kan tänkas då en företagshemlighet, som i och för sig är skyddsvärd och därför omfattas av lagen, måste röjas för att exempelvis ett brott skall kunna bringas i offentlighetens ljus (de s.k. kombinationsfallen). Rent allmänt sett framstår det också som angeläget att det i lagen kommer till uttryck att skyddet för företagshemligheter har sina av lagstiftaren givna gränser. Enligt utskottets mening bör därför lagförslaget i propositionen kompletteras med en ny 2 §, genom vilken lagens räckvidd uttryckligen begränsas efter i huvudsak de riktlinjer som angivits i utskottets promemoria. Lagrådet har inte heller haft något att invända mot att så sker.

Av angivna skäl förordar utskottet att i lagförslaget införs en ny paragraf, 2 §. I lagrummets första stycke bör föreskrivas att lagen gäller endast obehöriga angrepp på företagshemligheter. I ett andra stycke i paragrafen bör klargöras att skyddet för företagshemligheter inte innebär något hinder mot att allvarliga missförhållanden inom ett företag avslöjas. En undantagsbestämmelse med sistnämnda innebörd bör som nämnts ta sikte på förhållanden som innefattar brottsliga gärningar, men också andra missförhållanden inom ett företag bör kunna bringas i offentlighetens ljus. Det kan röra sig om förfaranden från företagets sida som — utan att vara kriminaliserade — innebär att gällande regler åsidosätts i väsentliga avseenden och som kan medföra ingripanden från det allmännas sida i form av föreskrifter, förbud m.m. Det kan emellertid också handla om företeelser som av annan anledning framstår som klart otillbörliga eller klandervärda. Som exempel kan nämnas att ett företag utan att någon därigenom kan lastas för brott

överträder bestämmelserna i arbetsmiljölagen eller miljöskyddslagen eller på annat sätt utsätter sina anställda eller de kringboende för allvarliga miljörisker eller att företaget i strid med marknadsföringslagen eller livsmedelslagstiftningen tillhandahåller konsumenterna hälsofarliga eller andra uppenbart otjänliga produkter. I fall av angiven art finns det ett starkt allmänt intresse av att förhållandena kan rättas till. Också för näringslivet är det av betydelse att missförhållanden inte får fortsätta opåtalade. Att en näringsidkare sätter sig över olika föreskrifter medför nämligen som regel att han bereder sig fördelar som konkurrenterna inte har och leder därigenom till en snedvridning av konkurrensförhållandena. Utskottets nu gjorda överväganden ligger i linje med den ändring i sekretesslagen som genomfördes våren 1989 (prop. 1988/89:131, bet. KU34). Ändringen innebär bl.a. att uppgifter om ett företags affärs- och driftförhållanden, som en miljö- och hälso-skyddsnämnd inhämtat i sin tillsynsverksamhet, får lämnas ut trots att ett röjande kan antas skada företaget. En förutsättning är dock att uppgifterna har sådant allmänintresse att de bör lämnas ut, t.ex. för att informera allmänheten om dålig livsmedelshygien eller miljöfarliga utsläpp.

En bestämmelse som medger att missförhållanden får avslöjas bör enligt utskottets mening omfatta både den som utnyttjar eller röjer hemligheten och den som anskaffar hemligheten. En annan ordning skulle nämligen få till följd att den som behörigen lämnar ut en uppgift går fri medan den som tar emot uppgiften kan ådra sig ansvar för olovlig befattning med företagshemlighet enligt 3 §.

Om företagshemligheter skall få röjas för att missförhållanden skall kunna offentliggöras måste en utgångspunkt vara att det skall finnas fog för ett avslöjande. Att någon hyser endast löst grundade misstankar bör inte ge honom rätt att röja en företagshemlighet. Det bör i vart fall krävas att han har kännedom om vissa faktiska omständigheter som tyder på ett oacceptabelt handlande från företags sida. Att fordra att en person skall skaffa sig visshet om huruvida ett förfarande med hänsyn till samtliga föreliggande fakta är brottsligt eller eljest klandervärt medför å andra sidan lätt att rätten att avslöja missförhållanden blir illusorisk. En lämplig avvägning synes utskottet vara att det efter mönster av terminologin i rättegångsbalken skall krävas skäligen misstänke om brottsligt förfarande. För att någon skall få avslöja andra förhållanden bör det krävas att de omständigheter som han känner till objektivt sett kan anses utgöra ett allvarligt missförhållande. Avslöjarens subjektiva uppfattning om det moraliskt förkastliga i ett visst förfarande från företags sida bör således inte få vara avgörande. Det ligger i sakens natur att en sådan ordning ställer vissa krav på överväganden från den enskildes sida i fråga om han riskfritt kan avslöja ett missförhållande. Många gånger kan det därför vara svårt för t.ex. en anställd att avgöra huruvida företeelser inom företaget skäligen kan misstänkas utgöra brott. I sådana situationer ter det sig naturligt att han utan att röja hemligheten rådgör med och inhämtar synpunkter

från andra, t.ex. sina fackliga förtroendemän. Väljer han slutligen att röja företagshemligheten får han dock själv ta konsekvenserna av sitt handlande.

Utskottets nu gjorda uttalanden överensstämmer med vad utskottet anförde i betänkandet 1988/89:LU30. Meddelarskyddskommittén har under sitt arbete tagit upp frågan om vilka förutsättningar som skall gälla för att en företagshemlighet skall få avslöjas och framhåller att det med utskottets synsätt ställs för stora krav på den enskilde. Varje misstag rörande förekomsten av faktiska förhållanden som ligger till grund för antagandet att brott föreligger eller beträffande bedömningen att det är fråga om brott kan enligt kommittén inte rimligen läggas den enskilde till last. Inte heller bör den enskilde svara för varje misstag rörande sådana faktiska förhållanden som konstituerar annat allvarligt missförhållande. Kommittén förordar därför att ett obehörigt angrepp på en företagshemlighet bör anses föreligga enligt 2 § endast i de fall den enskilde saknat fog för sina bedömningar. Utskottet kan för sin del inte finna annat än att kommittén dragit alltför långtgående slutsatser av utskottets uttalanden. Som utskottet ovan framhållit krävs det inte att den som riskfritt vill avslöja en företagshemlighet skall ha full visshet om de föreliggande omständigheterna. Däremot måste han ha tillgång till vissa fakta som i sig är sådana att ett brottsligt förfarande skäligen kan misstänkas eller att ett allvarligt missförhållande föreligger. En anställd exempelvis som känner till att företaget släpper ut miljöfarliga ämnen och avslöjar detta i tron att det föreligger ett miljöbrott kan inte anses ha obehörigen angripit en företagshemlighet om det senare visar sig att företaget fått erforderligt tillstånd och att han således misstagit sig beträffande utsläppets olaglighet. Det är inte heller så att misstag i frågan om ett visst förfarande över huvud taget är brottsligt leder till att avslöjandet av en företagshemlighet blir obehörigt. Även om förfarandet inte utgör brott kan det ändock vara att betrakta som ett allvarligt missförhållande och får då avslöjas. En omständighet som också måste beaktas i sammanhanget är — som utskottet senare återkommer till — att rätten att avslöja företagshemligheter inte är inskränkt till det tryckfrihets- och radiorättsliga området utan sträcker sig långt vidare. Det är då också befogat att ställa något högre krav på den enskilde än att han skall ha haft fog för sin bedömning. I den praktiska tillämpningen torde för övrigt den av kommittén förslagna regeln inte leda till ett påtagligt gynnsammare resultat för den enskilde än utskottets förslag. Utskottet anser sig därför inte nu ha orsak att frångå sitt tidigare ställningstagande. I vad mån det kan finnas anledning att överväga spörsmålet på nytt i samband med ett genomförande av meddelarskyddskommitténs andra förslag vill utskottet inte för närvarande uttala sig om.

I vissa fall kan situationen tänkas vara den att flera företagshemligheter har anknytning till ett missförhållande i företaget. För att röjandet inte skall anses som obehörigt i sådana fall bör det inte få omfatta fler hemligheter än vad som oundgängligen krävs för att missförhållandet skall kunna avslöjas. Över huvud taget bör det uppställas ett krav på att ett röjande av en företagshemlighet får ske endast i den mån det

behövs för att ett missförhållande skall kunna bringas till allmän kännedom. Detta bör komma till uttryck i lagtexten genom att däri anges att ett angrepp på en företagshemlighet inte är obehörigt om angreppet sker för att brott och missförhållanden skall avslöjas. I likhet med lagrådet vill utskottet framhålla att orden "för att" ger uttryck för också den principen att företagshemligheter får röjas endast i direkt syfte att brott eller missförhållanden skall avslöjas. Direkt syfte bör i förevarande hänseende ges samma innebörd som kravet på direkt uppsåt i straffrättsliga sammanhang. Att den som röjer en företagshemlighet eventuellt också har någon annan avsikt än att avslöja en oacceptabel verksamhet behöver därför inte medföra att röjandet blir obehörigt. Så bör exempelvis den som i en tidningsartikel röjer en företagshemlighet för att avslöja ett allvarligt missförhållande inte bli skadeståndsskyldig på grund av att han även räknat med ett visst honorar för artikeln.

Som ovan anförts bör det för att en företagshemlighet skall få röjas krävas att missförhållandet är av allvarlig art. Det bör således inte vara tillåtet för någon att röja en för näringsidkaren betydelsefull företagshemlighet för att avslöja en bagatellartad förseelse. Som tidigare redovisats har lagrådet mot bakgrund av arbetsdomstolens praxis beträffande uppsägningar och avskedanden förordat att 2 § andra stycket ges en lydelse som innebär att rätten att utnyttja eller röja företagshemligheter begränsas till fall då det föreligger skälig misstanke om brott som kan medföra fängelse eller då ett missförhållande är så allvarligt att intresset av att förhållandet bringas till allmän kännedom väger över näringsidkarens skyddsbehov. Enligt utskottets mening torde de brott som kan föranleda endast bötesstraff och beträffande vilka fängelse således inte ingår i straffskalan generellt sett vara av så ringa beskaffenhet att det av hänsyn till den fria opinionsbildningen inte är påkallat att de får bringas till allmän kännedom. Härtill kommer att betydelsen av det föreslagna lagrummet i viss mån minskar genom att konstaterade bötesbrott inte omfattas av begreppet företagshemlighet. Utskottet godtar därför lagrådets förslag att det som förutsättning för tillämpningen av 2 § andra stycket föreskrivs att fängelse skall kunna följa på brottet. Tilläggas bör dock att det kan tänkas fall då ett förfarande inom ett företag i och för sig innefattar brottslighet som endast kan föranleda ett bötesstraff men som ändå måste anses utgöra ett allvarligt missförhållande och då bör få avslöjas.

Lagrådets förslag att rätten att avslöja missförhållanden skall bygga på en *intresseavvägning* inger däremot utskottet betänkligheter. Vad som enligt utskottets mening främst talar mot förslaget är att det kommer att bli svårt för den enskilde att tillämpa bestämmelsen. Redan den omständigheten att som ovan berörts endast sådana förhållanden som objektivt sett utgör allvarliga missförhållanden får avslöjas ställer krav på vissa överväganden från den enskildes sida. Om vederbörande därjämte skulle behöva väga intresset av att saken bringas till allmän kännedom mot näringsidkarens behov av skydd för hemligheten skulle enligt utskottets mening detta lätt leda till felbedömningar i synnerhet som det ofta kan vara svårt att avgöra företagshemlighetens

betydelse för näringsidkaren. Risken är uppenbar att många i den situationen skulle avstå från ett avslöjande för att inte utsätta sig för risken att drabbas av skadeståndskrav om bedömningen i efterhand visade sig oriktig. Rätten att avslöja missförhållanden skulle således med lagrådets förslag lätt bli illusorisk, och allvarliga missförhållanden som bör komma i offentlighetens ljus skulle fortsätta att vara mörklägda. I detta sammanhang vill utskottet framhålla att bestämmelsen i 2 § andra stycket är av särskild betydelse för anställda och andra som är bundna av avtalade tystnadsplikter eftersom den öppnar en möjlighet för dem att vända sig till massmedierna med angelägen information. Enligt vad som närmare redovisas senare torde de inte för närvarande omfattas av den meddelarfrihet som gäller för många andra grupper i samhället. En arbetstagare exempelvis kan därför inte i dag utan risk för skadestånd eller andra sanktioner lämna uppgifter till dagspressen om missförhållanden i företaget. Det är därför angeläget att undantagsbestämmelsen i 2 § andra stycket utformas så att den inte ställer alltför stora krav på den enskilde och inte heller i övrigt medför tillämpningsproblem. Utskottet vill också påpeka att den praxis som utbildats inom arbetsdomstolen inte kan få vara helt vägledande när det som nu är fallet gäller att utforma regler om skydd för företagshemligheter som inte bara skall tillgodose näringslivets intressen utan även skall värna om den fria opinionsbildningen. På grund av det anförda är utskottet inte berett att godta lagrådets förslag om intresseavvägning vid bedömandet av om ett avslöjande är obehörigt enligt 2 § andra stycket. Med anledning av vad lagrådet anförvt vill utskottet understryka att orden "brott på vilket fängelse kan följa" i förening med uttrycket "annat allvarligt missförhållande" anger att inte vilka missförhållanden som helst får avslöjas utan att det skall vara fråga om t.ex. så kvalificerade överträdelse av gällande normer och föreskrifter att missförhållandet kan objektivt sett betecknas som allvarligt.

När det gäller utformningen i övrigt av 2 § andra stycket kan utskottet ansluta sig till lagrådets uppfattning att förslaget i promemorian om att avslöjandet av en företagshemlighet måste ske *inför en myndighet, annat behörigt organ eller allmänheten* inte bör genomföras. Om i enlighet med lagrådets förslag det i lagtexten endast anges att en företagshemlighet får röjas för att avslöja brott och andra allvarliga missförhållanden får det emellertid till konsekvens att avslöjandet kan ske inför vem som helst och således i princip också uteslutande inför en konkurrent till näringsidkaren. Det öppnas även en möjlighet att röja svenska företagshemligheter utomlands. Enligt utskottets mening kan en sådan ordning inte anses helt tillfredsställande. Som utskottet tidigare anförvt är det av hänsyn till främst den fria opinionsbildningen här i landet som en rätt att i vissa fall röja företagshemligheter är påkallad. Detta bör då också komma till uttryck i den nya lagen. Utskottet förordar därför att bestämmelsen i 2 § andra stycket utformas så att det blir möjligt att röja en företagshemlighet för att offentliggöra brott och andra allvarliga missförhållanden inom ett företag eller avslöja förhållandena inför en myndighet eller annat behörigt organ. I orden "för att" ligger som ovan framhållits ett krav på direkt syfte.

Vad som skall förstås med att ett avslöjande får ske inför en myndighet eller annat behörigt organ torde inte behöva närmare belysas. Det ligger i sakens natur att ett avslöjande bör kunna ske inför t.ex. polismyndigheten i orten, länsstyrelsen, yrkesinspektionen eller miljö- och hälsoskyddsnämnden. Något krav på att myndigheten skall ha behörighet att handlägga just den aktuella frågan bör enligt utskottets mening inte uppställas utan det bör räcka att myndigheten i allmänhet har att behandla sådana spørsmål. Med annat behörigt organ avses bl.a. skyddskommittéer och skyddsombud samt andra fackliga förtroendemän liksom olika branschorganisationer inom näringslivet, t.ex. sådana som kan väcka talan i marknadsdomstolen enligt marknadsföringslagen.

När det gäller att avgöra om syftet varit att offentliggöra ett missförhållande kan vad som gäller på det tryckfrihetsrättsliga området i viss mån tjäna till ledning om hänsyn tas till att bestämmelsen i 2 § andra stycket har ett mera vidsträckt tillämpningsområde än reglerna om anskaffarfrihet och meddelarfrihet. Avsikten med röjandet skall således vara att uppgift om ett missförhållande skall spridas bland allmänheten. Det krävs däremot inte att röjandet verkligen leder till att uppgiften får allmän spridning. Inte heller bör det enligt utskottets mening fordras att den som röjer hemligheten har för avsikt att själv sprida informationen till en vidare krets. Det räcker med att han lämnar uppgiften till någon som i sin tur kan tänkas antingen direkt eller indirekt föra den vidare. Bestämmelsen ger den som har för avsikt att offentliggöra ett missförhållande stor möjlighet att fritt välja till vem han skall lämna informationen. På samma sätt som i tryckfrihetsrättsliga sammanhang kan han självfallet vända sig till exempelvis författare, journalister, tidningsredaktioner och nyhetsbyråer. Men kretsen av dem som kan ta emot informationen är betydligt vidsträcktare och omfattar i stort sett alla personer som på ett eller annat sätt kan förmodas utgöra en länk i en kedja som leder fram till att uppgiften får spridning. Det blir härigenom möjligt att — för att blott nämna några enstaka exempel — lämna uppgiften till personer med anknytning till miljörörelser, fackliga och politiska organisationer och andra ideella sammanslutningar och till enskilda opinionsbildare. I praktiken torde den personkrets som kan ta emot informationen begränsas av endast det förhållandet att syftet med röjandet skall vara att uppgiften skall komma till allmän kännedom. I linje med vad som gäller enligt tryckfrihetsförordningen bör ett påstående om att avsikten varit att ett missförhållande skall offentliggöras i allmänhet tas för gott om inte påståendet framstår som osannolikt. Om någon röjer en företagshemlighet för en konkurrent till näringsidkaren torde enligt utskottets mening det dock som regel med fog kunna antas att han haft till syfte att bereda endast konkurrenten fördelar och inte att ett missförhållande skall bringas i offentlighetens ljus. I de fall då någon går utanför landets gränser med uppgifter om företagshemligheter torde också syftet många gånger kunna antas vara rent ekonomiskt. Utskottet vill emellertid påpeka att bestämmelsen i sig inte utgör något hinder mot att företagshemligheter röjs i utlandet under förutsättning att röjandet

sker i syfte att brott eller allvarliga missförhållanden skall komma till kännedom i Sverige. Det blir därför möjligt för t.ex. en anställd att lämna uppgifter om missförhållanden inom företaget till en tidning som trycks utomlands men som har spridning i Sverige. Utskottet vill erinra om att enligt 13 kap. TF meddelarskyddet för närvarande är inskränkt när det är fråga om tidningar och andra skrifter som trycks utomlands. I anslutning härtill kan påpekas att meddelarskyddskommittén i betänkandet (SOU 1990:12) Meddelarrätt föreslår att skyddet för meddelare och anskaffare skall gälla fullt ut vid publicering i vissa utomlands tryckta skrifter, nämligen sådana som huvudsakligen är avsedda för spridning inom riket eller sådana för vilka utgivningsbevis har utfärdats och ansvarig utgivare har anmälts.

På anförda skäl förordar utskottet att i 2 § andra stycket lagen om skydd för företagshemligheter föreskrivs att som ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att offentliggöra eller inför en myndighet eller annat behörigt organ avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, på vilket fängelse kan följa, eller som kan anses utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse.

Som lagrådet anför påverkar 2 § andra stycket inte tolkningen eller tillämpningen av andra författningar som har betydelse för anställdas rätt att påtala missförhållanden. Bestämmelsen berör således inte bl.a. yrkesinspektionens, skyddskommittéernas och skyddsombudens verksamhet enligt arbetsmiljölagen (1977:1160). Utskottet vill i sammanhanget erinra att det i den lagen finns bl.a. särskilda bestämmelser om tystnadsplikt för skyddsombud och ledamot av skyddskommitté. Om en företagshemlighet avslöjas med åsidosättande av sistnämnda bestämmelser kan ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken för brott mot tystnadsplikt utdömas och detta oavsett om ett avslöjande av hemligheten skulle vara tillåtet enligt 2 § andra stycket i lagen. Inte heller innebär bestämmelsen i 2 § några lättnader i den tystnadsplikt som följer av sekretesslagen. Som inledningsvis nämnts gäller nämligen skyddet för företagshemligheter också i det allmänna näringsverksamhet. En offentliganställd kan således dömas till ansvar enligt brottsbalken om han bryter mot sin tystnadsplikt enligt sekretesslagen för att avslöja ett missförhållande även om röjandet är tillåtet enligt lagen om skydd för företagshemligheter. En annan sak är att skadeståndsreglerna i den lagen inte är tillämpliga om en offentliganställd röjt en företagshemlighet och röjandet inte var obehörigt. I sammanhanget kan nämnas att arbetstagare som är styrelserepresentant liksom andra styrelseledamöter i bolaget är skyldiga att visa bolaget lojalitet och därmed också har skyldighet att iakttä tystlåtenhet om förhållanden vars röjande kan föranleda bolaget skada. Om en arbetstagarrepresentant till skada för bolaget avslöjar företagshemligheter som han fått del av i sitt styrelsearbete blir skadeståndsbestämmelsen i 15 kap. 1 § aktiebolagslagen (1975:1385) tillämplig och inte reglerna i lagen om skydd för företagshemligheter.

De nya bestämmelserna i 2 § föranleder, som föreslogs i promemorian, att ordet obehörigen i 5—7 §§ i propositionens lagförslag kan

utgå. Vidare bör till 2 § som ett tredje stycke överföras bestämmelsen i 7 § om inverkan av god tro. Lagrådets förslag till ändring i 2 § tredje stycket promemorieförslaget i syfte att göra lagrummet mera lättläst föranleder inte någon erinran från utskottets sida. Utskottet förordar att bestämmelsen får den av lagrådet föreslagna lydelsen.

En fråga som aktualiserats genom lagrådets yttrande är huruvida andra och tredje styckena i 2 § är att uppfatta som en uttömmande redovisning inom ramen för lagen av de fall när ett angrepp på en företagshemlighet inte är att anse som obehörigt. Lagrådet har ansett att bestämmelserna måste uppfattas på det sättet. Den inom lagutskottet upprättade promemorian bygger däremot på tanken att andra och tredje styckena i princip endast ger exempel på angrepp som enligt första stycket inte är obehöriga. I promemorian framhölls sålunda beträffande tolkningen av vad som enligt 2 § första stycket skall anses innebära ett inte obehörigt angrepp på en företagshemlighet att de i propositionen gjorda uttalandena i anslutning till 5–7 §§ torde kunna tjäna till ledning. I sammanhanget nämndes att det i den allmänna debatten har hävdats att lagen bl.a. skulle utgöra ett hinder för en arbetstagare att vid en rättslig tvist med sin arbetsgivare kunna åberopa vissa uppgifter för att styrka sin talan. Samma problem torde, framhölls det, kunna uppkomma vid tvister mellan näringsidkare som stått i ett affärsförhållande till varandra. I vad mån ett röjande av en företagshemlighet i sådana situationer skall anses som ett obehörigt angrepp på en företagshemlighet fick enligt promemorian avgöras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Om röjandet oundgängligen erfordras för att en part skall kunna ta till vara sin rätt torde det dock i vart fall inte kunna anses som obehörigt att han avslöjar uppgiften för sitt ombud. Det fick sedan ankomma på ombudet att bedöma om hans huvudman kan röja uppgiften vid en förhandling inför domstol. I sammanhanget erinrades i promemorian om de — låt vara begränsade — möjligheter som finns att hålla förhandling vid domstol inom stängda dörrar och att förordna om sekretess beträffande uppgifter i dom och beslut m.m.

Med anledning av de redovisade uttalandena i promemorian har lagrådet framhållit följande.

Utgångspunkten måste vara att arbetsgivaren i ett sådant fall redan känner till den företagshemlighet som kan beröras av rättegången. Hemligheten röjs alltså inte för arbetsgivaren genom att den åberopas i rättegången. Om det är fråga om en företagshemlighet av någon betydelse gäller som regel hos domstolen sekretess för uppgifter om företagshemligheten enligt 8 kap. 17 § sekretesslagen. Förhandling inför domstolen kan hållas inför stängda dörrar enligt 5 kap. 1 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken. Domstolen kan sekretessbelägga den del av domen där närmare redogörelse lämnas för företagshemligheten (12 kap. 4 § andra stycket sekretesslagen). Mot den angivna bakgrunden är det enligt lagrådets mening klart att den nu aktuella lagen inte kan medföra något hinder för en arbetstagare att ta till vara sin rätt i en process mot arbetsgivaren på det sätt som avses i promemorian. En annan sak är att en arbetstagare till följd av lagen kan vara förhindrad att inför en förestående rättegång mot arbetsgivaren anskaffa uppgifter som han inte har tillgång till i sin anställning

och som utgör en företagshemlighet hos arbetsgivaren. I den särskilda situationen har emellertid arbetstagarerna vissa, låt vara begränsade, möjligheter att genom editionsföreläggande från domstolen få tillgång till uppgiften (38 kap. 2 § andra stycket tredje meningen jämförd med 36 kap. 6 § andra meningen rättegångsbalken).

Beträffande det sålunda aktualiserade spörsmålet konstaterar utskottet att andra och tredje styckena i den föreslagna 2 § omfattar huvuddelen av de fall i vilka angrepp på företagshemligheter inte bör anses vara obehöriga. Otivelaktigt förhåller det sig emellertid så att det finns fall av röjanden eller utnyttjanden som inte omfattas av de berörda bestämmelserna men som likväl inte bör betraktas som obehöriga. Sålunda är det självklart att medgivande från näringsidkarens sida utesluter möjligheten av att ett angrepp kan uppfattas som obehörigt. Andra exempel är att någon under vittnesplikt eller i enlighet med andra särskilda författningsbestämmelser lämnar ut en företagshemlighet (jfr prop. s. 45). För att skadeståndsansvar inte skall inträda i dessa som exempel angivna fall har det i propositionen befunnits nödvändigt att uppställa ett krav på att utnyttjandet eller röjandet inte får vara obehörigt. Enligt utskottets mening kan det med fog hävdas att skyddet för företagshemligheter inte gäller vid angrepp av nu angiven art eller med andra ord att dessa angrepp med lagrådets terminologi ligger utanför lagens ram. Också i andra situationer än de som enligt lagrådet faller utanför lagens ram kan det emellertid finnas behov av en regel som medger att ett utnyttjande eller röjande inte bedöms som obehörigt. Som exempel härpå angavs i utskottets promemoria det fallet att ett röjande av en företagshemlighet oundgängligen erfordras för att någon skall kunna ta till vara sin rätt gentemot den som håller uppgiften hemlig.

Det anförda leder utskottet till den uppfattningen att regeln i 2 § första stycket om att lagen endast gäller obehöriga angrepp på företagshemligheter bör ses som en huvudregel och att bestämmelserna i andra och tredje styckena principiellt sett blott upptar några särskilt betydelsefulla exempel på angrepp som inte skall anses obehöriga. Den nu nämnda uppfattningen synes också vara väl förenlig med den utformning som givits åt 2 § i förslaget. Utskottet anser inte att det finns någon anledning att ytterligare förtydliga paragrafen i berört hänseende. Med det anförda ansluter utskottet sig till den i promemorian uttalade uppfattningen att det inte kan anses som ett obehörigt angrepp när någon inför sitt ombud avslöjar en företagshemlighet. I linje med vad som gäller enligt sekretesslagen bör röjandet få ske om det erfordras för att parten skall kunna ta till vara sin rätt. Det bör inte heller vara obehörigt att under de av lagrådet omnämnda betingelserna föra uppgiften vidare till domstolen.

Införandet av en ny 2 § i förslaget till lag om skydd för företagshemligheter föranleder att 2—7 §§ i regeringens lagförslag bör betecknas 3—8 §§. När utskottet i det följande hänvisar till de olika lagrummen i regeringens förslag används det paragrafnummer lagrummet har i regeringens förslag om inte annat anges.

2 § i regeringens lagförslag innehåller bestämmelser om straff för företagsspioneri. Paragrafen saknar motsvarighet i IKL. Enligt lagrummet skall den som med uppsåt olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet dömas för företagsspioneri till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst sex år. Brottet kan begås såväl av en anställd i företaget som av en utomstående. I propositionen anges att det sätt på vilket hemligheten anskaffas i princip är utan betydelse för den straffrättsliga bedömningen (se prop. s. 15 och 38). Av andra uttalanden i propositionen framgår emellertid att gärningsmannen för att kunna straffas för företagsspioneri måste ha utövat en aktivitet av något slag för att komma över den information som hålls hemlig för honom. Vilket syfte som gärningsmannen haft, om han haft ekonomiska eller ideella motiv för sitt handlande, spelar inte någon roll. Om han, för att ta ett konkret exempel, av samvetsskäl och utan tanke på egen vinning bereder sig tillgång till ett företags hemliga handlingar som visar att företaget har sysslat med olovlig handel med krigsmateriel skall han lika fullt dömas enligt 2 § för företagsspioneri.

Det anförda ger vid handen att propositionens bestämmelse om företagsspioneri egentligen inte riktar sig mot sättet för inhämtande av uppgifter och underrättelser. Det synes därmed vara själva anskaffandet som görs till föremål för kriminalisering. Om paragrafen ges den innebörd som har sagts, kommer den — i de fall då någon bereder sig tillgång till en företagshemlighet i publiceringssyfte — enligt utskottets mening i konflikt med TF:s bestämmelser om anskaffarfrihet. Som utförligt redovisats i den till betänkandet fogade promemorian (se bilaga 3, avsnitt 3.4) medger TF nämligen inte att anskaffarfriheten begränsas i vanlig lag annat än när det gäller sättet för anskaffandet (1 kap. 9 § 3 TF). Härav följer att, om lagförslaget genomförs, den som berett sig tillgång till en företagshemlighet i publiceringssyfte inte kommer att kunna dömas för företagsspioneri.

En jämförelse mellan det i propositionen föreslagna stadgandet om företagsspioneri och bestämmelsen om spioneri i 19 kap. 5 § brottsbalken ger vid handen att den förra bestämmelsen utformats på likartat sätt som den senare. Det kan då vara av intresse att konstatera, att det i TF ansetts erforderligt med en uttrycklig föreskrift om att spioneri skall bedömas enligt vanlig lag utan hinder av anskaffarfriheten. Förhållandet kan ses som en bekräftelse på att den föreslagna bestämmelsen om företagsspioneri inte får tillämpas när publiceringssyfte föreligger så länge som TF inte uttryckligen medger det.

I den till lagrådet remitterade promemorian anfördes att den i propositionen valda konstruktionen rent lagtekniskt sett kan accepteras. Sett med utgångspunkt i intresset av att skydda företagshemligheter ansågs emellertid den föreslagna bestämmelsen inte användningsfri, eftersom tillämpningsområdet för den är beroende av gärningsman-

nens syfte. I promemorian angavs att den som anskaffat en företags-hemlighet torde gå fri om han påstår att han handlat i publiceringssyfte samt påståendet härom inte framstår som helt osannolikt.

Med hänsyn till det sagda framstod det enligt promemorian som angeläget att bestämmelsen om ansvar för företagsspioneri bringades i bättre överensstämmelse med det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet och därmed gavs en utformning som gjorde det möjligt att ingripa mot brottet oberoende av gärningsmannens eventuella publiceringssyfte. Önskemålet skulle enligt promemorian tillgodoses om stadgandet omformulerades så att det blev tillvägagångssättet som blev straffbelagt. Avgörande för om ett företagsspioneri skulle anses föreligga skulle alltså vara om gärningsmannen kommit över företagshemligheten på ett olovligt sätt eller ej.

I sitt yttrande över promemorieförslaget i denna del har lagrådet anfört följande.

I det lagförslag som läggs fram i promemorian har bestämmelsen om företagsspioneri getts följande lydelse: "Den som uppsåtligen på ett olovligt sätt bereder sig tillgång till en företags-hemlighet skall dömas för företagsspioneri" etc. Med denna omformulering av propositionsförslaget blir det enligt promemorian möjligt att döma till ansvar för företagsspioneri oberoende av gärningsmannens eventuella publiceringssyfte. Denna uppfattning grundar sig emellertid på en feltolkning av 1 kap. 9 § TF. Enligt denna paragraf gäller utan hinder av TF det som är stadgat i lag om ansvar och ersättningsskyldighet som avser det sätt på vilket uppgift eller underrättelse anskaffats. Som exempel på förfaranden som till följd härav skall bedömas och handläggas på vanligt sätt nämns i prop. 1975/76:204 s. 131 brott mot posthemligheten eller telehemligheten, intrång i förvar och olovlig avlyssning samt inbrott, egenmäktigt förfarande, hemfridsbrott, olaga tvång, olaga hot och mutbrott. Härtill kan läggas brottet dataintrång, som innebär att någon olovligen bereder sig tillgång till upptagning för automatisk databehandling eller olovligen ändrar eller utplånar eller i register för in sådan upptagning. Det är att märka att inget av de nu nämnda brotten tar sikte på innehållet i de anskaffade uppgifterna eller underrättelserna utan endast på metoden för inhämtandet av dessa. Brottet företagsspioneri avser däremot liksom brottet olovlig befattning med företagshemlighet anskaffandet av en uppgift av en speciell karaktär, nämligen en företags-hemlighet. Om något av dessa brott begås i syfte att hemligheten skall offentliggöras i tryckt skrift, blir brottet straffritt oavsett vilken formulering — propositionens eller promemorians — som väljs. Det är överhuvudtaget inte möjligt att genom vanlig lagstiftning förbjuda inhämtande av viss information för publicering (se anf. prop. s. 98). Det betyder att möjligheterna att i tryckt skrift offentliggöra företags-hemligheter inte påverkas av den föreslagna lagen. Resonemanget är tillämpligt också på annan yttrandefrihetsrättslig lagstiftning såsom radioansvarighetslagen. — Formuleringen av brottet företagsspioneri är vidare i propositionen än i promemorian. Den vidare formuleringen är att föredra. — Mot bakgrund av det anförda avstyrker lagrådet att promemorieförslaget i denna del följs.

Konstitutionsutskottet anför i sitt till lagutskottet avgivna yttrande följande.

Vad angår anskaffarfriheten vill utskottet erinra om att för närvarande är företagsspioneri straffritt, oavsett om gärningsmannen har publice-

ringssyfte eller inte. Om gärningsmannen begår annat brott i samband med spioneriet — t.ex. egenmäktigt förfarande för att komma över de uppgifter det gäller — döms han emellertid för detta.

Enligt det nu aktuella lagförslaget blir företagsspioneri straffbart. Om företagsspioneriet innefattar även annan brottslighet skall enligt vad som anförs i propositionen bara dömas för företagsspioneri. Om gärningsmannen emellertid har publiceringssyfte skall han, som lagrådet framhållit, till följd av tryckfrihetsförordningens bestämmelser om anskaffarfrihet dömas enbart för det särskilda brottet. I det anförda exemplet skulle gärningsmannen alltså alltjämt endast dömas för egenmäktigt förfarande trots att företagsspioneri enligt förslaget kommer att utgöra ett allvarligt brott.

Mot bakgrund av de synpunkter utskottet särskilt har att företräda finner utskottet att skälen för att kunna ingripa mot brottet företagsspioneri oberoende av gärningsmannens eventuella publiceringssyfte inte väger så tungt att de motiverar en ändring av tryckfrihetsförordningen.

Utskottet vill slutligen — i anslutning till vad lagrådet anfört om att det genom vanlig lagstiftning inte över huvud taget är möjligt att förbjuda inhämtande av viss information för publicering — erinra om att frågan något diskuterades i lagrådsremissen i det lagstiftningsärende som ledde fram till proposition 1986/87:151 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. (s. 161 f.). Med anledning av ett JO-beslut gällande ett särskilt angivet fall togs i lagrådsremissen upp frågan huruvida det var förenligt med anskaffarfriheten att ansvar i det aktuella fallet utdömdes enligt ett straffstadgande i vanlig lag som tog sikte inte enbart på det sätt på vilket en uppgift anskaffades utan också på att anskaffandet avsåg en viss typ av information. Departementschefen ansåg sig benägen att instämma i ett av JO uttalat tolkningsalternativ enligt vilket så var fallet. Departementschefens uttalande ingick bland de förslag i lagrådsremissen som inte fördes fram i propositionen och har följaktligen inte varit föremål för riksdagens bedömning.

Lagutskottet vill för sin del framhålla att det med utgångspunkt i intresset av att skydda företagshemligheter inte kan anses helt tillfredsställande att ansvar för företagsspioneri i vissa fall skall vara uteslutet på grund av att gärningsmannen haft publiceringssyfte. Om företagsspioneriet innefattar annat brott, såsom olaga intrång eller stöld, kan dock i dessa fall ansvar ådömas för det brottet. Vid en samlad bedömning finner utskottet att begränsningen av straffstadgandets tillämpningsområde generellt sett inte kan anses utgöra någon mera allvarlig försvagning av skyddet för företagshemligheter. Med hänsyn härtill och till vikten av en fri och öppen debatt i samhället anser sig lagutskottet i likhet med konstitutionsutskottet böra godta att bestämmelsen får den av lagrådet förordade utformningen. Med anledning av de uttalanden som lagrådet gjort i anslutning till det föreslagna straffstadgandet vill lagutskottet för sin del erinra om att TF:s regler om anskaffarfriheten avser att skydda rätten att inhämta uppgifter och underrättelser oavsett deras innehåll men inte skyddar själva tillvägagångssättet vid anskaffandet (se prop. 1975/76:204 s. 129). Som lagrådet påpekat kan i enlighet härmed ansvar inträda för vissa i brottsbalken angivna förfaranden trots att gärningsmannen handlat i avsikt att skaffa sig information för publicering. Huruvida det är förenligt med anskaffarfriheten att ansvar utdöms enligt ett straffstadgande i vanlig lag som tar sikte inte enbart på det sätt på vilket en uppgift anskaffas utan också på att anskaffandet

avser en viss typ av information kan däremot — i avsaknad av vägledande motivuttalanden och rättspraxis — inte anses helt klart. För egen del är dock lagutskottet i likhet med vad utskottet gjorde år 1989 benäget att instämma i vad departementschefen framhöll i den av konstitutionsutskottet nämnda lagrådsremissen (se prop. 1985/86:151 s. 162), nämligen att sådana straffbestämmelser inte är oförenliga med TF. I sammanhanget vill utskottet erinra om att spörsmålet nyligen aktualiserats i samband med behandlingen av proposition 1989/90:54 om skydd för samhällsviktiga anläggningar m.m. Såvitt gäller frågan om de i proposition 54 föreslagna, straffsanktionerade förbuden mot bl.a. fotografering är förenliga med 1 kap. 9 § TF framhåller föredragande statsrådet att han för sin egen del inte har någon annan mening än vad som uttalades i 1986 års lagrådsremiss. I yttrande (1989/90:KU4y) till försvarsutskottet över proposition 54 hänvisar konstitutionsutskottet till att konstitutionsutskottet tidigare i yttrande till lagutskottet pekat på uttalandet i lagrådsremissen och samtidigt erinrat om att uttalandet ingick bland de förslag i remissen som inte fördes fram i propositionen och följaktligen inte hade varit föremål för riksdagens bedömning. Konstitutionsutskottet återger vidare lagutskottets uttalande att lagutskottet för egen del var benäget att instämma i vad departementschefen framhållit i lagrådsremissen. Konstitutionsutskottet framhåller därefter att konstitutionsutskottet för sin del inte finner skäl att nu göra någon annan bedömning. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1989/90:FöU6 med anledning av förslagen i proposition 54 ansluter sig försvarsutskottet till vad som anförs i propositionen i den nu aktuella frågan.

Vad särskilt gäller lagrådets uttalande om brottet dataintrång vill utskottet framhålla att straffbestämmelsen i datalagen (1973:289) avser att helt allmänt skydda datalagrat material mot obehöriga åtgärder (se prop. 1973:33 s. 105). Till det straffbara området hör bl.a. förfaranden som innebär att någon olovligen bereder sig tillgång till information som är fixerad på någon form av datamedium oavsett om någon besittningsrubbing sker. Eftersom det synes vara själva anskaffandet av datalagrad information som straffbeläggs och inte tillvägagångssättet som sådant får det enligt utskottets mening anses osäkert om ansvar för dataintrång kan utdömas när någon skaffat sig sådan information i avsikt att den skall publiceras. För fullständighetens skull bör dock framhållas att konstitutionsutskottet vid sin prövning våren 1989 av frågan om vilandeförklaring av förslagen till lagstiftning om skydd för företagshemligheter (se bet. 1988/89:KU40) efter hörande av lagrådet funnit att 2 kap. 12 § tredje stycket RF inte är tillämpligt på det i proposition 155 framlagda förslaget om ändring i datalagens bestämmelse om dataintrång. I enlighet härmed kom riksdagens beslut om vilandeförklaring att inte omfatta lagförslaget. Beslutet innebär att riksdagen inte funnit att straffstadgandet om dataintrång innefattar någon begränsning av den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten.

I utskottets promemoria framhölls i anslutning till behandlingen av straffbestämmelsen om företagsspioneri att regeln i 2 § andra stycket

om rätten att avslöja brottsliga gärningar m.m. inte är tillämplig vid företagsspioneri. Med anledning av uttalandet har lagrådet framhållit att det inte kan vara fråga om företagsspioneri när angreppet till följd av 2 § andra stycket inte är att anse som obehörigt. Lagrådet har ansett att den som uppsåtligen på ett olovligt sätt bereder sig tillgång till en företagshemlighet måste anses ha anskaffat hemligheten i den mening ordet anskaffa används i 2 § andra stycket och att därav följer att den som gör sig skyldig till företagsspioneri kan åläggas att ersätta skada som näringsidkaren åsamkas genom att uppgifterna i ett senare skede utnyttjas eller röjs.

Utskottet godtar vad lagrådet sålunda anfört.

I 2 § andra stycket i regeringens lagförslag föreskrivs att ansvar för företagsspioneri inte skall ådömas om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken. I andra fall är avsikten att bestämmelsen om företagsspioneri skall tillämpas före straffstadgandena i brottsbalken. Med en sådan utformning skall enligt departementschefen det föreliggande konkurrensproblemet elimineras. I propositionen framhålls vidare att en konkurrenssituation mellan företagsspioneri och dataintrång inte är utesluten. Straffbestämmelsen i datalagen rörande dataintrång föreslås i propositionen därför utbyggd så att dataintrång skall anses föreligga endast om brottet inte är straffbart enligt bl.a. lagen om skydd för företagshemligheter. Med anledning av vad som sålunda anförs i propositionen vill utskottet anmärka att konkurrens också kan tänkas uppkomma mellan företagsspioneri och gärningar som är straffbelagda i vissa andra författningar. Företagsspioneri kan t.ex. begås genom att någon olovligen kopierar ett upphovsrättsligt skyddat verk, t.ex. en ritning eller ett datorprogram. I sådana fall torde konkurrensfrågan få lösas på sedvanligt sätt med tillämpning av allmänna regler. Något hinder att döma till straff enligt båda de tillämpliga lagrummen torde inte föreligga (jfr prop. 1970:57 s. 94).

Med det anförda tillstyrker utskottet bifall till propositionen såvitt avser den föreslagna bestämmelsen om straff för företagsspioneri.

Olovlig befattning med företagshemlighet

Enligt 3 § i regeringens lagförslag skall den som anskaffar en företagshemlighet med vetskap om att den som tillhandahåller hemligheten eller någon före honom har berett sig tillgång till denna genom företagsspioneri dömas till ansvar för olovlig befattning med företagshemlighet. Paragrafen saknar motsvarighet i IKL, men förfarandena i fråga torde i viss omfattning redan nu vara brottsliga såsom häleri eller annat brott.

Eftersom det är anskaffandet som sådant som straffbeläggs i lagrummet vill utskottet peka på att det — av samma skäl som angivits under avsnittet om brottet företagsspioneri — uppkommer en konflikt mellan bestämmelsen om olovlig befattning med företagshemlighet och reglerna om anskaffarfrihet. Tillämpningsområdet för förevarande lagrum kommer därför inte att omfatta fall då någon anskaffar en företagshemlighet i avsikt att den skall publiceras. Med hänsyn till

intresset av ett fritt informationsflöde i samhället bör det enligt utskottets mening godtas att ansvar för olovlig befattningsmed företagshemlighet inte kan inträda i sådana fall. Det kan anmärkas att om någon i ett tidigare led olovligen berett sig tillgång till en företagshemlighet i avsikt att hemligheten skall publiceras i tryckt skrift eller i radio eller TV eller för att avslöja brott m.m. kan ansvar enligt 3 § för den som sedermera skaffar sig hemligheten över huvud taget aldrig ifrågakomma eftersom något företagsspioneri inte begåtts. Utskottet vill även erinra om att det av den föreslagna nya 2 § följer att också anskaffandet av företagshemligheter som inte är obehörigt därför att det t.ex. sker i syfte att allvarliga missförhållanden inom ett företag skall avslöjas faller utanför det straffbara området.

Med det anförda tillstyrker utskottet att straffbestämmelsen får den i propositionen föreslagna lydelsen. Som tidigare anförts bör lagrummet betecknas 4 §.

Skadeståndsansvar vid företagsspioneri m.m.

4 § i regeringens lagförslag innehåller en bestämmelse om skadeståndsskyldighet för den som gör sig skyldig till företagsspioneri eller olovlig befattningsmed företagshemlighet. Lagrummet stadgar att den skada skall ersättas som uppkommer genom brottet eller genom att företagshemligheten utnyttjas eller röjs. För att skadeståndsansvaret skall omfattas andra skador än de som uppkommer genom själva brottet har som villkor angivits att utnyttjandet eller röjandet skall vara obehörigt.

Den föreslagna bestämmelsen föranleder i sig inte några erinringar från utskottets sida. Lagrummet bör dock som en följd av utskottets tidigare ställningstagande ges beteckningen 5 §. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att vad som vid tillämpningen av skadeståndsregeln skall anses som obehörigt blir att bedöma med ledning av den nya 2 § i dess helhet. Det innebär bl.a. att en person som olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet, som innefattar uppgift om allvarliga missförhållanden inom ett företag, och som först därefter bestämmer sig för att röja hemligheten i syfte att avslöja missförhållandena kan dömas till ansvar för företagsspioneri och bli skyldig att ersätta den skada som uppkommer genom själva brottet. Han kan däremot inte hållas ansvarig för den skada som han åsamkar näringsidkaren genom att senare röja företagshemligheten. Skälet härtill är, som framgått, att röjandet enligt 2 § andra stycket inte är obehörigt.

Skadeståndsansvar vid avtalade tystnadsplikter

Tystnadsplikt i rättsförhållanden mellan enskilda kan uppkomma genom att de avtalsvägen uttryckligen åtar sig att inte röja olika förhållanden vare sig till pressen eller annan. Sådana avtal kan träffas mellan exempelvis två företagare som samverkar i tekniska frågor eller mellan en arbetsgivare och hans anställda. Tystnadsplikt kan emellertid också utgöra ett underförstått moment i ett avtalsförhållande mellan enskilda. Vad särskilt gäller anställningsförhållanden är situationen som regel den, att arbetstagaren genom anställningsavtalet iklätt sig en

allmän lojalitetsplikt mot arbetsgivaren. Lojalitetsplikten innebär att den anställda i princip är förhindrad att lämna ut uppgifter som kan skada arbetsgivaren (se AD 1981 nr 124, 1982 nr 110, 1986 nr 95 och 1988 nr 67).

När en part i ett avtalsförhållande åsidosätter sin tystnadsplikt kan för närvarande ersättningsskyldighet uppkomma enligt allmänna regler om skadestånd i kontraktsförhållanden. Är reglerna i IKL tillämpliga på förfarandet blir skadeståndsansvaret att bedöma enligt den lagen. Om tystnadsplikt i anställningsförhållandet regleras genom kollektivavtal gäller dock medbestämmandelagens bestämmelser om skadestånd. Tilläggas kan att för anställda som är skyddsombud eller ledamöter i skyddskommitté eller är styrelserepresentanter i företag gäller särskilda bestämmelser som redovisats under avsnittet Tillämpningsområdet för lagen om skydd för företagshemligheter.

På den offentliga sektorn är förhållandena annorlunda. Där regleras de anställdas tystnadsplikt inte i första hand genom avtal utan genom sekretesslagens bestämmelser. Detta gäller även anställda i det allmänna affärsdrivande verksamhet. En offentliganställd som åsidosätter sin tystnadsplikt kan som tidigare nämnts dömas till ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken. Han kan också bli skadeståndsskyldig enligt reglerna i skadeståndslagen såvida inte röjandet avser teknisk förebild, då bestämmelsen i 3 § andra stycket IKL kan bli tillämplig.

I 5 § i regeringens lagförslag finns regler om skadeståndsansvar för den som obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han i förtroende fått del av i samband med en affärsförbindelse med en näringsidkare. Lagrummet motsvaras närmast av 3 § andra stycket IKL men har ett vidare tillämpningsområde därigenom att det omfattar såväl tekniska förebilder som andra företagshemligheter.

Den föreslagna bestämmelsen anges i propositionen bygga på att det föreligger ett kontraktsförhållande mellan parterna såvitt gäller utlämnandet och mottagandet av företagshemligheter (prop. s. 63).

6 § i regeringens förslag innehåller bestämmelser om skadeståndsansvar för arbetstagare som obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han fått del av i sin anställning. Paragrafen kan sägas sanktionera förfaranden som enligt 3 § IKL kan föranleda straff och skadeståndsskyldighet eller som i andra fall kan medföra skadeståndsansvar för åsidosättande av avtalsvillkor om tystnadsplikt. Liksom i fråga om 5 § bygger enligt propositionen 6 § på att någon genom avtal förpliktat sig att inte lämna ut information som kan leda till skada för arbetsgivaren. Eftersom den föreslagna lagen är avsedd att skydda även företagshemligheter i det allmänna affärsdrivande verksamhet (se prop. s. 54) kommer 6 § att bli tillämplig på vissa offentliganställda, vilkas tystnadsplikt regleras i sekretesslagen. Detsamma blir fallet när någon inom den privata sektorn är bunden av lagstadgad tystnadsplikt, som fallet är beträffande t.ex. advokater samt anställda i banker och försäkringsbolag.

Den i propositionen föreslagna ordningen innebär att det införs en samlad reglering av skadeståndsansvaret när företagshemligheter utnyttjas eller röjs i strid med tystnadsplikter i affärs- och anställningsförhål-

landen. De nya reglerna ersätter därmed på området de bestämmelser i IKL och skadeståndslagen och allmänna kontraktsrättsliga regler om skadestånd som hittills tillämpats. Följer tystnadsplikten av kollektivavtal blir däremot — som framhålls i propositionen — skadeståndsreglerna i lagen om skydd för företagshemligheter inte tillämpliga, utan skadeståndsfrågan skall då bedömas enligt medbestämmandelagen. Inte heller skall lagen om skydd för företagshemligheter tillämpas när styrelserepresentanter och skyddsombud m.fl. avslöjar hemliga uppgifter som de fått del av i denna egenskap. Av den lämnade redogörelsen framgår att förslaget i propositionen inte innebär att någon lagstadgad tystnadsplikt införs för parterna i ett affärs- eller anställningsförhållande. Endast i de fall en part uttryckligen eller underförstått genom avtal förpliktat sig att inte till skada för motparten röja information eller då tystnadsplikten följer av sekretesslagen eller vissa andra författningar blir 5 och 6 §§ tillämpliga. I så måtto innebär de i paragraferna intagna bestämmelserna endast ett bekräftande av vad som gäller för närvarande. Det huvudsakliga syftet med reglerna i 5 och 6 §§ blir därmed att det — utanför kollektivavtalssammanhang m.m. — öppnas en möjlighet för tillämpning av bestämmelsen i 9 § vid angrepp på företagshemligheter hos enskilda näringsidkare eller i det allmännas affärsdrivande verksamhet. Detta innebär att skadeståndet kan beräknas på ett för den skadelidande förmånligare sätt än vad som följer av allmänna skadeståndsrättsliga principer.

Eftersom de båda lagrummen i sig själva inte medför någon lagstadgad tystnadsplikt uppkommer inte några avgränsningsproblem i förhållande till det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet. De anställda i det allmännas affärsdrivande verksamhet kommer således även i fortsättningen att åtnjuta samma meddelarskydd som andra offentliganställda. I fråga om arbetstagare i det privata näringslivet är förhållandet det att TF m.fl. författningar inte torde hindra enskilda att avtala om inskränkningar i yttrandefriheten. En konsekvens härav anses vara att avtalade tystnadsplikter bryter meddelarskyddet. Om t.ex. en arbetstagare, som i sitt anställningsavtal utfäst sig att inte röja arbetsgivarens företagshemligheter, lämnar uppgifter till massmedierna i strid med avtalet torde han således — varken enligt gällande ordning eller efter ett genomförande av de nu föreslagna lagreglerna — kunna undgå skadeståndsskyldighet med hänvisning till bestämmelserna om meddelarfrihet. Framhållas kan dock att frågan om meddelarskyddet har betydelse främst i de fall en arbetstagare eller en part i ett affärsförhållande framträder öppet som uppgiftslämnare. Väljer han att lämna ut uppgifterna anonymt gäller reglerna om rätt till anonymitet i TF och andra författningar fullt ut. Det kan därför i praktiken ofta vara svårt för näringsidkaren att styrka vem som röjt en företagshemlighet för massmedierna och därmed att föra en skadeståndsprocess. Något direkt hinder för näringsidkaren att försöka få reda på vem som lämnat uppgiften föreligger dock inte, eftersom efterforskningsförbudet i TF endast riktar sig mot det allmänna.

Beträffande meddelarfriheten vid avtalade tystnadsplikter framhölls i den till lagrådet remitterade promemorian att om arbetstagarens tyst-

nadsplikt inte uppkommit genom ett uttryckligt avtal utan är en följd av den grundläggande principen om lojalitetsplikt i anställningsförhållanden det från rättslig synpunkt fick anses mera ovisst huruvida den anställde åtnjuter meddelarskydd eller ej när han lämnar uppgifter för publicering.

Lagrådet, som i sitt yttrande förklarar sig dela bedömningen att avtalade tystnadsplikter bryter meddelarskyddet, har med anledning av uttalandet i promemorian anfört följande.

Det förhåller sig utan tvekan så att den lojalitetsförpliktelse som följer av anställningsavtal inom den privata sektorn också innefattar en tämligen vidsträckt tystnadsplikt för arbetstagaren (se t.ex. Schmidt, Löntagarrätt, 1985, s. 247 f). Egentligen är detta en följd av grundsatsen att en kontraktspart inte får inom ramen för kontraktsförhållandet handla på ett sätt som är ägnat att orsaka skada för motparten. Det är därför inte nödvändigt att i ett anställningsavtal uttryckligen reglera tystnadsplikten; den gäller ändå som en bland flera grundläggande regler i avtalsförhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Från dessa utgångspunkter ter det sig främmande att fästa någon avgörande vikt vid om tystnadsplikten uttryckligen reglerats eller inte, när det gäller att ta ställning till om meddelarskyddet genombrutits genom avtal. Man kan inte skilja mellan de fallen att en förpliktelse återfinns i en uttrycklig avtalsbestämmelse, följer av en tolkning av vissa bestämmelser i avtalet eller utgör en grundförutsättning för hela avtalet. Det går inte rimligen att resonera så att visserligen innefattar avtalet en tystnadsplikt, men avtalet duger inte för att sätta meddelarskyddet ur spel, eftersom det saknas en uttrycklig bestämmelse om tystnadsplikt. Antingen kan avtalet bryta igenom meddelarskyddet eller också kan avtalet inte göra det. Och det senare alternativet är, som redan anförts, inte gällande rätt.

Konstitutionsutskottet konstaterar i sitt yttrande att — som anförts i lagutskottets promemoria och i lagrådets yttrande — tryckfrihetsförordningen inte utgör något hinder för enskilda att avtala om inskränkningar i yttrandefriheten med följd att en avtalad tystnadsplikt bryter meddelarskyddet. I likhet med vad som anförts i lagutskottets promemoria anser konstitutionsutskottet emellertid att rättsläget från tryckfrihetsrättslig synpunkt får anses vara mera ovisst, om arbetstagarens tystnadsplikt inte uppkommit genom ett uttryckligt avtal utan är en följd av den grundläggande principen om lojalitetsplikt i anställningsförhållanden. Sådana frågor får enligt konstitutionsutskottet i avvaktan på resultatet av meddelarskyddskommitténs arbete lösas i rättstillämpningen.

Lagutskottet delar lagrådets uppfattning att det generellt sett inte går att skilja mellan fall då tystnadsplikten uttryckligen föreskrivits i en avtalsbestämmelse, då den följer av en tolkning av vissa avtalsbestämmelser och då den utgör en grundförutsättning för hela avtalet. Med utgångspunkt i det rent tryckfrihetsrättsliga intresset anser emellertid lagutskottet i likhet med konstitutionsutskottet att det — i avsaknad av vägledande praxis i frågan — inte kan anses helt klart huruvida en anställd vars tystnadsplikt endast följer av den allmänna lojalitetsplikten i anställningsförhållanden åtnjuter meddelarskydd när han lämnar uppgifter för publicering. Utskottet vill understryka att den nuvarande

oklarheten i fråga om meddelarskyddets omfattning inte påverkas av huruvida förslaget i propositionen genomförs eller inte. Eftersom rättsläget beträffande meddelarskyddet vid avtalade tystnadsplikter således inte är helt klart framstår det enligt utskottets mening — särskilt i vissa anställningsförhållanden — som angeläget att parterna genom avtal uttryckligen reglerar omfattningen av tystnadsplikten rörande företagshemligheter. Först då sådana avtalsvillkor föreligger kan parterna med någorlunda säkerhet överblicka vilka skyldigheter den anställda har. Det kan därför ligga i båda parternas intresse att närmare bestämma i vad mån arbetstagaren skall ha tystnadsplikt beträffande information i arbetsgivarens näringsverksamhet. Enligt utskottets mening bör emellertid, som konstitutionsutskottet påpekar, parterna inte kunna avtalsvägen komma överens om en tystnadsplikt som omfattar avslöjanden av brott och allvarliga missförhållanden och som därmed sträcker sig utanför den av lagen om skydd för företagshemligheter givna ramen.

Utskottet vill i anslutning till det anförda erinra om, att det förhållandet att den som är bunden av en avtalad tystnadsplikt inte fritt torde kunna lämna meddelanden i syfte att de skall publiceras, för närvarande utgör ett hinder för honom att röja såväl skyddsvärd information som uppgifter om missförhållanden inom avtalspartens företag. I sistnämnda hänseende öppnas emellertid genom den ovan föreslagna nya 2 § en möjlighet för honom att avslöja allvarliga missförhållanden i näringsidkarens rörelse. Inskränkningarna i meddelarfriheten kommer, om förslaget genomförs, att därför delvis bortfalla, något som får anses särskilt betydelsefullt för arbetstagarna.

Som tidigare berörts medför den nya 2 § att uttrycket obehörigen kan utgå ur de båda nu behandlade lagrummen samt att paragraferna bör betecknas 6 resp. 7 §.

En fråga som inte saknar praktisk betydelse är enligt utskottets mening hur den i propositionen föreslagna 6 § förhåller sig till reglerna om *tystnadsplikt i medbestämmandelagen*. Bestämmelserna i den senare lagen innebär bl.a. att en arbetsgivare som skall lämna information har rätt till förhandling med motparten om tystnadsplikt rörande den information som skall lämnas. Om parterna inte kan enas om vilken tystnadsplikt som skall gälla, kan arbetsgivaren inom viss tid hänskjuta frågan till prövning i arbetsdomstolen. Domstolen skall förordna om tystnadsplikt, i den mån det kan antas att det skulle föreligga risk för väsentlig skada för part eller annan. Den som med tystnadsplikt har tagit emot information för lokal eller central arbetstagarorganisations räkning får utan hinder av tystnadsplikten föra informationen vidare till ledamot i styrelsen för arbetstagarorganisation. I sådant fall gäller tystnadsplikten även för styrelseledamoten.

I den till lagrådet remitterade promemorian framhölls att om en arbetsgivare vid förhandling informerar den fackliga organisationen om något som utgör en företagshemlighet kan arbetsgivaren med tillämpning av reglerna i medbestämmandelagen åstadkomma att informationen även i fortsättningen förblir hemlig. Skulle arbetsgivaren emellertid inte bry sig om att ta upp frågan om tystnadsplikt för

motparten fick detta enligt promemorian uppfattas så att han inte håller informationen hemlig och att denna alltså inte längre utgör någon företagshemlighet. Motsvarande fick, framhölls det, anses gälla beträffande information som parterna efter förhandling inte låter omfattas av någon tystnadsplikt eller som enligt beslut av arbetsdomstolen inte skall omfattas av tystnadsplikt.

Med anledning av det i promemorian gjorda uttalandet om hur 6 § förhåller sig till reglerna om tystnadsplikt i medbestämmandelagen har lagrådet anfört följande.

Vid den praktiska tillämpningen av informationsregeln i 19 § medbestämmandelagen är det mycket vanligt att mottagaren av information är anställd på företaget. Det torde vara ytterst ovanligt att det förfarande som anvisas i 21 § medbestämmandelagen om förhandling om tystnadsplikt utnyttjas i praktiken; enligt en uppgift som lämnats lagrådet har Svenska Industritjänstemannaförbundet inte haft någon central förhandling angående tystnadsplikt alltsedan medbestämmandelagens ikraftträdande. Det tyder på att de lokala fackliga organisationerna godtar en begäran från arbetsgivaren om att tystnadsplikt skall gälla. I ett sådant fall blir mottagaren av informationen förhindrad att röja hemligheten för andra än styrelseledamöter i den fackliga organisationen (22 § medbestämmandelagen).

Begärs inte någon tystnadsplikt, torde de fackliga förtroendemännen anses sig oförhindrade att informera berörda medlemmar vid företaget om sådant som kan ha betydelse för dem i deras anställning. Däremot har man inom den privata sektorn inte rätt att i den situationen berätta för utomstående sådant som företaget vill hålla hemligt. Detta följer av tystnadsplikten enligt de enskilda anställningsavtalen som är något annat än den särskilda tystnadsplikten enligt medbestämmandelagen. På PTK-området gäller t.ex. att enskilda tjänstemän enligt särskild bestämmelse i kollektivavtalet är skyldiga att iakttä diskretion rörande företagets angelägenheter (se SOU 1983:52 s. 96). Denna kollektivavtalsbestämmelse kan inte sättas ur spel genom att arbetsgivaren i ett visst fall underlåter att påfordra tystnadsplikt enligt 21 § medbestämmandelagen.

I enlighet med det anförda anser lagrådet att det inte finns täckning för det uttalande i promemorian som innebär att skyddet för företags-hemligheter faller bort för den händelse arbetsgivaren inte bryr sig om att ta upp frågan om tystnadsplikt enligt medbestämmandelagen för motparten.

Som framgår av den lämnade redogörelsen har i ärendet olika uppfattningar framkommit huruvida skyddet för företags-hemligheter faller bort om arbetsgivaren vid förhandling, varunder information lämnas om hemliga uppgifter, underlåter att påkalla tystnadsplikt i den särskilda ordning som är anvisad i 21 § medbestämmandelagen. Lagutskottet anser sig i allt väsentligt böra ansluta sig till den uppfattning som framförts av lagrådet. Till ytterligare belysning av frågan vill utskottet emellertid framhålla att en grundläggande förutsättning för att skyddet för företags-hemligheter skall inträda enligt den nya lagen är att näringsidkaren håller informationen hemlig. Följderna av att arbetsgivaren inte över huvud taget tar upp frågan om tystnadsplikt med de fackliga förtroendemännen bör därför enligt utskottets mening bedömas med utgångspunkt i huruvida han håller informationen hemlig eller inte. Att arbetsgivaren inte begär tystnadsplikt torde regelmässigt

kunna tolkas så att skyddet för informationen inte längre upprätthålls gentemot de anställda i den mån informationen har betydelse för dem i deras anställning men att uppgifterna fortfarande skall hållas hemliga för utomstående. Arbetsgivarens underlåtenhet kan med andra ord tolkas som att han partiellt avstår från hemlighållandet. Om en arbetstagarare i denna situation — vare sig han fått del av informationen i sin egenskap av facklig förtroendeman eller han fått uppgifterna från sina fackliga företrädare på arbetsplatsen — har anledning anta att det är fråga om information som skall hållas hemlig gentemot utomstående blir han skadeståndsskyldig om han senare i strid med den tystnadsplikt som följer av anställningsavtalet obehörigen röjer informationen. Fall kan emellertid tänkas då arbetsgivarens underlåtenhet att begära tystnadsplikt bör ges en annan tolkning. Omständigheterna kan sålunda vara sådana att arbetsgivaren över huvud taget inte kan anses ha några anspråk på att informationen längre skall hållas hemlig. I enstaka fall kan omständigheterna föranleda att arbetsgivarens underlåtenhet bör tolkas i rakt motsatt riktning, dvs. så att han inte i någon mån lättat på sekretessen. Det kan exempelvis vara fallet när vid en förhandling parterna på båda sidorna accepterat att det är fråga om för företaget ytterst känsliga uppgifter som inte bör föras vidare ens till andra anställda. Enbart det förhållandet att arbetsgivaren kanske på grund av rent förbiseende inte tagit upp frågan om tystnadsplikt beträffande informationen bör i sådana fall inte tolkas som att han inte längre hemlighåller uppgifterna mot andra anställda. Sammanfattningsvis vill utskottet alltså understryka att det bör bero på en tolkning av omständigheterna i varje enskilt fall om en i och för sig hemlig uppgift som lämnats vid förhandling då tystnadsplikt inte begärts fortfarande skall anses hemlig.

I praktiken kan det inträffa att en anställd facklig förtroendeman på annat sätt än genom arbetsgivaren får kännedom om något som utgör en företagshemlighet och som samtidigt omfattas av arbetsgivarens informations- eller förhandlingsskyldighet enligt medbestämmandelagen. Om arbetsgivaren underlåter att informera eller förhandla i frågan bör det enligt utskottets mening inte medföra att den facklige förtroendemannen går miste om sin rätt enligt den ovan nämnda bestämmelsen i medbestämmandelagen att föra företagshemligheten vidare till en styrelseledamot i sin organisation. Ett sådant röjande av företagshemligheten bör därför inte anses som obehörigt.

Bestämmelserna i den nya 2 § medför att uttrycket obehörigen kan utgå ur 5 och 6 §§ i regeringens förslag liksom att lagrummen betecknas 6 och 7 §§.

I 6 § andra stycket i regeringens lagförslag finns en särskild regel om skadeståndsansvar då en arbetstagarare efter anställningens upphörande utnyttjar eller röjer en företagshemlighet. Enligt propositionen inträder skadeståndsansvar i detta fall endast när arbetstagararens förfarande är otillbörligt. Mot bakgrund av de i propositionen redovisade uttalandena från departementschefens och lagrådets sida rörande tillämpningen av bestämmelsen synes det utskottet som om termen otillbörligt inte i erforderlig mån ger uttryck för de särskilda förutsättningar som skall

föreligga för att skadeståndsansvaret skall uppkomma. Termen bör därför ersättas med uttrycket synnerliga skäl. Härigenom uppnås också en terminologisk överensstämmelse med vad som enligt skadeståndslagen gäller i fråga om arbetstagares skadeståndsskyldighet. Departementschefens och lagrådets i propositionen återgivna uttalanden om bestämmelsens tillämpning föranleder däremot inte några erinringar från utskottets sida.

Skadeståndsansvar i övriga fall

7 § i regeringens förslag kan ses som ett komplement till skadeståndsbestämmelserna i 4–6 §§ och innebär att skadeståndsskyldighet inträder också för den som — uppsåtligt eller av oaktsamhet — obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som en gång tidigare varit föremål för ett obehörigt angrepp enligt lagen och som han fått tillgång till så att säga i andra hand. För skadeståndsansvar krävs att han inser eller bör inse att hemligheten utsatts för ett obehörigt angrepp. En motsvarande bestämmelse finns i IKL, men ansvaret enligt den nu föreslagna paragrafen sträcker sig längre bl.a. därigenom att ansvar kan utkrävas oavsett i hur många led företagshemligheten tidigare utnyttjats eller röjts.

I lagrummets andra stycke föreskrivs att det inte är obehörigt att utnyttja eller röja en företagshemlighet som förvärvats i god tro.

Enligt utskottets mening innefattar den föreslagna paragrafen en allmän skadeståndssanktionerad plikt att inte utnyttja eller röja en företagshemlighet. Till skillnad från de i föregående avsnitt behandlade reglerna om skadeståndsansvar i affärs- och anställningsförhållanden (5 och 6 §§) bygger nämligen 7 § inte på att det föreligger något avtalsförhållande, utan tystnadsplikten gäller generellt, och det är i princip — bortsett från fall av förvärv i god tro — utan betydelse under vilka omständigheter vederbörande fått del av hemligheten. Som närmare framgår av den ovan lämnade redovisningen för det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet får emellertid rätten att yttra sig i bl.a. tryckt skrift och lämna meddelanden för publicering inte inskränkas genom bestämmelser i vanlig lag, utom i några särskilt angivna undantagsfall varom här inte är fråga (se avsnitt 3.5 i promemorian, bilaga 3). Sker det ändå får dessa regler inte tillämpas i den mån de inkräktar på yttrande- och meddelarfriheten.

Det anförda innebär att skadeståndsbestämmelsen i 7 § i vissa situationer inte kan tillämpas därför att yttrandefrihetsreglerna tar över. Detta är t.ex. fallet om någon, som i ett senare led fått uppgift om en företagshemlighet, vidarebefordrar hemligheten till dagspressen. Publiceringssyftet medför att meddelaren går fri trots att hans beteende annars är skadeståndsgrundande. Inte heller riskerar exempelvis en journalist eller en författare, som röjer en företagshemlighet genom att publicera inhämtad information, att drabbas av skadeståndsbestämmelsen. Liksom när det gäller brotten företagsspioneri och olovlig befatt-

ning med företagshemlighet bör enligt utskottets mening den nu angivna begränsningen av bestämmelsens räckvidd godtas med hänsyn till intresset av ett fritt informationsflöde i samhället.

Som ovan angivits föreslår utskottet att regeringens lagförslag kompletteras med en ny 2 § om att lagen endast gäller obehöriga angrepp på företagshemligheter. Den samlade regleringen i paragrafen av vad som skall anses som inte obehöriga angrepp på en företagshemlighet får återverkningar även på skadeståndsansvaret enligt 7 §. Skadeståndsskyldighet kan således inte inträda om bl.a. en företagshemlighet utnyttjas eller röjs i syfte att brott eller andra allvarliga missförhållanden i ett företag skall avslöjas. Med en sådan ordning kan den situationen tänkas inträffa att någon inför en myndighet röjer en företagshemlighet för att avslöja en företeelse som visar sig inte utgöra något allvarligt missförhållande. Ett obehörigt angrepp på en företagshemlighet föreligger då. Utskottet vill understryka att skadeståndsskyldighet för myndigheten enligt den nu aktuella bestämmelsen i 7 § givetvis inte föreligger om myndigheten därefter lämnar ut hemligheten med stöd av sekretesslagens bestämmelser eller utnyttjar informationen i sin vanliga verksamhet.

I konsekvens med utskottets tidigare ställningstaganden bör uttrycket obehörigen utgå ur lagrummet och paragrafen betecknas 8 §. Vidare bör den särskilda bestämmelsen i andra stycket om inverkan av god tro, med den av lagrådet föreslagna redaktionella ändringen, överföras till den nya 2 §.

Utskottets i förevarande och tidigare avsnitt gjorda överväganden rörande den närmare innebörden av de tystnadsplikter som omfattas av skadeståndsbestämmelserna i 5—7 §§ (6—8 §§ i utskottets förslag) bör föranleda en ändring i 8 § i regeringens lagförslag. I sistnämnda paragraf föreskrivs att ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken inte skall ådömas någon på grund av överträdelse av 5, 6 eller 7 §. Straffstadgandet i brottsbalken riktar sig mot den som bryter en lagstadgad tystnadsplikt. Reglerna om skadeståndsskyldighet i affärs- och anställningsförhållanden vid utnyttjande eller röjande av företagshemligheter (5 och 6 §§ i regeringens förslag) innebär emellertid inte som ovan påpekats någon lagstadgad tystnadsplikt. Ansvar enligt brottsbalken kan därför aldrig ifrågakomma när någon överträder de sistnämnda bestämmelserna. Bestämmelsen i 8 § behöver därför enligt utskottets uppfattning endast avse den i 7 § föreskrivna tystnadsplikten. En annan sak är, som framhålls i propositionen (s. 49), att ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken kan ifrågakomma vid överträdelse av någon lagstadgad tystnadsplikt. Så är t.ex. fallet när en företagshemlighet, som nyss anförts, obehörigen röjts för en myndighet och en anställd vid myndigheten med vetskap härom sedermera lämnar ut uppgiften i strid med sekretesslagens bestämmelser.

I enlighet med det anförda förordar utskottet att hänvisningen i 8 § i regeringens förslag till 5 och 6 §§ utgår. Eftersom bestämmelsen i fråga endast har avseende på den särskilda tystnadsplikt som föreskrivs i 7 §

bör den inte tas upp i en särskild paragraf i lagförslaget utan bör införas som ett andra stycke i sistnämnda lagrum som betecknas 8 § i utskottets förslag.

Det skadeståndsansvar som föreskrivs i 7 § i regeringens förslag (8 § i utskottets förslag) gäller som tidigare nämnts endast då en företags-hemlighet tidigare har angripits enligt lagen. I motion 1987/88:L10 av Nic Grönvall (m) framförs önskemål om att det skall skapas möjligheter till ingripande mot den som utnyttjar eller röjer en företags-hemlighet som lämnats ut i strid med bestämmelserna i sekretesslagen.

Sekretesslagen ger skydd för uppgifter om bl.a. det privata näringsli-vets ekonomiska förhållanden som på olika sätt kommit en myndighet till handa. Rent allmänt kan sägas att sekretess hos en myndighet oftast gäller till förmån för uppgifter om förhållanden i privat näringsverk-samhet som är av den beskaffenheten att de typiskt sett omfattas av den föreslagna lagen om skydd för företags-hemligheter. Sekretesskydd upp-kommer såväl då en enskild näringsidkare lämnar en uppgift till en myndighet i samband med ett affärsförhållande som då information lämnas till en myndighet i andra sammanhang, exempelvis vid tillsyns-verksamhet, tillståndsgivning och arbetsförmedling.

Enligt utskottets mening förhåller det sig otvivelaktigt så att lagför-slaget generellt sett inte ger skydd mot att någon utnyttjar eller röjer en företags-hemlighet som lämnats ut i strid med sekretesslagens före-skrifter. Den skadelidande näringsidkarens möjligheter att erhålla ersättning av exempelvis en konkurrent som utnyttjar hemligheten blir således beroende av på vilket sätt hemligheten ursprungligen röjts. Har hemligheten lämnats ut av en av hans egna anställda kan han erhålla skadestånd av konkurrenten med stöd av lagen om skydd för företags-hemligheter. Har hemligheten i stället oriktigt lämnats till konkurren-ten av en anställd hos en myndighet kan ersättning inte erhållas av konkurrenten. Näringsidkarens möjlighet att kompensera sig för den skada som åsamkats honom inskränker sig i det fallet till rätten att få skadestånd från myndigheten enligt reglerna i skadeståndslagen (se avsnitt 3.8 i utskottets promemoria, bilaga 3).

Att ersättningsmöjligheterna i de angivna fallen skiljer sig åt kan av den drabbade näringsidkaren upplevas som svårförståeligt och omoti-verat. För honom torde det i princip vara likgiltigt om företags-hemlig-heten röjts av en offentliganställd eller av någon annan person. Det väsentliga för honom är att han kan erhålla kompensation från den som i andra hand utnyttjar eller röjer företags-hemligheten. Även sett i ett vidare perspektiv framstår det för utskottet som angeläget att företags-hemligheter kan skyddas också sedan de oriktigt lämnats ut från en myndighet. Utskottet vill härvidlag peka på att samarbetet mellan myndigheter och enskilda företag kan försvåras och företagen bli mindre benägna att fullgöra sina uppgiftsskyldigheter gentemot det allmänna om skyddet för företags-hemligheter inte är enhetligt. Det finns också en risk för att illojala företag och enskilda personer i valet mellan att försöka komma över information direkt hos en näringsidka-

re och att få ut uppgifterna från en myndighet stannar för det senare alternativet och utsätter myndighetens anställda för olika former av påtryckningar.

På grund av det anförda finner utskottet att övervägande skäl talar för att skadeståndsansvar enligt den i propositionen föreslagna 7 § bör kunna inträda också när någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som utlämnats i strid med sekretesslagen. En regel med denna innebörd medför inte något utökat skadeståndsansvar för det allmänna utan riktar sig enbart mot den som på grund av det oriktiga utlämnandet fått hemligheten i sin besittning. För att skadeståndsansvar skall inträda bör — i likhet med vad som skall gälla då en företagshemlighet utsatts för ett enligt lagen obehörigt angrepp — krävas att vederbörande har vetskap om det bakomliggande rättsstridiga förfarandet eller att han i vart fall bör inse detta. Det ligger i sakens natur att den som på begäran får en uppgift från en myndighet i allmänhet kan förlita sig på att utlämnandet inte strider mot sekretesslagen. I de fall någon själv övat påtryckningar på en offentliganställd för att få informationen torde dock i regel förutsättningarna för skadeståndsansvar vara uppfyllda. Ett annat exempel är då en offentliganställd på eget initiativ röjer en uppgift för en näringsidkare vilken med sin erfarenhet bör förstå att det rör sig om hemlig information. Det kan också vara så att en person med särskild branschkunskap har anledning anta att en uppgift, som han fått del av i ett senare led, härrör från en myndighet. I det fallet bör det krävas att han iaktar särskild försiktighet och undersöker förhållandena. Gör han inte det riskerar han att bli skadeståndsskyldig om han utnyttjar eller röjer informationen.

Utskottet anser att en bestämmelse med angiven innebörd lämpligen bör införas i 8 § första stycket i utskottets förslag och utformas så att vad som gäller i fråga om skadeståndsansvar för den som utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som tidigare obehörigen angripits också skall tillämpas när någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har röjts i strid med sekretesslagen. Utskottet vill framhålla att den nya bestämmelsen blir tillämplig också på det allmännas företagshemligheter eftersom lagen om skydd för företagshemligheter omfattar information i både enskild näringsverksamhet och det allmännas affärsdrivande verksamhet. Ett obehörigt angrepp på en företagshemlighet som tillhör det allmänna kan innebära att sekretesslagens föreskrifter åsidosatts. Så är fallet om en anställd i ett affärsdrivande verk utnyttjar eller röjer hemlig information. I en sådan situation skall skadeståndsansvaret för den som i ett senare led utnyttjar eller röjer hemligheten bedömas enligt huvudregeln i 8 § i utskottets förslag och inte med tillämpning av den särskilda bestämmelsen om skadeståndsskyldighet när en hemlighet röjts i strid med sekretesslagen.

Utskottets ställningstagande innebär att yrkandet i motion 1987/88:L10 blir tillgodosett.

9 § i regeringens lagförslag innehåller en regel om hur skadeståndet skall beräknas då obehöriga angrepp på en företagshemlighet förekommit. Stadgandet innebär att vid skadeståndets bestämmande hänsyn kan tas både till den skada som drabbat näringsidkaren och till omständigheter som inte är av rent ekonomisk betydelse. Det utvidgade skadeståndsansvaret motiveras enligt propositionen av att det i många fall kan vara svårt för en näringsidkare att visa storleken av den skada som har tillfogats honom genom ett angrepp på en företagshemlighet. Regeln torde få betydelse främst då den skadeståndsskyldige är en konkurrerande näringsidkare, som obehörigen utnyttjar företagshemligheten. Den är emellertid tillämplig även då den skadeståndsskyldige är en anställd hos den näringsidkare som har åsamkats skadan.

Någon regel om jämkning av skadeståndsansvaret finns inte i lagförslaget. Av propositionen (s. 43 och 60) framgår dock att skadeståndet skall kunna jämkas med stöd av den allmänna jämkningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen. Vidare framgår att den särskilda bestämmelsen i 4 kap. 1 § skadeståndslagen om jämkning av arbetstagares skadeståndsansvar inte är tillämplig då skadestånd skall bestämmas enligt lagen om skydd för företagshemligheter. I de fall skadeståndet skall bestämmas enligt medbestämmandelagen blir jämkningsbestämmelsen i den lagen tillämplig. Beträffande jämkningsmöjligheterna enligt 6 kap. 2 § skadeståndslagen och 60 § medbestämmandelagen har lagrådet i sitt yttrande över regeringens lagrådsremiss anfört att det ligger närmast till hands att de tillämpas restriktivt.

Utskottet konstaterar att den föreslagna regleringen innebär särskilt i fråga om arbetstagare ett långtgående skadeståndsansvar. Även om det finns starka principiella skäl för att skadeståndsreglerna bör ha den utformning som föreslås framstår det enligt utskottets mening som befogat att skadeståndet — i synnerhet när det gäller arbetstagare — bör kunna jämkas i något större utsträckning än vad som uttalandena i propositionen ger vid handen. I 9 § bör därför efter mönster av 60 § medbestämmandelagen införas en regel om att skadeståndet kan sättas ned eller helt falla bort när det bedöms som skäligt.

Jämkningsmöjligheten enligt den nya regeln bör som nämnts kunna utnyttjas främst i fall då en arbetstagare blir skyldig att ersätta sin arbetsgivare för ett obehörigt angrepp på dennes företagshemlighet. I sådana fall är nämligen uppsägning eller avskedande oftast den viktigaste påföljden. Vid skälighetsbedömningen bör samtliga omständigheter i det enskilda fallet vägas in. Exempelvis bör enligt utskottets uppfattning sådana förhållanden kunna beaktas som att arbetstagaren inte insett företagshemlighetens värde i näringsverksamheten eller att den oaktsamhet som ligger honom till last inte framstår som särskilt allvarlig. Hänsyn bör också kunna tas till det skadestånd som skulle kunna utgå om skadeståndet i stället skulle bestämmas med tillämpning av medbestämmandelagen. Skulle vid en prövning enligt medbestämmandelagen skadeståndet utgå med lägre belopp än vad som följer av lagen om skydd för företagshemligheter bör skadeståndet sättas ned.

En annan faktor som utskottet anser bör påverka bedömningen är den skadelidandes behov av ersättningen. Bland omständigheter som kan tala emot en jämkning vill utskottet särskilt nämna det förhållandet att arbetstagaren har en ledande eller eljest förtroendefull ställning i näringsidkarens rörelse. Jämkning bör i allmänhet inte heller komma i fråga om arbetstagaren genom sitt handlande berett sig betydande vinning, t.ex. genom att börja framställa produkter med ledning av företagshemligheten.

I rena undantagsfall bör enligt utskottets mening den nya jämningsregeln kunna tillämpas för jämkning av skadestånd som skall utges av andra än arbetstagare. I sådana fall bör jämningsmöjligheten dock tillämpas restriktivt.

Vitesförbud och säkerhetsåtgärder

I 11 § i regeringens lagförslag finns regler som medger att domstol vid vite kan förbjuda den som angripit en företagshemlighet att utnyttja eller röja hemligheten. Vitesförbud kan riktas inte endast mot den som gjort sig skyldig till företagsspioneri utan också mot alla andra som på ett enligt lagen otillåtet sätt befattat sig med en företagshemlighet.

Om någon som har angripit en företagshemlighet i sin besittning har bl.a. handlingar som innefattar en företagshemlighet kan enligt 14 § domstol förordna att han skall överlämna dessa till den som utsatts för det rättsstridiga angreppet. Vidare kan domstolen under närmare angivna förutsättningar förordna att handlingarna skall förstöras eller ändras eller utsättas för annan åtgärd som kan förebygga missbruk.

I anslutning till behandlingen av de redovisade bestämmelserna framhölls i den till lagrådet remitterade promemorian att det i konsekvens med reglerna i den nya 2 § inte borde vara möjligt för domstol att meddela vitesförbud eller förordna om åtgärder enligt 14 § för att hindra att någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet i sådana fall då förfarandet inte utgör ett obehörigt angrepp på företagshemligheten. I 11 § borde därför stadgas att vitesförbud får meddelas endast om ett utnyttjande eller röjande är obehörigt. Vidare borde i 14 § det tillägget göras att förordnande inte får meddelas om ett utnyttjande eller röjande av företagshemligheten inte är obehörigt.

När det gällde tillämpningsområdet för 11 och 14 §§ fanns det enligt promemorian anledning att erinra om att det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet i vissa fall kan leda till att beslut om vitesförbud och andra åtgärder inte får meddelas. I promemorian påpekades att 1 kap. 2 § TF innebär förbud för myndighet eller annat allmänt organ att genom olika åtgärder ingripa för att hejda yttranden innan de blivit offentliga exempelvis genom att hindra tryckning, utgivning eller spridning av en skrift på grund av dess innehåll. Motsvarande förbud finns i radioansvarighetslagen m.fl. författningar. Enligt promemorian torde beslut som domstol fattar med stöd av 11 och 14 §§ lagen om skydd för företagshemligheter i vissa situationer vara att uppfatta som hindrande åtgärd i dessa författningars mening. Den som har tillgång till en företagshemlighet och som vill använda informationen i en bok

eller i ett radioprogram torde därför inte, enligt vad som angavs i promemorian, av domstol kunna förbjudas att röja hemligheten. Lika litet skulle i fall då hemligheten tagits in i en bok eller tidning domstolen med stöd av 14 § kunna förordna om överlämnande eller förstörande av bok- eller tidningsupplagan.

I sitt yttrande över promemorian i denna del har lagrådet anfört att det föreslagna tillägget till 11 och 14 §§ om att paragraferna får tillämpas endast om ett utnyttjande eller röjande är obehörigt bör utgå. Som skäl har lagrådet angivit att tillägget är onödigt, eftersom det redan i 2 § görs klart att lagen endast gäller obehöriga angrepp. Med anledning av vad som anfördes i promemorian om det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet har lagrådet vidare framhållit att det anförda exemplet inte är helt lyckat, eftersom det ger intryck av att ingen kan förbjudas att t.ex. i bokform röja en företagshemlighet. Lagrådet har därvid anmärkt att förbudet i 1 kap. 2 § andra stycket TF mot att hindra tryckning eller spridning av en skrift inte gäller mot enskilda. Lagrådet har med hänvisning till rättsfallet NJA 1971 s. 571 konstaterat att det således är möjligt i vissa fall att på privaträttslig grund utverka ett förbud mot spridning av en tryckt skrift.

Lagutskottet ansluter sig till lagrådets bedömning att det i den nya 2 § uppställda kravet på obehörighet måste gälla också för ingripanden med stöd av 11 och 14 §§. Enligt utskottets mening kan det emellertid inte av lagtexten anses klart framgå att bestämmelsen i 2 § innebär vissa begränsningar av möjligheterna att enligt 11 och 14 §§ förordna om vitesförbud m.m. Med hänsyn till risken för missförstånd anser utskottet att det är en fördel om lagtexten utformas så att det av resp. paragraf direkt går att utläsa att förordnande som där sägs får meddelas endast om ett utnyttjande eller röjande av en företagshemlighet skulle vara obehörigt enligt 2 §. Utskottet förordar således att de i promemorian framlagda ändringsförslagen genomförs.

Som framhållits i promemorian kan det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet leda till att beslut om vitesförbud och andra åtgärder enligt 11 och 14 §§ inte får meddelas. Med anledning av det av lagrådet gjorda uttalandet vill utskottet framhålla att det åberopade rättsfallet ger uttryck för den principen att enskild person inte är skyldig att medverka till bl.a. spridning av tryckt skrift genom att exempelvis upplåta sin mark för spridningen. Respekteras inte hans önskan att inte behöva medverka kan han givetvis utverka ett vitesförbud från domstol.

Propositionen i övrigt

Utöver vad som ovan anförts föranleder inte förslagen i propositionen och motionerna några särskilda uttalanden från utskottets sida.

I propositionen föreslås att lagstiftningen om skydd för företagshemligheter skall träda i kraft den 1 januari 1989. Till följd av vilandeförklaringen av lagstiftningsärendet kan riksdagsbehandlingen emellertid avslutas först efter den 3 maj 1990. Utskottet förordar att lagstiftningen träder i kraft den 1 juli 1990.

Utskottet hemställer

1. beträffande *avslag på propositionen m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1989/90:L805, 1989/90:L810 och 1989/90:L811,

res. 1 (fp)

res. 2 (vpk)

res. 3 (mp)

2. beträffande *skydd för företagshemligheter*

att riksdagen med anledning av proposition 1987/88:155 och motion 1987/88:L10 antar det i bilaga 1 framlagda lagförslaget med som *utskottets förslag* betecknad lydelse,

3. beträffande *propositionen i övrigt*

att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i datalagen (1973:289) och lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) med den ändringen att ikraftträdandetidpunkten för lagförslagen bestäms till den 1 juli 1990.

Stockholm den 8 maj 1990

På lagutskottets vägnar

Rolf Dahlberg

Närvarande: Rolf Dahlberg (m), Lennart Andersson (s), Owe Andréasson (s), Ulla Orring (fp), Martin Olsson (c), Inger Hestvik (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Gunnar Thollander (s), Ewy Möller (m), Bengt Harding Olson (fp), Elisabeth Persson (vpk), Elisabet Franzén (mp), Anita Jönsson (s), Maj-Inger Klingvall (s), Karin Starrin (c) och Sven-Åke Nygårds (s).

Reservationer

1. Avslag på propositionen m.m. (mom. 1)

Ulla Orring och Bengt Harding Olson (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Utskottet vill" och slutar på s. 54 med "juli 1990" bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att det redan i en reservation (fp) fogad till utskottets våren 1989 avgivna betänkande 1988/89:LU30 yrkades avslag på regeringens proposition om lag om skydd för företagshemligheter. I reservationen underströks till en början att den nuvarande lagstiftningen om skydd för företagshemligheter inte visat sig vara ändamålsenlig och att det därför är angeläget att vi får en bättre lagstiftning på området. Mot det i propositionen framlagda lagförslaget kunde emel-

lertid enligt reservanternas resas så starka invändningar att förslaget inte — ej ens med de i och för sig motiverade ändringar som förordats i den av lagrådet granskade promemorian — var ägnat att ligga till grund för ett riksdagsbeslut om ny lagstiftning på området.

Den allvarligaste invändningen mot lagförslaget är, framhöll reservanternas, att förslaget innefattar en olöst intressekonflikt mellan å ena sidan företagets behov av sekretess och å andra sidan den fria opinionsbildningen och den allsidiga upplysning som TF är avsedd att säkerställa. Reservanternas påpekade att propositionen över huvud taget inte innehåller några resonemang om förslagets förenlighet med den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten och med TF:s bestämmelser om anskaffarfrihet och meddelarskydd. I samband med den belysning av dessa frågor som skett genom den kompletterande utredning som företagits inom lagutskottet samt av lagrådet och konstitutionsutskottet hade den föreslagna lagens räckvidd i och för sig blivit något bättre preciserad. Reservanternas ansåg emellertid trots detta att det fortfarande förelåg sådana oklarheter vad gäller lagens tillämpningsområde m.m. att riksdagen inte borde fatta beslut i frågan på det föreliggande utredningsmaterialet. I sammanhanget borde särskilt beaktas att de som är anställda i enskild tjänst för närvarande inte åtnjuter något meddelarskydd enligt TF beträffande hemliga uppgifter i arbetsgivarens verksamhet. Reservanternas erinrade därvid om att regeringen hade tillkallat en kommitté med uppdrag att skyndsamt utreda frågan om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda. Med hänsyn till det samband som föreligger mellan den fråga som sålunda skulle utredas av kommittén och den föreslagna lagstiftningen om skydd för företags-hemligheter skulle, fortsatte reservanternas, ett beslut om lagstiftning komma att föregripa resultatet av kommitténs arbete.

Med hänvisning till det anförda förordade reservanternas att riksdagen skulle avslå propositionen och hos regeringen begära nytt förslag till lag om skydd för företags-hemligheter sedan resultatet av meddelarskyddskommitténs utredningsarbete förelåg. Det nya förslaget borde vara så utformat att det tillgodosåg både företagets skyddsbehov och medborgarnas yttrandefrihet i en finstämd balans. Förslaget borde vidare, som närmare hade utvecklats i två motioner (m resp. fp), omfatta också fall då någon missbrukar en företags-hemlighet som oriktigt lämnats ut från en myndighet.

Utskottet kan för sin del helt ansluta sig till de bedömningar som våren 1989 gjordes i den nu återgivna reservationen. Enligt utskottets mening är det således absolut nödvändigt att det sker en samordning mellan meddelarfriheten på den enskilda sektorn och skyddet för företags-hemligheter. Som framhålls i motion 1989/90:L805 kan endast på det sättet garanti skapas för bästa möjliga slutresultat. Det finns därför ingen anledning — och skulle dessutom vara principiellt felaktigt — att nu genomföra en lagstiftning om skydd för företags-hemligheter, som faktiskt berör grundlagsskyddade rättigheter. Slutsatsen har desto större giltighet som meddelarskyddskommittén numera framlagt ett förslag till grundlagsreglering av meddelarskyddet för bl.a. anställda i privata företag. Kommittén har för övrigt i flera avseenden förordat

ändringar i lagutskottets vilandeförklarade förslag till lag om skydd för företagshemligheter, vilket ytterligare understryker angelägenheten av en samordning av lagstiftningen på resp. område.

Med hänvisning till det anförda förordar utskottet att riksdagen avslår propositionen och som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om samordning av lagstiftningen om meddelarfrihet inom den enskilda sektorn och om skydd för företagshemligheter. När regeringen senare återkommer med ett nytt förslag om lag om skydd för företagshemligheter bör förslaget omfatta också fall då någon missbrukar en företagshemlighet som oriktigt lämnats ut från en myndighet. Utskottets ställningstagande innebär att motionerna 1989/90:L805 och 1989/90:L811 tillgodoses helt samt att motionerna 1987/88:L10 och 1989/90:L810 tillgodoses i huvudsak.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *avslag på propositionen m.m.*

att riksdagen *dels* med bifall till motionerna 1989/90:L805 yrkande 1, 1989/90:L810 yrkande 1 och 1989/90:L811 avslår propositionen, *dels* med bifall till motion 1989/90:L805 yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1987/88:L10 och 1989/90:L810 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om samordning av lagstiftningen om meddelarfrihet inom den enskilda sektorn och om skydd för företagshemligheter.

2. Avslag på propositionen m.m. (mom. 1)

Elisabeth Persson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Utskottet vill" och slutar på s. 54 med "juli 1990" bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att det redan i en reservation (vpk) fogad till utskottets våren 1989 avgivna betänkande 1988/89:LU30 yrkades avslag på regeringens proposition om lag om skydd för företagshemligheter. I reservationen framhölls till en början att såväl privat som offentlig affärsverksamhet behöver visst sekretesskydd och att det inom normal sådan verksamhet givetvis förekommer handlingar och uppgifter som bör hållas förtroliga inom företaget och mellan affärspartner. Enligt reservanten gynnade emellertid det i propositionen framlagda lagförslaget om skydd för företagshemligheter alltför mycket företagets intressen på bekostnad av berättigade intressen av att få insyn i företagen och kunna avslöja tveklaktiga eller olagliga förfaranden. Exempelvis hade definitionen av vad som är företagshemlighet gjorts så vid att den omfattade praktiskt taget all information om ett företags inre förhållanden som någon lämnar ut. Vidare hade regeringens lagförslag inte alls ställts i relation till den informations- och tryckfrihet som i offentlig verksamhet gäller för sekretessbelagda uppgifter. De grundläggande brister som sålunda vidlådde förslaget gjorde att det inte — ej ens med

de i och för sig motiverade ändringar som hade förordats i den av lagrådet granskade promemorian — var ägnat att ligga till grund för ett riksdagsbeslut om ny lagstiftning på området.

Reservanten påpekade vidare att propositionen över huvud taget inte innehåller några resonemang om förslagens förenlighet med den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten och med TF:s bestämmelser om anskaffarfrihet och meddelarskydd. I samband med den belysning av dessa frågor som skett genom den kompletterande utredning som hade företagits inom lagutskottet samt av lagrådet och konstitutionsutskottet hade den föreslagna lagens räckvidd i och för sig blivit något bättre preciserad. Reservanten ansåg emellertid trots detta att det fortfarande förelåg sådana oklarheter vad gäller lagens tillämpningsområde m.m. att riksdagen inte borde fatta beslut i frågan på det föreliggande utredningsmaterialet. I sammanhanget borde enligt reservanten särskilt beaktas att de som är anställda i enskild tjänst för närvarande inte åtnjuter något meddelarskydd enligt TF beträffande hemliga uppgifter i arbetsgivarens verksamhet. Reservanten erinrade därvid om att regeringen hade tillkallat en kommitté med uppdrag att skyndsamt utreda frågan om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda. Med hänsyn till det samband som förelåg mellan den fråga som sålunda utreds av kommittén och den föreslagna lagstiftningen om skydd för företagshemligheter skulle ett beslut om lagstiftning komma att föregripa resultatet av kommitténs arbete. Det borde i stället uppdras åt regeringen att, när utredningsresultatet var klart, återkomma till riksdagen med ett nytt förslag till lag om skydd för företagshemligheter där de ovan nämnda synpunkterna var tillgodosedda.

Med hänvisning till det anförda förordade reservanten att riksdagen skulle avslå propositionen och hos regeringen begära ett nytt förslag till lag om skydd för företagshemligheter sedan resultatet av meddelarskyddskommitténs utredningsarbete förelåg. Utskottet kan för sin del helt ansluta sig till de bedömningar som reservanten sålunda gjorde våren 1989. Utskottet vill härutöver understryka att den föreslagna lagstiftningen lägger en fullständigt orimlig börda på den anställde. Som framhålls i motion 1989/90:L810 skall den anställde sålunda innan ett missförhållande hos arbetsgivaren får röjas ta ställning till om denne utsätter sina anställda eller de kringboende för miljörisker eller allvarliga miljörisker. Bara om miljöriskerna är allvarliga får förhållandet avslöjas. Om den anställde t.ex. känner till att giftunnor grävs ner på ett fabriksområde, måste han ta ställning till hur giftig substansen är innan han röjer uppgiften. Är giftet inte tillräckligt starkt, blir röjandet av uppgiften ett lagbrott. Om den anställde mistänker att arbetsgivaren gjort sig skyldig till brott, måste han avgöra om skäligen misstanke efter terminologin i rättegångsbalken föreligger. Skulle graden av misstanke vara lägre, är det ett brott mot den föreslagna lagen att avslöja förhållandet. Nu anförda förhållanden innebär att — om den föreslagna lagstiftningen antas — de anställda i privatföretag kommer att skrämmas till tystnad, även om sådant som deras samvete och respekt för landets lagar bjuder dem att berätta.

För utskottet står det därför klart att den nu ifrågavarande lagstiftningen inte bör genomföras. Riktigheten av denna ståndpunkt framgår desto tydligare sedan meddelarskyddskommittén numera framlagt ett förslag till grundlagsreglering av meddelarskyddet för bl.a. anställda i privata företag. I flera avseenden riktar kommittén kritik mot det vilandeförklarade lagförslaget om skydd för företagshemligheter och kommittén föreslår också en längre gående meddelarfrihet för de privatanställda än vad som följer av det förslaget. Kommittén har emellertid inte gjort någon egen analys av begreppet företagshemlighet utan bygger sina resonemang på det av riksdagen vilandeförklarade lagförslaget (se t.ex. s. 16 kommittébetänkandet), vilket härigenom utgjort ett hinder för kommittén i dess arbete på att förstärka och utvidga meddelarskyddet. Om det vilande lagförslaget nu skulle antas kommer inte heller det fortsatta arbetet med att ta fram en lagstiftning om meddelarskydd på det privata området att kunna ske förutsättningslöst, utan låsningen till den alltför företagsvänliga inställning som genomsyrar den vilandeförklarade lagen kommer att kvarstå.

Med hänvisning till det anförda förordar utskottet att riksdagen avslår propositionen och hos regeringen begär ett nytt förslag till lag om skydd för företagshemligheter. Det nya förslaget bör vara så utformat att det tillgodoser både företagets behov av sekretess och de krav som måste ställas på offentlig insyn i företag och till ifrågasättande och demokratisk diskussion. Exempelvis måste det i lagstiftningen göras helt klart att de privatanställda inte kan drabbas av någon påföljd för att de avslöjar oegentligheter inom företagen. Utskottets ställningstagande innebär att motion 1989/90:L810 och 1989/90:L811 tillgodoses helt samt att motionerna 1987/88:L10 och 1989/90:L805 tillgodoses i huvudsak.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *avslag på propositionen m.m.*

att riksdagen *dels* med bifall till motionerna 1989/90:L805 yrkande 1, 1989/90:L810 yrkande 1 och 1989/90:L811 avslår propositionen, *dels* med bifall till motion 1989/90:L810 yrkande 2 samt med anledning av motionerna 1987/88:L10 och 1989/90:L805 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför om framläggande av nytt förslag till lag om skydd för företagshemligheter.

3. Avslag på propositionen m.m. (mom. 1)

Elisabet Franzén (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Utskottet vill" och slutar på s. 54 med "juli 1990" bort ha följande lydelse:

Utskottet erinrar om att det redan i en reservation (mp) fogad till utskottets våren 1989 avgivna betänkande 1988/89:LU30 yrkades avslag på regeringens proposition om lag om skydd för företagshemligheter. I reservationen framhölls att en lagstiftning med den inriktning som

föreslagits i propositionen kan innebära risker för informations- och yttrandefriheten och leda till att hemlighetsmakeriet inom näringslivet ökar. En lagstiftning som stärker skyddet för företagshemligheter fick därför enligt reservanten genomföras endast om det finns ett verkligt behov härav. Den föreliggande propositionen gav emellertid inte belägg för att ett sådant behov skulle föreligga. Bl.a. saknades konkreta exempel på att det nuvarande skyddet för företagshemligheter visat sig otillräckligt. Det kan i vart fall, fortsatte reservanten, inte med fog göras gällande att en reformering av skyddet är särskilt brådskande.

Reservanten underströk att en brist i propositionen är att den över huvud taget inte innehåller några resonemang om förslagets förenlighet med den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten och med TF:s bestämmelser om anskaffarfrihet och meddelarskydd. I samband med den belysning av dessa frågor som skett genom den kompletterande utredning som hade företagits inom lagutskottet samt av lagrådet och konstitutionsutskottet hade den föreslagna lagens räckvidd i och för sig blivit något bättre preciserad. Reservanten ansåg emellertid trots detta att det fortfarande förelåg sådana oklarheter vad gäller lagens tillämpningsområde m.m. att riksdagen över huvud taget inte bör fatta något beslut i frågan på det föreliggande underlaget. I sammanhanget borde enligt reservanten särskilt beaktas att de som är anställda i enskild tjänst för närvarande inte åtnjuter något meddelarskydd enligt TF beträffande hemliga uppgifter i arbetsgivarens verksamhet, och hon påpekade att regeringen hade tillkallat en kommitté med uppdrag att skyndsamt utreda frågan om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda. Med hänsyn till det samband som förelåg mellan den fråga som sålunda utreddes av kommittén och den föreslagna lagstiftningen om skydd för företagshemligheter skulle ett beslut om lagstiftning komma att föregripa resultatet av kommitténs arbete. I stället borde regeringen, när utredningsresultatet förelåg, göra en ny bedömning av frågan om det behövs andra regler för företagshemligheter än de som finns i dag. Skulle det då visa sig att det finns ett reellt behov av ett annorlunda utformat skydd borde regeringen återkomma med förslag till lagstiftning. Reservanten betonade att i så fall ett lagförslag i ämnet i vissa avseenden bör avvika från det som våren 1988 förelades riksdagen. Sålunda borde det inte komma i fråga att såsom företagsspioneri kriminalisera redan själva kunskapsinhämtandet utan det borde krävas att kunskapen därefter också använts på ett klandervärt sätt. En straffbestämmelse om företagsspioneri kunde anans alltför lätt tas till förevändning för att misskreditera t.ex. en anställd eller en arbetskamrat som av helt andra anledningar är oönskad på arbetsplatsen. Vidare borde beaktas vad som anförts i bl.a. motion 1987/88:L10 om att samma regler skall gälla när en företagshemlighet oriktigt lämnats ut från en myndighet som när den åtkommits på annat sätt.

Mot bakgrund av det anförda förordade reservanten att riksdagen skulle avslå propositionen samt ge regeringen i uppdrag att, sedan resultatet av meddelarskyddskommitténs arbete föreligger, ånyo överväga i vad mån det finns behov av andra regler om företagshemligheter

och hur dessa regler i så fall skall vara utformade. Utskottet kan för sin del helt ansluta sig till de bedömningar som reservanten sålunda gjorde våren 1989. Utskottet vill härutöver framhålla att den nu gällande lagen (IKL) från år 1931 har tillämpats ett fåtal gånger och att det är tveksamt om det över huvud taget finns något behov av en ny lag när det gäller obehöriga handlingar i konkurrensförhållanden. Som framhålls i motion 1989/90:L811 har inte ens näringslivet velat hävda att ett sådant behov föreligger. En rad allvarliga anmärkningar kan också riktas mot utformningen av det vilandeförklarade lagförslaget. Exempelvis innebär förslaget att det är brottsligt och grund för skadestånd att avslöja en företagshemlighet som utgör ett missförhållande, trots att det kan vara synnerligen svårt att avgöra var gränsen går mellan ett missförhållande och ett allvarligt missförhållande, som får avslöjas. Vidare är de uppseendeväckande stränga påföljderna i förslaget inte ställda i relation till exempelvis påföljderna för miljöbrott i näringsverksamhet. För utskottet är det tydligt att ett antagande av lagförslaget innebär stor risk för rättsövergrepp och rättsosäkerhet. Lagen och dess förarbeten ger inte några garantier för att t.ex. Ingvar Bratt inte skulle ha kunnat dömas för företagsspioneri om lagen gällt då han gjorde sina avslöjanden. Lagen kommer dessutom att bli mycket svårtolkad, något som framgår av att den juridiska expertis som utarbetat och granskat förslaget i viktiga frågor haft olika uppfattningar rörande lagens tillämpning.

Ytterligare ett tungt vägande skäl för avslag på det vilande förslaget om skydd för företagshemligheter är att en lagstiftning nu skulle föregripa och därmed försvåra det pågående arbetet med en grundlagsreglering av meddelarskyddet på den privata sidan. Meddelarskyddskommitténs nyligen framlagda utredningsbetänkande utgör en bekräftelse härpå. Kommittén riktar i flera avseenden kritik mot det vilandeförklarade förslaget och föreslår också en längre gående meddelarfrihet för de privatanställda än vad som följer av det förslaget. Kommittén har emellertid inte gjort någon egen analys av begreppet företagshemlighet utan bygger sina resonemang på det av riksdagen vilandeförklarade lagförslaget (se t.ex. s. 16 kommittébetänkandet). Om det vilande lagförslaget nu skulle antas kommer inte heller det fortsatta arbetet med att ta fram en lagstiftning om meddelarskydd på det privata området att kunna ske förutsättningslöst, utan låsningen till den alltför företagsvänliga inställning som genomsyrar den vilandeförklarade lagen kommer att bestå.

Med hänvisning till det anförda förordar utskottet att riksdagen avslår propositionen och som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om utformningen av ett nytt lagförslag, vilket bör föreläggas riksdagen tidigast i samband med att riksdagen får ta ställning till ett förslag till grundlagsreglering av meddelarskyddet i förhållandet mellan enskilda. Utskottets ställningstagande innebär att motion 1989/90:L811 tillgodoses helt samt att motionerna 1987/88:L10, 1989/90:L805 och 1989/90:L810 tillgodoses i huvudsak.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1989/90:LU37

1. beträffande *avslag på propositionen m.m.*

att riksdagen *dels* med bifall till motionerna 1989/90:L805 yrkande 1, 1989/90:L810 yrkande 1 och 1989/90:L811 avslår propositionen, *dels* med anledning av motionerna 1987/88:L10, 1989/90:L805 yrkande 2 och 1989/90:L810 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför.

Regeringens förslag till lag om skydd för företagshemligheter med av utskottet föreslagna ändringar

1989/90:LU37

Bilaga 1

Förslag till

Lag om skydd för företagshemligheter

Härigenom föreskrivs följande.

Regeringens förslag

Utskottets förslag

Inledande bestämmelser

1 §

Med företagshemlighet avses i denna lag sådan information om affärs- eller *driftsförhållanden* i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom.

Med information förstås både sådana uppgifter som har dokumenterats i någon form, inbegripet ritningar, modeller och andra liknande tekniska förebilder, och enskilda personers kännedom om ett visst förhållande, även om det inte har dokumenterats på något särskilt sätt.

Med företagshemlighet avses i denna lag sådan information om affärs- eller *driftsförhållanden* i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom *i konkurrenshänseende*.

2 §

Lagen gäller endast obehöriga angrepp på företagshemligheter.

Som ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att offentliggöra eller inför en myndighet eller annat behörigt organ avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, på vilket fängelse kan följa, eller som kan anses utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse.

Som ett obehörigt angrepp anses inte heller att någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han eller någon före honom har fått del av i god tro.

Straff

2 §

Den som med uppsåt olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet skall dömas för *företagsspioneri* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst sex år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har varit av

3 §

särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Till ansvar enligt första stycket skall dock inte dömas, om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

För försök eller förberedelse till företagsspioneri skall dömas till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

3 §

4 §

Den som anskaffar en företagshemlighet med vetskap om att den som tillhandahåller hemligheten eller någon före honom har berett sig tillgång till denna genom företagsspioneri skall dömas för *olovlig befattning med företagshemlighet* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

Till ansvar enligt första stycket skall dock inte dömas, om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

Skadestånd

4 §

Den som gör sig skyldig till brott enligt 2 eller 3 § skall ersätta den skada som uppkommer genom brottet eller genom att företagshemligheten obehörigen utnyttjas eller röjs.

5 §

Den som gör sig skyldig till brott enligt 3 eller 4 § skall ersätta den skada som uppkommer genom brottet eller genom att företagshemligheten obehörigen utnyttjas eller röjs.

5 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet *obehörigen* utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare som han i förtroende har fått del av i samband med en affärsförbindelse med denne skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

6 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare som han i förtroende har fått del av i samband med en affärsförbindelse med denne skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

6 §

En arbetstagare som uppsåtligen eller av oaktsamhet *obehörigen* utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos arbetsgivaren som han har fått del av i sin anställning under sådana förhållanden att han insåg eller borde ha insett att han inte fick avslöja den skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

7 §

En arbetstagare som uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos arbetsgivaren som han har fått del av i sin anställning under sådana förhållanden att han insåg eller borde ha insett att han inte fick avslöja den skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

Har förfarandet ägt rum sedan anställningen upphört, tillämpas första stycket endast om *förfarandet var otillbörligt*.

Har förfarandet ägt rum sedan anställningen upphört, tillämpas första stycket endast om *det finns synnerliga skäl*.

Regeringens förslag

7 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet *obehörigen* utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har angripits enligt denna lag skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

Om någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han eller någon före honom har fått del av i god tro, skall förfarandet inte anses obehörigt.

8 §

Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken skall inte ådömas någon på grund av överträdelse av 5, 6 eller 7 §.

Vid bestämmande av skadestånd enligt 4–7 §§ för ett angrepp på en näringsidkares företagshemlighet skall hänsyn tas även till dennes intresse av att hemligheten inte obehörigen utnyttjas eller röjs och till övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Vitesförbud

Den som har angripit en företagshemlighet enligt denna lag kan av domstol vid vite förbjudas att utnyttja eller röja företagshemligheten.

Utskottets förslag

8 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har angripits enligt denna lag skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande. *Detsamma gäller om någon i annat fall uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har röjts i strid med sekretesslagen (1980: 100).*

Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken skall inte ådömas någon på grund av överträdelse av första stycket.

9 §

Vid bestämmande av skadestånd enligt 5–8 §§ för ett angrepp på en näringsidkares företagshemlighet skall hänsyn tas även till dennes intresse av att hemligheten inte obehörigen utnyttjas eller röjs och till övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Om det är skäligt kan skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

10 §

Talan om skadestånd enligt denna lag får avse skada endast under de fem senaste åren innan talan väcktes. För skada under tid dessförinnan är rätten till skadestånd förlorad.

11 §

Den som har angripit en företagshemlighet enligt denna lag kan av domstol vid vite förbjudas att utnyttja eller röja företagshemligheten. *Vitesförbud får dock meddelas endast om ett utnyttjande eller röjande skulle vara obehörigt enligt 2 §.*

Talan enligt första stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 2 eller 3 §.

Talan enligt första stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 3 eller 4 §.

Talan om utdömande av vite förs vid den domstol som i första instans har prövat frågan om vitesförbud. Talan förs av den som har ansökt om förbudet. I samband med sådan talan får talan föras om nytt vitesförbud.

Den som har överträtt ett vitesförbud får inte dömas till straff för en gärning som omfattas av förbudet.

12 §

Ett vitesförbud kan hävas på talan av den som har ålagts förbudet, om ändamålet med förbudet har förlorat sin betydelse.

13 §

Om den som har ansökt om vitesförbud enligt 11 § visar sannolika skäl för att en företagshemlighet har angripits enligt denna lag och det skäligen kan befaras att svaranden genom att fortsätta angreppet förringar värdet av företagshemligheten, får domstolen meddela vitesförbud för tiden intill dess att målet slutligt har avgjorts eller annat har förordnats. Därvid tillämpas 15 kap. 5–8 §§ rättegångsbalken.

I fråga om överklagande av beslut enligt första stycket samt i fråga om handläggningen i högre rätt gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om talan mot beslut enligt 15 kap. rättegångsbalken.

Inlösen m. m.

14 §

Har någon angripit en företagshemlighet enligt denna lag, kan domstol förordna att en handling eller ett föremål som han har i sin besittning och som innefattar hemligheten skall överlämnas till den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Om det finns skäl för det får domstolen förordna att överlämnandet skall ske mot lösen.

Kan en handling eller ett föremål som innefattar en företagshemlighet inte utan olägenhet överlämnas enligt första stycket, får domstol förordna att handlingen eller föremålet skall förstöras eller ändras eller utsättas för annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk. Förordnande enligt denna lag skall dock inte meddelas, om förverkande eller annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk skall beslutas enligt 36 kap. brottsbalken.

Kan en handling eller ett föremål som innefattar en företagshemlighet inte utan olägenhet överlämnas enligt första stycket, får domstol förordna att handlingen eller föremålet skall förstöras eller ändras eller utsättas för annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk.

Förordnande enligt första eller andra stycket skall inte meddelas, om ett utnyttjande eller röjande inte skulle vara obehörigt enligt 2 § eller om förverkande eller annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk skall beslutas enligt 36 kap. brottsbalken.

Talan enligt första eller andra stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 2 eller 3 §.

Talan enligt första eller andra stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 3 eller 4 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1989.

2. Genom lagen upphävs lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Bestämmelserna om skadestånd i den lagen tillämpas dock alltjämt i fråga om handlingar som har företagits före ikraftträdandet.

2 Förslag till

Lag om ändring i datalagen (1973:289)

Härigenom föreskrivs att 21 § datalagen (1973:289) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som olovligen bereder sig tillgång till upptagning för automatisk databehandling eller olovligen ändrar eller utplånar eller i register för in sådan upptagning dömes för dataintrång till böter eller fängelse i högst två år, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken. Med upptagning avses härvid även uppgifter som är under befordran via elektroniskt eller annat liknande hjälpmedel för att användas för automatisk databehandling.

Föreslagen lydelse

21 §¹

Den som olovligen bereder sig tillgång till upptagning för automatisk databehandling eller olovligen ändrar eller utplånar eller i register för in sådan upptagning dömes för dataintrång till böter eller fängelse i högst två år, om ej gärningen är belagd med straff i brottsbalken *eller i lagen (1988:000) om skydd för företagshemligheter*. Med upptagning avses härvid även uppgifter som är under befordran via elektroniskt eller annat liknande hjälpmedel för att användas för automatisk databehandling.

För försök eller förberedelse till dataintrång döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Skulle brottet, om det hade fullbordats, ha varit att anse som ringa, får dock inte dömas till ansvar enligt vad som nu har sagts.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

¹ Senaste lydelse 1986:122.

3 Förslag till

1989/90:LU37

Lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Bilaga 2

Härigenom föreskrivs i fråga om sekretesslagen (1980:100)

dels att nuvarande 1 kap. 11 § skall betecknas 1 kap. 12 §,

dels att nya 1 kap. 12 § och 6 kap. 1 § skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 1 kap. 11 §, av följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

11 §

I brottsbalken finns bestämmelser om ansvar för den som bryter mot förbud enligt denna lag att röja eller utnyttja uppgift och för den som bryter mot förbehåll som har uppställts med stöd av lagen vid utlämnande av uppgift.

I fråga om tystnadsplikt beträffande företagshemligheter finns bestämmelser som är tillämpliga utöver föreskrifterna om sekretess i denna lag.

12 §

I brottsbalken finns bestämmelser om ansvar för den som bryter mot förbud enligt denna lag att röja eller utnyttja uppgift och för den som bryter mot förbehåll som har uppställts med stöd av lagen vid utlämnande av uppgift. Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken skall dock inte följa ifall någon, vars anställning hos en myndighet har upphört, röjer eller utnyttjar uppgifter i strid mot 6 kap. 1 §.

6 kap.

1 §¹

Sekretess gäller i myndighets affärsverksamhet för uppgift om myndighetens affärs- eller driftförhållanden, om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas på myndighetens bekostnad om uppgiften röjs. Under motsvarande förutsättning gäller sekretess hos myndighet för uppgift om affärs- eller driftförhållanden hos bolag, förening, samfällighet eller stiftelse som driver affärsverksamhet och vari det allmänna genom myndigheten utövar ett bestämmande inflytande eller bedriver revision. Sekretessen hos en myndighet som bedriver sådan revision gäller dock inte, om uppgiften ingår i beslut av myndigheten.

Har uppgift, för vilken sekretess gäller enligt första stycket, lämnats till annan myndighet, gäller sekretessen också där. Sekretessen gäller dock inte, om uppgiften ingår i beslut av den mottagande myndigheten.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

¹ Senaste lydelse 1987:520.

Nuvarande lydelse

För den vars anställning hos myndigheten har upphört gäller förbudet enligt första stycket att röja eller utnyttja uppgift endast i den utsträckning som följer av 3 § andra stycket lagen (1931:152) med vissa bestämmelser om illojal konkurrens.

Föreslagen lydelse

1989/90:LU37

Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

RIKSDAGENS
LAGUTSKOTT

Skyddet för företagshemligheter och den fria opinionsbildningen

Promemoria angående proposition 1987/88:155
upprättad inom lagutskottet

PM

angående det i proposition 1987/88: 155 framlagda
förslaget till lag om skydd för företagshemligheter

Innehållsförteckning

Sammanfattning	
1. Nu gällande lagstiftning	
2. Propositionens lagförslag i huvuddrag	
3. Tryckfrihetsförordningens regelsystem	
3.1 Översiktlig redogörelse	
3.2 Tryckfrihetsförordningens räckvidd	
3.3 Förbud mot censur	
3.4 Närmare om anskaffarfriheten	
3.5 Närmare om meddelarfriheten	
3.6 Meddelarfrihet och avtalad tystnadsplikt	
3.7 Anonymitetsskydd och efterforskningsförbud	
3.8 Offentliga funktionärer	
4. Vissa synpunkter och förslag till ändringar i propositionen	
4.1 Begreppet företagshemlighet	
4.2 Företagsspioneri	
4.3 Olovlig befattning med företagshemlighet	
4.4 Skadeståndsansvar vid företagsspioneri m. m.	
4.5 Skadeståndsansvar vid avtalade tystnadsplikter	
4.6 Skadeståndsansvar i övriga fall	
4.7 Skadeståndets bestämmande	
4.8 Vitesförbud och säkerhetsåtgärder	
5. Förslag till lagtextändringar	

Sammanfattning

I promemorian, som på lagutskottets uppdrag utarbetats inom utskottets kansli, görs en genomgång av den i proposition 1987/88: 155 föreslagna lagstiftningen om skydd för företagshemligheter och läggs fram förslag till vissa ändringar i regeringens lagförslag.

Genomgången har skett mot bakgrund av den kritik mot förslaget i propositionen som framkommit motionsvägen och i den allmänna debatten. Ändringarna som föreslås i promemorian tillgodoser – om de genomförs – i betydande utsträckning de kritiska synpunkter som framförts.

Sålunda föreslås i promemorian att det införs en generell bestämmelse om att lagen om skydd för företagshemligheter endast avser obehöriga angrepp på en hemlighet. Som exempel på när lagen inte skall gälla anges uttryckligen att någon avslöjar brottsliga gärningar och andra allvarliga missförhållanden inom ett företag. Avslöjandet kan ske inför myndigheter och andra behöriga organ men förhållandena kan också på annat sätt

bringas till allmänhetens kännedom. Bl. a. skall det vara möjligt att avslöja missförhållandena inför massmedierna och ideella organisationer eller vid möten och demonstrationer. Missförhållandena kan avse exempelvis faror i miljön för anställda eller kringboende eller risker som drabbar konsumenterna på grund av felmärkta livsmedel eller andra skadliga produkter. Även om uppgifter av den aktuella arten i och för sig utgör företagshemligheter kommer alltså den som avslöjar dem inte att kunna drabbas av vare sig straff- eller skadeståndsansvar. Ett sådant undantag får betydelse särskilt för de anställda i ett företag eftersom de i dag inte torde ha möjlighet att utan risk för i vart fall skadeståndsskyldighet vända sig till exempelvis massmedierna och lämna upplysningar om missförhållanden på sin arbetsplats.

När det gäller den kritik som framförts mot att förslaget i propositionen skulle hindra yttrandefriheten i t. ex. press, radio och TV liksom meddelarfriheten konstateras i promemorian att den föreslagna lagen inte kan inkräkta på de rättigheter som tryckfrihetsförordningen ger eller som följer av radioansvarighetslagen och liknande författningar. På de punkter där konflikter kan uppkomma mellan bestämmelserna om skydd för företagshemligheter och de yttrandefrihetsrättsliga reglerna tar de senare alltid över och skyddet för företagshemligheterna sätts då ur spel. Det innebär bl. a. att den som anskaffar en företagshemlighet i avsikt att han själv eller någon annan skall publicera den inte kan dömas enligt den föreslagna straffbestämmelsen om olovlig befattning med företagshemlighet. För att åstadkomma en bättre anpassning till det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet föreslås att straff för företagsspioneri bara skall kunna utdömas om någon berett sig tillgång till en företagshemlighet på ett olovligt sätt.

Också andra ändringar föreslås. Bl. a. förordas en särskild regel som gör det möjligt att jämka det skadestånd som någon kan bli skyldig att utge enligt lagen. Jämkningsregeln tar främst sikte på de anställda. En annan ändring innebär att en näringsidkare vars företagshemlighet hamnat hos exempelvis en konkurrent och utnyttjas av denne skall kunna få ersättning av konkurrenten oavsett om hemligheten angripits enligt lagen om skydd för företagshemligheter eller oriktigt utlämnats från en myndighet.

1. Nu gällande lagstiftning

Rättsregler om obehörigt användande eller yppande av yrkeshemligheter har i Sverige funnits sedan år 1919. De då införda lagbestämmelserna överfördes sedermera till den alltjämt gällande *lagen (1931: 152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens (IKL)*.

Reglerna i IKL riktar sig i första hand mot *anställda personers* utnyttjande eller röjande av arbetsgivarens hemligheter. Ett typfall är att en anställd obehörigen lämnar ut en yrkeshemlighet till en konkurrerande näringsidkare. Om så sker kan den anställda dömas till böter eller fängelse i högst ett år samt förpliktas ersätta uppkommen skada (3 § första stycket IKL). Någon definition av begreppet yrkeshemlighet ges inte i IKL. Emellertid framgår att en yrkeshemlighet kan utgöras av exempelvis fabrikationssätt.

anordning eller affärsförhållande. Över huvud taget torde som yrkeshemlighet räknas all information om näringsidkarens verksamhet som denne vill hålla hemlig. För att den anställde skall kunna dömas fördras att han använt eller avslöjat hemligheten i avsikt att bereda sig eller annan fördel eller att göra skada.

I 3 § andra stycket IKL ges skydd mot missbruk av s. k. teknisk förebild. Inte heller det begreppet är närmare definierat i lagen, men det sägs att det skall röra sig om ritning, mönster, modell, schablon eller dylik teknisk förebild. Lagrummet anger att den som obehörigen använder sig av eller ger annan del av en teknisk förebild som han för utförande av arbete eller eljest för affärsändamål fått sig anförtrodd kan dömas till straff och skadestånd. Skyddet för tekniska förebilder gäller således inte bara gentemot företagets *anställda* – såsom beträffande yrkeshemligheter i paragrafens första stycke – utan också gentemot *utomstående avtalskontrahenter*. Ett typexempel är att en näringsidkare som tillverkar produkter för ett annat företags räkning utnyttjar en ritning som han fått sig anförtrodd till att starta egen tillverkning och försäljning av samma slags produkt.

Skyddet i 3 § IKL för yrkeshemligheter och tekniska förebilder tar som nämnts sikte på vissa förfaranden i avtalsrelationer. Under särskilda förhållanden kan emellertid även en *tredje man* drabbas av straff- och skadeståndsansvar. I 5 § IKL stadgas nämligen att ansvar – under vissa ytterligare förutsättningar – inträder också för den som obehörigen använder sig av eller avslöjar yrkeshemlighet eller förebild, som han fått kännedom om genom ett i 3 § IKL beskrivet otillåtet förfarande. En förutsättning för ansvar är att användandet eller avslöjandet sker för att bereda gärningsmannen eller annan fördel eller för att skada. Endast sådan tredje man är straffbar som har tagit emot yrkeshemligheten eller förebilden direkt från den som gjort sig skyldig till brott enligt 3 § IKL. Om denne tredje man i sin tur lämnar hemligheten eller förebilden vidare till en annan, kan den senare fritt utnyttja hemligheten eller förebilden eller lämna den vidare. En ytterligare inskränkning av paragrafens tillämpningsområde är att det krävs att gärningsmannen redan då han fick tillgång till yrkeshemligheten eller förebilden ägde kännedom om de förhållanden som gjorde utlämnandet otillåtet.

IKL har i olika sammanhang och av bl. a. de utredningar som lämnat förslag till ny lagstiftning i ämnet (SOU 1966: 71, SOU 1983: 52) kritiserats såsom otidsenlig och otillräcklig för sitt syfte. Bristerna i IKL har ansetts hänföra sig till främst följande förhållanden: 1) Reglerna tar primärt sikte på missbruk i anställnings- eller andra avtalsituationer men inte på det kanske mest allvarliga fallet att ett företag genom industrispionage eller på annat sätt skaffar sig kännedom om ett konkurrerande företags hemliga kunskap. 2) IKL ger inte möjlighet till snabba och effektiva ingripanden mot ett fortgående missbruk av en företagshemlighet. 3) Den som tillgodo gör sig effekterna av ett redan skett intrång i annans företagshemlighet riskerar sällan att själv träffas av någon sanktion. 4) Det finns inte någon heltäckande samordning mellan reglerna i IKL och reglerna i sekretesslagen om tystnadsplikt för offentliganställda.

2. Propositionens lagförslag i huvuddrag

1989/90:LU37

Bilaga 3

I propositionen föreslås att IKL upphävs och från årsskiftet 1988-1989 ersätts med ny lag om skydd för företagshemligheter. Den föreslagna lagen innehåller, till skillnad från vad som är fallet i IKL beträffande yrkeshemlighet och teknisk förebild, inledningsvis en definition av begreppet företagshemlighet. Med företagshemlighet avses i förslaget (1 §) sådan information om affärs- eller driftförhållanden i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom.

I regeringens lagförslag kriminaliseras två särskilda former av befattningstagande med företagshemligheter. Sålunda föreslås (2 §) att den som med uppsåt olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet skall dömas för *företagsspioneri* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst sex år. Vidare föreslås (3 §) att den som anskaffar en företagshemlighet med vetskap om att den som tillhandahåller hemligheten eller någon före honom har berett sig tillgång till denna genom företagsspioneri skall dömas för *olovlig befattning med företagshemlighet* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år. Den som gör sig skyldig till brott enligt vad nu sagts skall dessutom ersätta den skada som uppkommit (4 §).

Andra angrepp på företagshemligheter än sådana som utgör brott enligt 2 och 3 §§ medför, enligt vad som närmare anges i förslaget, endast skadeståndsskyldighet. Sistnämnda sanktion inträder både för den som missbrukar en företagshemlighet som har anförtrotts honom i en affärsförbindelse (5 §) och för en anställd som obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som den anställde fått del av i sin anställning (6 §). Skadeståndsskyldighet drabbar också den som obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som på grund av ett otillåtet angrepp redan har fått spridning (7 §).

I 9 § finns en särskild regel om beräkning av skadestånd vid angrepp på företagshemligheter. Regeln innebär att inte bara den förlust som uppkommit genom angreppet skall ersättas utan att skadeståndet skall bestämmas med hänsyn även till omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Den föreslagna regeln är således för den drabbade förmånligare än de regler som i allmänhet gäller vid beräkning av skadestånd.

Vidare innehåller förslaget bl. a. regler som gör det möjligt att vid vite förbjuda den som redan har angripit en företagshemlighet att utnyttja eller röja hemligheten (11 §). Domstol skall också kunna förordna att en handling, som innefattar en företagshemlighet, skall överlämnas till rätt innehavare. Domstolen kan därvid förordna att överlämnandet skall ske mot lösen (14 §).

I propositionen föreslås härutöver att det i sekretesslagen (1980:100) införs en erinran om att bestämmelserna i den föreslagna lagen om skydd för företagshemligheter kan äga tillämpning också inom den offentliga sektorn.

3. Tryckfrihetsförordningens regelsystem

1989/90:LU37

3.1 Översiktlig redogörelse

Bilaga 3

Varje svensk medborgare är enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) tillförsäkrad rätten att i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. Tryckfrihetens syfte anges i samma lagrum vara att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Bestämmelserna i TF skyddar inte bara det fria informationsflödet och den fria politiska opinionsbildningen utan också rätten att i tryckt skrift yttra sig på sådana områden av samhällslivet som rör t. ex. religion, vetenskap, ekonomi och underhållning.

TF har givits karaktär av *grundlag*, vilket innebär att den kan ändras endast genom likalydande beslut vid två riksmöten med nyval emellan. TF:s egenskap av grundlag medför också att dess bestämmelser är överordnade bestämmelser i vanlig lagstiftning och således har företräde vid eventuella lagkonflikter. TF är dessutom *exklusivt tillämplig* inom det område den reglerar, vilket innebär att missbruk av tryckfriheten kan bestraffas endast i de fall TF medger det. Inskränkningar i tryckfriheten kan inte göras genom bestämmelser i vanlig lag om inte TF tillåter det. Om bestämmelser i vanlig lag skulle synas begränsa någon i TF garanterad fri- eller rättighet tar TF över och bestämmelserna blir utan verkan. I det sammanhanget spelar det inte någon roll om begränsningen åstadkoms genom straffsanktionerade regler eller genom enbart skadeståndsregler. Ett lagstadgande om skadeståndsansvar som innebär att en enskild person åläggs tystnadsplikt och som inte har stöd i TF får således inte tillämpas när åsidosättandet av tystnadsplikten bestått i att vederbörande yttrat sig i tryckt skrift.

TF reglerar i princip inte förhållandet mellan enskilda utan bara deras rättigheter och skyldigheter gentemot det allmänna. Reglerna anses därför inte hindra enskilda att avtala om inskränkningar i rätten att yttra sig i tryckta skrifter, att bedriva efterforskning av uppgiftslämnare etc. (jfr dock avsnitt 3.5 nedan). Begränsningar av tryckfriheten som *det allmänna* vill genomföra måste däremot ske genom bestämmelser i TF.

En tryckt framställning kan vara brottslig i annat avseende än som ett överskridande av tryckfrihetens gränser. Exempelvis utgör tryckning av falska sedlar eller bedrägeri genom annons inte missbruk av tryckfriheten, beträffande vilket förfarande TF som nämnts är exklusivt tillämplig, utan dessa och liknande brott skall beivras och bestraffas i vanlig ordning (se avsnitt 3.2 nedan).

Den som överskrider de gränser för yttrandefriheten som uppställs i TF gör sig skyldig till *tryckfrihetsbrott*. Dessa indelas i två huvudtyper, nämligen otillåtet yttrande i tryckt skrift och otillåtet offentliggörande genom sådan skrift. En förteckning över vad som utgör otillåtet yttrande finns i TF och upptar ett antal i brottsbalken angivna brott, såsom uppvigling och hets mot folkgrupp. De tryckfrihetsbrott som avser otillåtet offentliggörande är av tre slag: offentliggörande av uppgifter som utgör hot mot rikets

säkerhet, offentliggörande av allmänna handlingar som skall hållas hemliga samt röjande av uppgifter som omfattas av kvalificerad tystnadsplikt enligt 16 kap. sekretesslagen.

Riksdagen har vid riksmötet 1987/88 som vilande antagit vissa förslag till ändringar i TF (KU 1987/88: 36). Förslagen innebär bl. a. att rekvisiten för de brott mot rikets säkerhet, som för närvarande bestraffas som otillåtet offentliggörande, arbetas in i TF. Härigenom blir det inte längre möjligt att utan grundlagsändring vidga det straffbara området för vad som i dag kan bestraffas som otillåtet offentliggörande genom tryckt skrift.

Ett utmärkande drag för det tryckfrihetsrättsliga regelsystemet är att endast en av dem som medverkat vid tillkomsten av en tryckt skrift kan göras ansvarig för innehållet i skriften. Beträffande periodiska skrifter, dvs. tidningar eller tidskrifter som utkommer med minst fyra nummer per år, gäller att det i första hand är den ansvarige utgivaren som svarar för innehållet. De som på olika sätt, t. ex. som journalister och uppgiftslämnare, medverkar vid skriftens tillkomst går i princip alltid fria från ansvar. För att säkerställa denna ansvarsfrihet och därmed garantera tryckfriheten har i TF uppställts särskilda regler. Dessa regler brukar sammanfattande benämnas *meddelarskyddet*.

En av de regler som ingår i meddelarskyddet gäller den s. k. *anskaffarfriheten*. Var och en har rätt att anskaffa uppgifter och underrättelser i vilket ämne som helst för att offentliggöra dem i pressen eller för att lämna meddelanden i publiceringssyfte. En annan viktig regel gäller *meddelarfriheten*, som innebär att det står var och en fritt att – med vissa i TF särskilt angivna undantag – meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift. Meddelare, anskaffare och författare har vidare rätt till *anonymitet*. De personer som tagit befattning med tillkomsten eller utgivningen av en tryckt skrift är vid straffansvar förbjudna att röja meddelare och författare. Vidare har myndigheterna i allmänhet inte rätt att *efterforska* författare eller meddelare.

När det gäller att närmare bestämma räckvidden av reglerna om meddelarfrihet kan frågan om vad som får publiceras av *utgivaren av en tidning* eller *författaren till en bok* tas till utgångspunkt. Principiellt sett kan nämligen den frihet som en person har att lämna uppgifter för publicering inte sträcka sig längre än friheten att såsom utgivare eller författare publicera uppgifterna, något som har direkt samband med den ovan nämnda principen om ensamansvar. I själva verket är gränslinjen mellan tillåtet och otillåtet uppgiftslämnande, som sker i publiceringssyfte, att bestämma efter samma normer som om frågan i stället gällt en utgivares eller en författares ansvar för själva publiceringen.

I *radioansvarighetslagen* (1966: 756) och ytterligare ett antal lagar på det radiorättsliga området finns regler om bl. a. ensamansvar, yttrandefrihetsbrott och meddelarskydd, vilka i stor utsträckning hänvisar till eller överensstämmer med bestämmelserna i TF. De nämnda lagarna har inte karaktär av grundlag och den yttrandefrihet som de är avsedda att tillförsäkra kan därför i princip inskränkas genom bestämmelser i vanlig lag. Lagarna är emellertid, i likhet med TF, *exklusivt tillämpliga* på de områden som de reglerar. Det innebär bl. a. att programutgivare och den som

lämnat meddelande eller anskaffat uppgift för offentliggörande i radioprogram inte får dömas till straff eller skadestånd om det inte finns stöd härför i de nämnda radiolagarna.

1989/90:LU37

Bilaga 3

3.2 Tryckfrihetsförordningens räckvidd

I 1 kap. 3 § TF finns den centrala bestämmelsen om TF:s exklusivitet. Där stadgas att för missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri må ej någon i annan ordning eller i annat fall än TF bestämmer kunna tilltalas eller dömas till ansvar eller ersättningskyldighet eller skriften konfiskeras eller läggas under beslag. Av lagrummet framgår alltså att ingripanden på grund av missbruk av tryckfriheten bara får göras med stöd av bestämmelserna i TF. Det sagda kan också uttryckas så, att TF är exklusiv straff- och processlag vad gäller missbruk av tryckfriheten. En konsekvens härav är att de rättigheter TF ger inte kan inskränkas genom allmän lag om inte TF medger det.

Ett brott kan emellertid som tidigare nämnts begås genom tryckt skrift utan att innefatta missbruk av tryckfriheten. Om en tryckt framställning utnyttjas som medel för en handling, som inte har med yttrandefrihet att göra, åtnjuter förfarandet inte tryckfrihetsrättsligt skydd. Handlingen skall då bedömas enligt vanliga straffrättsliga och skadeståndsrättsliga lagregler. Exempelvis skall tryckning av falska sedlar, bedrägeri genom annons eller svindleri genom tidningsuppgifter beivras och bestraffas i vanlig ordning utan hänsyn till att brottet kommit till stånd med hjälp av tryckt framställning. På samma sätt kan olovlig kopiering av upphovsrättsligt skyddade verk som sker i tryckt skrift medföra straff och skadeståndsskyldighet enligt lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (se LU 1986/87: 11, LU 1987/88: 1 y, KU 1987/88: 36; jfr också 1 kap. 8 § TF). I alla dessa fall rör det sig om förfaranden som är otillåtna i något annat avseende än som ett överskridande av yttrandefrihetens gränser.

Gränsen mellan å ena sidan bruk/missbruk av tryckfriheten och å andra sidan förfaranden som skall bedömas enligt vanlig lag är inte alltid helt klar. En fråga som har diskuterats utifrån denna aspekt är huruvida offentliggörande i tryckt skrift av yrkeshemlighet i strid mot tystnadsplikten i IKL skulle falla inom gränserna för den tryckfrihetsrättsliga exklusiviteten och alltså inte kunna beivras enligt IKL. *Utredningen om illojal konkurrens* menade (SOU 1966: 71 s. 138) att det var sällsynt att den som obehörigen yppade en företagshemlighet genom offentliggörande i tryckt skrift gjorde detta för att tillgodose intresset av upplysning eller nyhetsförmedling. Sådana förfaranden borde därför enligt utredningen normalt anses falla utanför tryckfrihetsförordningen och kunna prövas i vanlig processuell ordning. Skulle emellertid ett dylikt offentliggörande klart ingå som ett led i information eller opinionsbildning borde det anses höra till tryckfrihetsområdet och följaktligen inte föranleda ansvar. *Massmedieutredningen* gjorde gällande (SOU 1975: 49 s. 197) att offentliggörande av uppgifter som sker i ett ekonomiskt syfte faller utanför tryckfrihetsområdet och angav som exempel härpå illojal konkurrens bestående i att någon röjer arbetsgivarens yrkeshemligheter i avsikt att bereda sig eller annan fördel

eller för att göra skada. *Utredningen om skydd för företagshemligheter* ansåg däremot att saken var mera tveksam (se SOU 1983:52 s. 156). Utredningen hänvisade till uttalanden i litteraturen av bl.a. Erik Holmberg, enligt vilka TF:s exklusivitetsregel borde medföra att yppande av yrkeshemligheter genom tryckt skrift bara i undantagsfall kunde sanktioneras med straff och skadestånd. Grunden för denna ståndpunkt skulle ytterst vara TF:s syften att främja ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning samt att det här gällde inte bara enskildas ekonomiska intressen utan också sådana allmänna intressen som att hälsovådliga produkter stoppas eller att förstöring av naturen hindras.

Hans G Axberger sammanfattar i sin avhandling *Tryckfrihetens gränser* (s. 53) rättsläget så, att från TF:s tillämpningsområde bör – såvitt avser förmögenhetsbrott – undantas endast handlingar med utpräglat ekonomiskt syfte. På motsvarande sätt framhåller *Håkan Strömberg* (*Tryckfrihetsrätt*, 8:e uppl., s. 38) att om en tryckt skrift utgör medel för en handling, som företas i rent ekonomiskt syfte, handlingens brottslighet är att bedöma enligt allmänna regler även om själva innehållet i skriften skulle utgöra ett väsentligt led i handlingen.

3.3 Förbud mot censur

Enligt 1 kap. 1 § TF innebär tryckfriheten en rättighet att, utan några av myndighet eller annat allmänt organ i förväg lagda hinder, utge skrifter och i 1 kap. 2 § TF sägs att någon förhandsgranskning av skrifter eller något förbud mot tryckning ej må förekomma. Censurförbudet innebär bl.a. att någon förhandsgranskning av manuskript e.d. inte får utföras av myndighet eller annat allmänt organ. Med annat allmänt organ menas statliga och kommunala institutioner med offentlig ställning, t.ex. de statliga affärsdrivande verken. Däremot är stats- eller kommunalägda bolag inte att anse som allmänna organ under förutsättning att deras verksamhet inte innefattar myndighetsutövning.

Inte heller på annat sätt än genom censur får myndigheterna ingripa för att hejda yttranden innan de blivit offentligt uttalade. De får, som framgår av 1 kap. 2 § TF, inte hindra tryckning, utgivning eller spridning av en skrift på grund av dess innehåll. Förbudet riktar sig enbart mot myndighet eller annat allmänt organ. Enskilda företag eller organisationer är således oförhindrade att vägra medverka till en skrifts tryckning, utgivning eller spridning, även om vägran motiveras av skriftens innehåll. Däremot är det inte tillåtet för exempelvis postverket, som är ett allmänt organ, att vägra distribuera en tidning på grund av att denna innehåller uppgifter av visst slag.

3.4 Närmare om anskaffarfriheten

I TF infördes år 1976 mot bakgrund av den s.k. IB-affären en särskild regel, enligt vilken envar skall äga rätt att anskaffa uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för att offentliggöra dem i tryckt skrift eller för att lämna meddelanden i publiceringssyfte (1 kap. 1 § fjärde stycket TF).

Regeln är alltså tillämplig bara om anskaffaren haft för avsikt att uppgifterna skall publiceras i tryckt skrift, antingen av honom själv eller av någon annan. Regeln ger skydd åt anskaffaren oavsett om publiceringen faktiskt kommer till stånd eller inte.

Vid införandet av bestämmelsen om anskaffarfrihet i TF anförde departementschefen (prop. 1975/76:204 s. 98) att regelns betydelse låg i att det inte längre blev möjligt att genom vanlig lagstiftning förbjuda inhämtande av viss information för publicering. Bestämmelsen skulle också bidra till att klargöra rättsläget i vissa tveksamma fall. Sålunda skulle det för framtiden stå klart att publicist eller meddelare inte kunde avkrävas ansvar därför att han anstiftat annan att bryta sin tystnadsplikt och därigenom skaffat sig uppgifter som grund för offentliggörande.

Anskaffarfriheten är emellertid inte obegränsad. Enligt 7 kap. 3 § TF gäller bl. a. att den som anskaffar uppgifter i publiceringssyfte och därigenom gör sig skyldig till spioneri, grov obehörig befattning med hemlig uppgift samt vissa andra brott mot rikets säkerhet kan fällas till ansvar härför i sedvanlig straffrättslig ordning.

Ett annat, väsentligt undantag från principen att anskaffaren går fri finns i 1 kap. 9 § 3 TF. Där sägs att utan hinder av TF gäller vad i lag är stadgat om ansvar och ersättningsskyldighet för det *sätt* på vilket uppgift eller underrättelse anskaffats. TF:s skydd för uppgiftsinhämtnad i publiceringssyfte går alltså inte så långt att *brottsliga metoder* som används vid uppgiftsinhämtnaden inte skulle kunna bestraffas. Om en uppgift anskaffas genom t. ex. inbrott kan anskaffaren i vanlig ordning åtalas och dömas för stöld eller annat brottsligt tillvägagångssätt som gärningen i rent straffrättsligt hänseende innefattar.

I proposition 1975/76:204 (s. 131) ger departementschefen följande exempel på förfaranden som på grund av det nämnda undantaget från anskaffarskyddet skall bedömas och handläggas på vanligt sätt: gärningar som utgör brott mot posthemligheten eller telehemligheten, intrång i förvar och olovlig avlyssning eller som innefattar inbrott, egenmäktigt förfarande, hemfridsbrott, olaga tvång eller olaga hot samt mutbrott.

Regelsystemet till skydd för anskaffande av uppgifter i publiceringssyfte torde mot bakgrund av det redovisade också kunna beskrivas på följande vis. Anskaffandet som sådant är alltid påföljdsfritt med undantag endast för vissa brott mot rikets säkerhet. Om någon inskränkning beträffande själva uppgiftsinhämtnaden görs i vanlig lag blir inskränkningsen utan verkan, vad gäller inhämtande som sker i publiceringssyfte. Det är alltså inte möjligt att, vid sidan av TF, rent allmänt förbjuda anskaffande i publiceringssyfte av viss uppgift. I vanlig lag kan däremot införas sanktioner för tillvägagångssätt som kan tänkas bli begagnade såsom *medel* vid ett – i och för sig tillåtligt – uppgiftsanskaffande.

3.5 Närmare om meddelarfriheten

I 1 kap. 1 § tredje stycket TF fastslås meddelarfrihetens princip. Det skall stå envar fritt att meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för offentliggörande i tryckt skrift. För att meddelaren skall vara

skyddad måste uppgifterna dock lämnas till någon som har med skriftens framställning att göra, t. ex. en journalist eller en tidningsredaktion. Vidare måste uppgifterna – på samma sätt som när det gäller anskaffarfriheten – lämnas i publiceringssyfte. Men under förutsättning att meddelaren i detta syfte vänder sig till rätt person – t. ex. en författare, en utgivare, en tidningsredaktion eller en nyhetsbyrå – går meddelaren som regel fri. Meddelarskyddet medför i sådant fall att meddelaren inte riskerar någon påföljd även om uppgiftslämnandet eljest skulle vara brottsligt, exempelvis såsom brott mot tystnadsplikt, vårdslöshet med hemlig uppgift, förtal eller förolämpning. En annan konsekvens av meddelarfriheten är att det allmänna inte utan stöd av TF får förbjuda eller på annat sätt hindra vare sig sina tjänstemän eller privatpersoner att lämna meddelanden till pressen. Liksom beträffande anskaffarskyddet gäller att det är utan betydelse för meddelarfriheten huruvida någon publicering verkligen sker.

Begränsningar i meddelarfriheten måste i princip ske genom föreskrifter i TF. För vissa undantagssituationer har också sådana begränsningar införts (7 kap. 3 § TF). Sålunda skall vid vissa grövre brott mot rikets säkerhet, oriktigt utlämnande av hemlig handling som sker uppsåtligen och uppsåtligt åsidosättande av tystnadsplikt i fall som anges i särskild lag (16 kap. sekretesslagen) gälla vad i lag är stadgat om ansvar för sådana brott. Reglerna innebär bl. a. att den som i strid mot sekretesslagen lämnar ut en allmän handling till pressen alltid kan dömas till ansvar för brott mot tystnadsplikt enligt 20 kap. 3 § brottsbalken. Om någon lämnar annat meddelande för publicering kan han åtalas och dömas för detta brott endast om han genom att lämna ut meddelandet åsidosatt s. k. kvalificerad tystnadsplikt enligt 16 kap. sekretesslagen. För brott mot lagstadgad tystnadsplikt i annat fall går meddelaren däremot fri och detta oavsett om tystnadsplikten gäller offentliga funktionärer eller enskilda.

3.6 Meddelarfrihet och avtalad tystnadsplikt

I motsats till vad som obestriddligen gäller beträffande förhållandet mellan å ena sidan principen om meddelarfrihet och å andra sidan lagregler om tystnadsplikt – nämligen att meddelarfriheten tar över om inte fall som avses i 7 kap. 3 § TF är för handen – har det ansetts mera tveksamt huruvida mellan enskilda personer träffade *avtal om tystnadsplikt* generellt bryter meddelarfriheten. Skulle meddelarfriheten ha företräde även i sistnämnda situation, blir konsekvensen att rätt till skadestånd inte föreligger vid åsidosättande av avtalad tystnadsplikt, om åsidosättandet består i att ett meddelande lämnats i publiceringssyfte.

Tystnadsplikt för enskilda kan uppkomma genom att de avtalsvägen uttryckligen åtar sig att inte röja olika förhållanden vare sig till pressen eller annan. Sådana avtal kan träffas mellan exempelvis två företagare som samverkar i tekniska frågor eller mellan en arbetsgivare och hans anställda. Tystnadsplikt kan emellertid också utgöra ett underförstått moment i ett *avtalsförhållande* mellan enskilda. Vad särskilt gäller anställningsförhållanden är situationen i allmänhet den, att arbetstagaren genom anställningsavtalet iklätt sig en *allmän lojalitetsplikt* mot arbetsgivaren. Lojali-

tetsplikten innebär att den anställde i princip är förhindrad att lämna ut uppgifter som kan skada arbetsgivaren. Gör han det ändå kan han bli skadeståndsskyldig för avtalsbrott, även om tystnadsplikten inte är uttryckligt avtalad (jfr AD 1981 nr 124).

TF:s övergripande syfte är att skydda den enskilde medborgarens fri- och rättigheter gentemot staten. TF syftar däremot inte till att ge handlingsregler för enskilda till skydd för tryckfriheten. Det kan därför uppfattas som följdriktigt att det nu berörda spørsmålet om hur avtalade tystnadsplikter mellan enskilda förhåller sig till den grundlagsskyddade rätten att fritt lämna meddelanden inte är reglerat i TF.

Avsaknaden av en rättslig reglering av de avtalade tystnadsplikternas ställning i förhållande till den generella meddelarfriheten kan i och för sig tas till intäkt för att meddelarfriheten kan avtalas bort. Den slutsatsen synes också i allmänhet ha dragits då frågan behandlats i den rättsvetenskapliga litteraturen. Avvikande uppfattningar har emellertid framförts av Holmberg och Axberger. *Holmberg* (Norstedts juridiska handbok, 13:e uppl., s. 908) finner det sålunda tväksamt om det är förenligt med exklusivitetsprincipen att en tystnadsplikt gentemot enskild behandlas på annat sätt än en offentlig tystnadsplikt. *Axberger* (a.a. s. 324) hävdar mera bestämt att skadestånd vid åsidosättande av avtalad tystnadsplikt inte kan dömas ut. Han kommer till denna slutsats efter att ha konstaterat att rättsläget är oklart och att man vid det förhållandet har att utgå från TF:s ordalydelse som synes utesluta varje form av skadestånd när stöd härför saknas i TF.

Den uppfattning som i allmänhet kommit till uttryck i litteratur och i lagförarbeten är som nämnts att avtalade tystnadsplikter bryter meddelarskyddet. *Eek*, som ingående behandlat frågan, påpekar att det inte finns någon regel som hindrar att man avtalsvägen frånskriver sig sina rättigheter enligt TF och hävdar att skadeståndspåföljd kan inträda vid kontraktsbrott utan att detta kolliderar med reglerna i TF (Nya tryckfrihetsförordningen, s. 69 ff.). I proposition 1975/76: 105 Bil. 1 (s. 508) påtalar *lagrådet* att TF inte uttalar sig i frågan huruvida meddelarskyddet har motsvarande tillämpning när det är fråga om tystnadsplikt som vilar på kontraktsrättslig grund samt framhåller att det dock antagits att civilrättens regler ger utrymme för avtal som utesluter rätt att lämna vissa meddelanden till pressen och som ger utrymme för sanktioner i händelse av brott mot dylikt avtal. *Yttrandefrihetsutredningen* (SOU 1983: 70, s. 159 ff.) kommer fram till att rättsläget är ovisst men menar att tystnadsplikter i avtalsförhållanden sannolikt bryter meddelarfriheten.

I den proposition (prop. 1986/87: 151) som bygger på yttrandefrihetsutredningens betänkande behandlas den nu berörda frågan utförligt. I propositionen framhålls till en början (s. 118) att utredningens slutsats om att tystnadsplikter i avtalsförhållanden sannolikt bryter meddelarfriheten inte mött några invändningar under remissbehandlingen. Också departementschefen förklarar sig instämma i denna slutsats. Enligt hans mening kan man resonera på följande vis.

Eftersom reglerna om meddelarfrihet inte ger någon ledning, bör man undersöka vad som gäller när någon bryter mot en avtalad tystnadsplikt

genom att publicera uppgifter i en bok som han själv står som författare till. Som utgångspunkt för en sådan undersökning bör enligt departementschefen tas 1 kap. 3 § TF, som anger att TF är exklusivt tillämplig vid missbruk av tryckfriheten. Visar undersökningen att det är fråga om missbruk av tryckfriheten i det angivna fallet, torde skadestånd inte kunna utdömas på kontraktsrättslig grund. Är det däremot inte ett sådant missbruk, kan skadestånd åläggas på grund av att fallet ligger utanför det område där TF är exklusivt tillämplig. Begreppet "missbruk av tryckfriheten" bör därvid tolkas utifrån syftet med denna frihet. Man kan då konstatera att TF inte anses kunna ge handlingsregler för enskilda till skydd för tryckfriheten utan bygger på principen att tryckfriheten skyddas bara gentemot det allmänna. Ur TF kan därför inte utläsas att grundlagen skulle hindra en enskild från att genom avtal med en annan enskild inskränka sin rätt att yttra sig i tryckt skrift så som han kan begränsa sin frihet att yttra sig i andra former. Som det heter i förarbetena till TF är principen att yttrandefriheten bör vara av samma omfattning vare sig det är fråga om en framställning i tryckt skrift eller på annat sätt. Av det anförda kan anses följa att det inte utgör ett missbruk av tryckfriheten i TF:s mening när någon bryter mot en avtalad tystnadsplikt genom att yttra sig i tryckt skrift. Men det skulle vara inkonsekvent och stridande mot TF:s utformning i övrigt om skadeståndspåföljd för brott mot en avtalad tystnadsplikt skulle kunna tillgripas mot den som står som författare till en tryckt skrift men vara principiellt utesluten, om samma person i stället lämnar uppgifter för publicering i en skrift för vilken någon annan har det tryckfrihetsrättsliga ansvaret. Det förda resonemanget utgör enligt departementschefens uppfattning ett övervägande skäl för att avtalade tystnadsplikter generellt bryter meddelarfriheten.

Riksdagen har vid behandlingen av den berörda propositionen uttalat att det finns skäl att utvidga meddelarskyddet till att i princip gälla förhållandet även utanför den offentliga sektorn och begärt att frågan skall bli föremål för skyndsamt utredning (KU 1987/88: 36). Den i propositionen framförda uppfattningen att meddelarskyddet kan avtalas bort i förhållandet mellan enskilda mötte därvid inte någon erinran.

I enlighet med vad riksdagen sålunda begärt har regeringen den 20 oktober 1988 utfärdat direktiv (dir. 1988: 57) för en kommitté som skall ha i uppgift att utreda frågan om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda. Kommitténs huvuduppgift skall vara att föreslå en reglering som innebär att friheten att lämna meddelanden för publicering slås fast i grundlag även såvitt gäller förhållandet mellan enskilda. Kommittén bör emellertid söka avgränsa tillämpningsområdet för en meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda så att den kommer att gälla endast hos de organ där den kan anses motiverad och inte omfatta varje relation mellan enskilda personer. Vidare bör kommittén bedöma vilka undantag som bör finnas på meddelarfrihetens tillämpningsområde. Ytterligare en huvuduppgift för kommittén är att överväga hur ett väl fungerande efterforskningsförbud riktat mot enskilda bör utformas.

Mot bakgrund av det anförda torde rättsläget beträffande avtalade tystnadsplikter kunna sammanfattas på följande vis. TF syftar inte till att ge

handlingsregler för enskilda till skydd för tryckfriheten och ger inte heller något direkt svar på frågan om avtalade tystnadsplikter generellt sett bryter den i TF intagna regeln om meddelarfrihet. Det torde emellertid numera få anses vara den förhärskande uppfattningen att det i princip är möjligt för en enskild person att med rättslig verkan avtala bort den meddelarfrihet som han eljest är tillförsäkrad. I fråga om tystnadsplikter som följer av allmänna principer om lojalitetsplikt i anställningsförhållanden får rättsläget anses som mera ovisst. Frågan synes inte närmare ha diskuterats.

3.7 Anonymitetsskydd och efterforskningsförbud

Enligt 3 kap. 1 § TF är författare och uppgiftslämnare inte skyldiga att låta sina namn utsättas på skriften. De får alltså själva välja om de skall framträda öppet eller förbli okända. Väljer de att vara okända skyddas deras anonymitet av långtgående regler i TF. I mål om tryckfrihetsbrott får sålunda fråga inte väckas om vem som är författare eller meddelare. Vidare är journalister och andra som tar befattning med utgivningen av tryckt skrift vid straffansvar förbjudna att avslöja författare eller uppgiftslämnare och det oberoende av om dessa är offentliga funktionärer eller privatpersoner. Tystnadsplikten gäller inte vid grövre brott mot rikets säkerhet och i några andra särskilt angivna fall. Vidare kan enligt 3 kap. 3 § TF domstol i några fall lösa vederbörande från tystnadsplikten, bl. a. om det av hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerlig vikt att uppgift i saken lämnas vid vittnesförhör eller förhör under sanningsförsäkran med part.

Som en ytterligare garanti för anonymiteten är myndigheter och andra allmänna organ enligt 3 kap. 4 § TF förbjudna att efterforska författare, utgivare och meddelare. En myndighet får därför inte forska i vem som lämnat uppgifter eller på annat sätt medverkat till en bok eller tidningsartikel. Efterforskningsförbudet gäller även om det av publikationen i fråga skulle framgå att författaren eller meddelaren brutit mot en för honom gällande tystnadsplikt eller gjort sig skyldig till annat brott. Efterforskningsförbudet riktar sig inte bara mot de brottsbekämpande myndigheterna utan mot alla myndigheter och offentliga organ. Om det i en insändare eller ett reportage riktas kritik mot förhållandena inom en myndighet, får myndigheten således inte genom utfrågning av de anställda eller på annat sätt försöka ta reda på vem eller vilka som lämnat uppgifterna.

Förbudet mot efterforskning i TF är inte undantagslöst. Om det är nödvändigt bl. a. för att ingripa mot vissa grövre brott mot rikets säkerhet, brott som består i utlämnande av hemlig handling eller åsidosättande av kvalificerad tystnadsplikt får efterforskning av författaren eller uppgiftslämnaren ske. Får efterforskning förekomma skall tystnadsplikten för journalister m. fl. beaktas.

Eftersom TF endast syftar till att skydda tryckfriheten mot åtgärder från det allmänna innebär efterforskningsförbudet inte någon begränsning av enskilda personers eller organisationers möjligheter att försöka utröna exempelvis vem som lämnat ut en viss uppgift till pressen. Efterforsk-

ningsförbudet gäller alltså inte inom det privata näringslivet eller i övrigt utanför den offentliga sektorn. En annan sak är att tystnadsplikten för journalister m. fl. i förening med det allmänna efterforskningsförbudet kan göra det i praktiken omöjligt för t. ex. ett företag att få reda på vem som lämnat ut uppgifter som företaget velat hemlighålla.

3.8 Offentliga funktionärer

I sekretesslagen (1980:100) finns regler om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet och om förbud att lämna ut allmänna handlingar. Regleringen av handlingssekretessen och tystnadsplikten är enhetlig. När det i sekretesslagen sägs att sekretess gäller för en uppgift innebär det därför att det är förbjudet att röja uppgiften muntligen eller skriftligen eller genom att lämna ut handling eller på annat sätt. För varje sekretessfall anges i lagen den maximala tid under vilken sekretess kan gälla för uppgiften.

Bestämmelserna i sekretesslagen innebär en begränsning av den rätt att ta del av allmänna handlingar som följer av TF. Även i ett annat avseende inskränker sekretesslagen de rättigheter som TF ger. Som tidigare berörts finns i 16 kap. sekretesslagen föreskrifter om s. k. kvalificerade tystnadsplikter, vilka bryter meddelarskyddet. Genom uttryckliga regler i TF har dessa begränsningar kunnat genomföras i vanlig lag.

I 6 kap. 1 § sekretesslagen ges bestämmelser om sekretess i det allmänna affärsverksamhet. Sekretess gäller hos en myndighet för uppgifter om myndighetens affärs- och driftförhållanden om det kan antas att någon som driver likartad rörelse gynnas på det allmänna bekostnad om uppgiften röjs. Sekretessen hos en myndighet omfattar också uppgifter om affärs- och driftförhållanden i bolag och andra associationsrättsliga organisationer som driver affärsverksamhet och vari det allmänna genom myndigheten har ett bestämmande inflytande. Om en uppgift som enligt de angivna reglerna skall hemlighållas hos en myndighet har överlämnats till en annan myndighet gäller sekretessen också där med visst angivet undantag.

I 6 kap. 2 § sekretesslagen finns bestämmelser om sekretess vid det allmänna upphandlingsverksamhet. Sekretess gäller här för uppgift som hänförs till ärende angående förvärv, överlåtelse, upplåtelse eller användning av egendom, tjänst eller annan nyttighet, om det kan antas att det allmänna lider skada om uppgiften röjs.

Sekretesslagen ger skydd inte bara för uppgifter om myndigheternas och dem närstående företags affärsförhållanden m. m. utan också för uppgifter om det privata näringslivets ekonomiska förhållanden som på olika sätt kommit en myndighet till handa. Närmare bestämmelser härom finns i 8 och 9 kap. sekretesslagen. Rent allmänt kan sägas att sekretess oftast gäller till förmån för uppgifter om förhållanden i privata företag som är av den beskaffenheten att de typiskt sett omfattas av IKL och förslaget till lag om skydd för företagshemligheter. Sekretesskydd uppkommer såväl då ett enskilt företag lämnar en uppgift till en myndighet i samband med ett *affärsförhållande dem emellan* som då en uppgift lämnas till en myndighet i andra sammanhang, exempelvis vid tillsynsverksamhet, tillståndsgivning och arbetsförmedling.

Allmänna handlingar som innehåller sådana uppgifter som avses i 6, 8 och 9 kap. sekretesslagen är sekretesskyddade under viss tid, som regel 20 år.

Sekretesslagen anger i princip uttömmande de uppgifter hos det allmänna för vilka sekretess kan föreligga. Det är alltså inte så att personer som är anställda i allmän tjänst, t. ex. i ett affärsdrivande verk, kan ha tystnadsplikt enligt IKL för uppgifter som inte omfattas av sekretess enligt sekretesslagen. I den mån en röjd uppgift omfattas av sekretess är emellertid reglerna i IKL i princip tillämpliga också inom den offentliga sektorn. Det innebär att sekretesslagens och IKL:s regler om tystnadsplikt i viss omfattning gäller parallellt. Någon allmän samordning mellan de båda regelverken har inte skett. Endast beträffande tystnadsplikt enligt 6 kap. 1 § sekretesslagen för offentliganställda har en sådan samordning kommit till stånd.

Några regler om straff och skadestånd finns inte i sekretesslagen. I stället gäller bestämmelserna i 20 kap. 3 § brottsbalken om straffansvar för den som uppsåtligt eller av oaktsamhet röjer en uppgift som han enligt sekretesslagen är skyldig att hemlighålla. Om brottet förorsakar ren förmögenhetsskada är den brottslige enligt 2 kap. 4 § skadeståndslagen skyldig att ersätta skadan. Om den röjda uppgiften avser en teknisk förebild som omfattas av tystnadsplikt enligt IKL är sanktionssystemet i den lagen också tillämpligt.

Reglerna i skadeståndslagen bygger på principen att det i första hand är arbetsgivaren som skall svara för skador som en arbetstagare orsakar i sitt arbete. I 4 kap. 1 § skadeståndslagen finns därför en regel som innebär att arbetstagaren skall åläggas skadeståndsskyldighet endast om det finns synnerliga skäl för det. I fråga om ren förmögenhetsskada som en arbetstagare orsakar i tjänsten gäller enligt 3 kap. 1 § att arbetsgivarens ansvar för skadan är inskränkt till fall då skadan orsakats genom brott. Bestämmelserna om arbetsgivarens skadeståndsansvar är tillämpliga både inom den offentliga och den privata sektorn. När ren förmögenhetsskada orsakas i samband med myndighetsutövning som staten eller en kommun skall fullgöra gäller särskilda regler i 3 kap. 2 § skadeståndslagen. Offentliga arbetsgivares skadeståndsansvar är enligt paragrafen inte begränsat till skador som orsakas genom brott utan gäller generellt då fel eller försummelse förekommit. I förhållande till 1 § innebär 2 § vidare den fördelen för den skadelidande att något felaktigt förfarande från en viss arbetstagares sida inte behöver föreligga utan det räcker med ett konstaterande av att fel eller försummelse faktiskt förekommit oavsett om det kan läggas någon tjänsteman till last. Samtidigt förhåller det sig så att arbetsgivaransvaret vid myndighetsutövning i vissa avseenden är mer begränsat än det ansvar som följer av 3 kap. 1 § skadeståndslagen beroende bl. a. på den s. k. standardregeln i 3 kap. 3 §.

En särskild fråga, som aktualiserats genom motionsyrkanden med anledning av propositionen, är i vad mån enskilda näringsidkare kan få ersättning i fall då till skada för företaget en sekretesskyddad allmän handling efter begäran oriktigt utlämnas från en myndighet. Innefattar avslöjandet ett brott mot tystnadsplikt som begås i tjänsten blir 3 kap. 1 §

skadeståndslagen tillämplig såvida inte utlämnandet kan ses som myndighetsutövning, då 3 kap. 2 § gäller. I vad mån oriktigt utlämnande av allmän handling till skada för den för vilken sekretesskyddet gäller utgör myndighetsutövning får anses osäkert. I doktrinen (se Bertil Bengtsson, Skadestånd vid myndighetsutövning I, s. 75 ff.) har dock hävdats att oriktigt sådant utlämnande bör falla under tillämpningsområdet för 3 kap. 2 § skadeståndslagen.

4. Vissa synpunkter och förslag till ändringar i propositionen

I de motioner som väckts med anledning av propositionen har kritik riktats mot den föreslagna lagen om skydd för företagshemligheter i främst två avseenden. Det har gjorts gällande att lagförslaget omfattar inte bara information om förhållanden som är väsentliga för ett företags konkurrenskraft utan också uppgifter om brottsliga eller eljest klandervärda förfaranden från företags sida. Vidare har det hävdats att bl. a. de tryckfrihetsrättsliga aspekterna inte beaktats i propositionen och att lagen därmed skulle komma att hindra den fria opinionsbildningen. Liknande synpunkter har också framförts i den allmänna debatten.

Mot bakgrund av de kritiska synpunkter som framförts bör inledningsvis framhållas att syftet med förslaget i propositionen är att de brister som för närvarande finns i skyddet för företagshemligheter skall botas. Behovet av en effektivare lagstiftning gör sig särskilt gällande i fråga om möjligheterna att ingripa mot den som utnyttjar en annans företagshemlighet för att bereda sig själv eller någon annan vinning. Förslaget kan däremot inte anses ha till syfte att inkräkta på den fria opinionsbildningen (se prop. s. 9) eller att hindra annan verksamhet som är av betydelse för samhället och enskilda och som utövas av t. ex. fackliga och andra ideella organisationer. Typiskt sett torde det inte heller förhålla sig så att rätten till fri opinionsbildning eller ideell verksamhet utnyttjas för angrepp på företagshemligheter. Sådana angrepp sker ofta i det fördolda och för att ge en näringsidkare konkurrensfördelar på en annans bekostnad. Det torde därför höra till undantagsfallen att det i praktiken uppkommer några konflikter mellan intresset av att skydda en företagshemlighet och andra väsentliga intressen. I de fall sådana konflikter kan uppkomma torde det i allmänhet röra sig om företagshemligheter som inte får anses särskilt skyddsvärda från vare sig industrins eller samhällets sida.

I det följande görs en genomgång av bestämmelserna i förslaget till lag om skydd för företagshemligheter. Analysen syftar inte till en allmän utvärdering av förslaget i dess helhet eller till en granskning av de enskilda bestämmelserna i lagtekniskt hänseende. Avsikten är främst att undersöka hur förslagets bestämmelser om förbud att inhämta information, tystnadsplikt m. m. förhåller sig till de regler i tryckfrihetsförordningen, radioansvarighetslagen m. fl. författningar som värnar om yttrandefriheten. Vissa förslag till ändringar framläggs i syfte att tillmötesgå den framförda

kritiken. Det kan emellertid redan här understrykas att förslaget i propositionen inte är utformat så att det inkräktar på de rättigheter som tryckfrihetsförordningen ger eller som följer av radioansvarighetslagen och liknande författningar. De rättsliga förutsättningarna för den fria opinionsbildningen i massmedierna kommer därför inte att påverkas av det utökade skyddet för företagshemligheter.

Utöver frågor med anknytning till den fria opinionsbildningen behandlas i det följande även vissa spörsmål om de skadeståndsrättsliga reglerna i lagförslaget.

De förslag till ändringar som genomgången föranleder har intagits under 5 nedan.

4.1 Begreppet företagshemlighet

I lagförslagets inledande paragraf ges en definition av begreppet företagshemlighet. Med företagshemlighet skall enligt 1 § förstås sådan information om affärs- eller driftförhållanden i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom.

Som närmare framgår av propositionen (s. 13 och 34 ff.) kan i princip varje uppgift i en näringsverksamhet utgöra en företagshemlighet. Det är alltså inte uppgiftens karaktär i sig som blir avgörande för om den skyddas av lagen. Styrande blir i stället om uppgiften hålls hemlig och om ett avslöjande kan medföra skada. Sistnämnda rekvisit medför att det ställs krav på att informationen skall ha ett värde för näringsidkaren. I vilka avscenden skada skall uppkomma anges inte närmare i lagrummet. Inte heller uppställs det några krav på att hemlighållandet skall vara motiverat av särskilda omständigheter.

Med den utformning begreppet företagshemlighet givits i 1 § är det tydligt att exempelvis brottsliga förfaranden inom ett företag kan utgöra information som omfattas av lagen. Denna konsekvens har också uppmärksamats i propositionen. Som exempel på företagshemligheter anges sålunda (s. 37) uppgifter om att företag bryter mot skatte- eller miljölagstiftningen eller konkurrenslagen. Av propositionen framgår emellertid att avsikten inte varit att alla uppgifter som en näringsidkare vill hålla hemliga skall åtnjuta skydd. Fastmera framhålls (s. 9) att mot företagets intresse av att hemlighålla information måste ställas att det från allmän synpunkt är angeläget med ett brett och fritt kunskapsutbyte och att det också är viktigt att konkurrensen inom näringslivet är effektiv. Mot företagets skyddsintresse står vidare den enskilde arbetstagarens intresse av att fritt kunna utnyttja sin erfarenhet och utveckla sitt kunnande. Med skyddsintressena konkurrerar enligt propositionen även allmänna och enskilda önskemål om insyn, information och kontroll. Det framhålls vidare att skyddet för företagshemligheter inte får sträcka sig så långt att det hotar den fria opinionsbildningen.

Konflikten mellan de delvis motstridiga intressen som gör sig gällande på området har i propositionen lösts på bl. a. det sättet att skadeståndsansvaret enligt 4–7 §§ för utnyttjande eller röjande av en företagshemlighet

inträder endast när utnyttjandet eller röjandet är obehörigt. Som exempel på när ett utnyttjande eller röjande inte är obehörigt nämns i specialmotiveringen (s. 45) fall då det föreligger ett uttryckligt eller tyst medgivande från näringsidkarens sida eller då uppgifter lämnas ut i enlighet med särskilda författningsbestämmelser. Som obehörigt skall inte heller anses att en arbetstagarare enligt 22 § lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet lämnar över information till en ledamot i styrelsen för sin arbetstagarorganisation. Som ytterligare exempel framhålls (s. 37) det fallet att någon inför en myndighet eller annat behörigt organ avslöjar ett olagligt förhållande inom ett företag. I 7 § andra stycket lagförslaget har intagits en särskild bestämmelse om att det inte skall anses som obehörigt när någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han själv eller någon annan före honom fått del av i god tro. En begränsning i skyddet ligger också däri att – enligt vad som uttalas i propositionen (s. 13) – enbart uppgifter som kan anses så väsentliga för näringsverksamheten att ett röjande skulle förändra konkurrensförmågan i negativ riktning bör utgöra företagshemligheter.

Som begreppet företagshemlighet definierats i lagförslagets inledande paragraf är det i och för sig förståeligt att man i den allmänna debatten uppfattat propositionen såsom innebärande ett hinder mot att brottsliga förfaranden och andra allvarliga missförhållanden inom näringslivet i framtiden bringas till allmän kännedom och att man därvid förbisett de begränsningar av tillämpningsområdet som vissa andra bestämmelser innebär. Ett tungt vägande skäl för att lagen i systematiskt hänseende bör utformas på det sätt som föreslås är att det knappast går att i lagtext bestämma begreppet företagshemlighet så att det dras en klar och ändamålsenlig gräns mellan sådan information som bör åtnjuta skydd och sådan som fritt bör få avslöjas. Det får därför godtas att begreppet företagshemlighet ges en vidsträckt innebörd. I stället bör det skapas andra garantier för att skyddet för företagshemligheter inte blir för långtgående. Uttalandena i motionerna och den allmänna debatten visar att inskränkningarna i skyddet inte betonats tillräckligt i lagförslaget. Begränsningarna av lagens tillämpningsområde behöver därför förtydligas och ges en klarare framtoning. Sålunda bör det slås fast i lagtexten vad som motivledes anförs i propositionen, nämligen att endast information som är av betydelse för ett företags konkurrensförmåga skall åtnjuta skydd som företagshemlighet. Vidare bör det redan i lagens inledande bestämmelser tas in en föreskrift om att lagen gäller endast obehöriga angrepp på företagshemligheter. I anslutning till en sådan bestämmelse bör klargöras att skyddet för företagshemligheter inte innebär något hinder mot att arbetstagarare och andra avslöjar allvarliga missförhållanden inom ett företag.

En undantagsbestämmelse med sistnämnda innebörd bör i första hand ta sikte på förhållanden som innefattar brottsliga gärningar. Också andra missförhållanden inom ett företag bör emellertid kunna bringas i offentlighetens ljus. Det kan röra sig om förfaranden från företagets sida som – utan att vara kriminaliserade – innebär att gällande regler åsidosätts i väsentliga avseenden och som kan medföra ingripanden från det allmännas sida i form av föreskrifter, förbud m. m. Det kan emellertid också

handla om företeelser som av annan anledning framstår som klart otillbörliga eller klandervärda. Som exempel kan nämnas att ett företag utan att någon därigenom kan lastas för brott överträder bestämmelserna i arbetsmiljölagen eller miljöskyddslagen eller på annat sätt utsätter sina anställda eller de kringboende för allvarliga miljörisker eller att företaget i strid med marknadsföringslagen eller livsmedelslagstiftningen tillhandahåller konsumenterna hälsofarliga eller andra uppenbart otjänliga produkter. I fall av angiven art finns det ett starkt allmänt intresse av att förhållandena kan rättas till. Också för näringslivet är det av betydelse att missförhållanden inte får fortsätta opåtalade. Att en näringsidkare sätter sig över olika föreskrifter medför nämligen som regel att han bereder sig fördelar som konkurrenterna inte har och leder därigenom till en snedvridning av konkurrensförhållandena.

Ett avslöjande av missförhållanden inom ett företag bör självfallet kunna ske inför en myndighet, t. ex. polismyndigheten i orten, länsstyrelsen, yrkesinspektionen eller miljö- och hälsoskyddsnämnden. Något krav på att myndigheten i fråga skall ha behörighet att handlägga just den aktuella frågan bör inte uppställas utan det får räcka med att myndigheten i allmänhet har att behandla sådana spörsmål. Även inför andra behöriga organ än myndigheter bör ett avslöjande kunna ske. Exempelvis bör en anställd kunna vända sig till skyddsombud och andra fackliga förtroendemän när det gäller missförhållanden inom företaget. Vidare bör det vara möjligt för en person vare sig han är anställd eller ej att gå utanför den angivna kretsen för att väcka den allmänna opinionen i en fråga. En sådan möjlighet får givetvis inte utformas så att den kan utnyttjas för att ge en konkurrerande näringsidkare hemliga uppgifter. Utan risk för skadeståndsansvar bör man däremot kunna lämna upplysningar till massmedier eller till ideella organisationer som brukar agera i frågor av den aktuella arten. Det kan exempelvis vara befogat att förhållanden som innebär risker för miljön får uppenbaras för olika miljörelser. Även på andra sätt bör man få försöka rikta allmänhetens uppmärksamhet på ett missförhållande, t. ex. i samband med demonstrationer och möten. I sammanhanget kan påpekas att en möjlighet att vända sig till massmedierna är särskilt betydelsefull för anställda och andra som är bundna av avtalade tystningsplikter. Enligt vad som närmare redovisas senare torde de inte för närvarande omfattas av den meddelarfrihet som gäller för de flesta andra grupper i samhället. En arbetstagarare kan därför i dag inte utan risk för skadeståndsskyldighet lämna uppgifter till dagspressen om missförhållanden i företaget.

En bestämmelse som medger att missförhållanden får avslöjas bör omfatta både den som utnyttjar eller röjer hemligheten och den som anskaffar hemligheten. En annan ordning skulle nämligen få till följd att den som behörigen lämnar ut en uppgift går fri medan den som tar emot uppgiften kan ådra sig ansvar för olovlig befattning med företagshemlighet enligt 3 §.

I vissa fall kan situationen tänkas vara den att flera företagshemligheter har anknytning till ett missförhållande i företaget. För att röjandet inte skall anses som obehörigt i sådana fall bör det inte få omfatta fler hemligheter än vad som oundgängligen krävs för att missförhållandet skall kunna

avslöjas. Över huvud taget bör det uppställas ett krav på att ett röjande av en företagshemlighet får ske endast i den mån det behövs för att ett missförhållande skall kunna bringas till allmän kännedom. Vidare bör det krävas att missförhållandet står i något så när rimlig proportion till värdet av företagshemligheten för näringsidkaren. Det kan alltså inte vara tillåtet för någon att röja en för näringsidkaren betydelsefull hemlighet för att avslöja en bagatellartad förseelse. Endast allvarliga missförhållanden bör därför kunna föranleda att en företagshemlighet får röjas.

Om företagshemligheter skall få röjas för att missförhållanden skall kunna offentliggöras måste en utgångspunkt vara att det skall finnas fog för ett avslöjande. Att någon hyser endast löst grundade misstankar bör inte ge honom rätt att röja en företagshemlighet. Det bör i vart fall krävas att han har kännedom om vissa faktiska omständigheter som tyder på ett oacceptabelt handlande från företagets sida. Att fordra att en person skall skaffa sig visshet om huruvida ett förfarande med hänsyn till samtliga föreliggande fakta är brottsligt eller eljest klandervärt medför å andra sidan lätt att rätten att avslöja missförhållanden blir illusorisk. En lämplig avvägning synes vara att det efter mönster av terminologin i rättegångsbalken skall krävas skälig misstanke om brottsligt förfarande. För att någon skall få avslöja andra förhållanden bör det krävas att de omständigheter som han känner till objektivt sett kan anses utgöra ett allvarligt missförhållande. Avslöjarens subjektiva uppfattning om det moraliskt förkastliga i ett visst förfarande från företagets sida bör således inte få vara avgörande. Det ligger i sakens natur att en sådan ordning ställer vissa krav på överväganden från den enskildes sida i fråga om han riskfritt kan avslöja ett missförhållande. Många gånger kan det därför vara svårt för t.ex. en anställd att avgöra huruvida företags hemligheter inom företaget skäligen kan misstänkas utgöra brott. I sådana situationer ter det sig naturligt att han utan att röja hemligheten rådgör med och inhämtar synpunkter från andra, t.ex. sina fackliga förtroendemän. Väljer han slutligen att röja företagshemligheten får han dock själv ta konsekvenserna av sitt handlande.

I enlighet med det anförda förordas att 1 § lagförslaget ändras så att endast information vars röjande kan leda till skada för näringsidkaren i konkurrenshänseende skall anses som företagshemlighet. Vidare bör i en ny 2 § införas en bestämmelse om att lagen endast gäller obehöriga angrepp på en företagshemlighet. Bestämmelsen ersätter vad som i 5–7 §§ sägs om frihet från skadeståndsskyldighet när ett utnyttjande eller röjande av en företagshemlighet inte är obehörigt. Ordet obehörigen i de nämnda paragraferna kan därmed utgå. I ett andra stycke i 2 § bör vidare föreskrivas att som ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att inför en myndighet, annat behörigt organ eller allmänheten avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott eller som kan anses utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse. Till 2 § bör slutligen överföras bestämmelsen i 7 § om inverkan av god tro.

När det gäller tolkningen av vad som enligt 2 § första stycket skall anses innebära ett inte obehörigt angrepp på en företagshemlighet torde de i propositionen gjorda uttalandena i anslutning till 5–7 §§ kunna tjäna till

ledning. I sammanhanget kan nämnas att det i den allmänna debatten har hävdats att lagen bl. a. skulle utgöra ett hinder för en arbetstagare att vid en rättslig tvist med sin arbetsgivare kunna åberopa vissa uppgifter för att styrka sin talan. Samma problem torde kunna uppkomma vid tvister mellan näringsidkare som stått i ett affärsförhållande till varandra. I vad mån ett röjande av en företagshemlighet i sådana situationer skall anses som ett obehörigt angrepp på en företagshemlighet får avgöras med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Om röjandet oundgängligen erfordras för att en part skall kunna ta till vara sin rätt torde det dock i vart fall inte kunna anses som obehörigt att han avslöjar uppgiften för sitt ombud. Det får sedan ankomma på ombudet att bedöma om hans huvudman kan röja uppgiften vid en förhandling inför domstol. I sammanhanget kan erinras om de – låt vara begränsade – möjligheter som finns att hålla förhandling vid domstol inom stängda dörrar och att förordna om sekretess beträffande uppgifter i dom och beslut m. m.

Vad gäller tillämpningen av bestämmelsen i 2 § andra stycket bör avslutningsvis påpekas att regeln inte innebär några lättnader i den tystnadsplikt som följer av sekretesslagen. En offentliganställd kan således dömas till ansvar enligt brottsbalken om han bryter mot sin tystnadsplikt för att avslöja ett missförhållande även om röjandet är tillåtet enligt lagen om skydd för företagshemligheter.

4.2 Företagsspioneri

2 § i det i propositionen framlagda lagförslaget innehåller bestämmelser om straff för företagsspioneri. Paragrafen saknar motsvarighet i IKL. Enligt lagrummet skall den som med uppsåt olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet dömas för företagsspioneri till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst sex år. Brottet kan begås såväl av en anställd i företaget som av en utomstående. I propositionen anges att det sätt på vilket hemligheten anskaffas i princip är utan betydelse för den straffrättsliga bedömningen (se prop. s. 15 och 38). Av andra uttalanden i propositionen framgår emellertid att gärningsmannen för att kunna straffas för företagsspioneri måste ha utövat en aktivitet av något slag för att komma över den information som hålls hemlig för honom. Vilket syfte som gärningsmannen haft, om han haft ekonomiska eller ideella motiv för sitt handlande, spelar inte någon roll. Om han, för att ta ett konkret exempel, av samvetsskäl och utan tanke på egen vinning bereder sig tillgång till ett företags hemliga handlingar som visar att företaget har sysslat med olovlig handel med krigsmateriel skall han likafullt dömas enligt 2 § för företagsspioneri.

Det anförda ger vid handen att bestämmelsen om företagsspioneri egentligen inte riktar sig mot sättet för inhämtande av uppgifter och underrättelser. Det synes därmed vara själva anskaffandet som görs till föremål för kriminalisering. Om paragrafen ges den innebörd som har sagts, kommer den i konflikt med TF:s bestämmelser om anskaffarfrihet (se ovan 3.4). TF medger nämligen inte att anskaffarfriheten begränsas i vanlig lag annat än när det gäller sättet för anskaffandet (1 kap. 9 § 3 TF).

Härav följer att, om lagförslaget genomförs, den som berett sig tillgång till en företagshemlighet i publiceringssyfte inte kommer att kunna dömas för företagsspioneri. Möjligen kan han dömas till ansvar för annat brott, t. ex. stöld eller olovlig avlyssning, om han anskaffat hemligheten på ett sätt som är kriminaliserat i annan lagstiftning.

En jämförelse mellan det föreslagna stadgandet om företagsspioneri och bestämmelsen om spioneri i 19 kap. 5 § brottsbalken ger vid handen att den förra bestämmelsen utformats på likartat sätt som den senare. Det kan då vara av intresse att konstatera, att det i TF ansetts erforderligt med en uttrycklig föreskrift om att spioneri skall bedömas enligt vanlig lag utan hinder av anskaffarfriheten. Förhållandet kan ses som en bekräftelse på att den föreslagna bestämmelsen om företagsspioneri inte får tillämpas när publiceringssyfte föreligger så länge som TF inte uttryckligen medger det.

Rent lagtekniskt kan den valda konstruktionen accepteras. Sett med utgångspunkt i intresset av att skydda företagshemligheter är emellertid den föreslagna bestämmelsen inte invändningsfri eftersom tillämpningsområdet för den är beroende av gärningsmannens syfte. Påstår anskaffaren att han handlat i publiceringssyfte och framstår påståendet härom som inte helt osannolikt torde han gå fri (jfr prop. 1975/76: 204 s. 130 n).

Det nu beskrivna problemet med paragrafens förhållande till TF har inte närmare berörts i propositionen. I det förslag till lag om skydd för företagshemligheter som framlades i SOU 1983: 52 försökte utredningen undvika problemet därigenom att ansvar för företagsspioneri förutsattes inträda bara om anskaffandet skett genom intrång eller tillgrepp, avlyssning, avläsning, avbildning, kopiering eller undersökning, vilseledande eller erbjudande om otillbörliga förmåner eller annan handling av liknande slag. Enligt det förslaget utgjordes alltså den brottsliga handlingen inte som i propositionen av själva anskaffandet utan av det sätt som kommit till användning vid anskaffandet. Utredningens förslag till straffbestämmelse för företagsspioneri innebar att man i huvudsak höll sig inom de gränser som TF ger och att bestämmelsernas tillämpningsområde därför inte blev beroende av i vilket syfte handlingen utförts.

Med hänsyn till det sagda framstår det som angeläget att bestämmelsen om ansvar för företagsspioneri bringas i bättre överensstämmelse med det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet och därmed ges en utformning som gör det möjligt att ingripa mot brottet oberoende av gärningsmannens eventuella publiceringssyfte. Önskemålet tillgodoses om stadgandet omformuleras så att det blir tillvägagångssättet som blir straffbelagt. Straffbarheten bör emellertid inte som utredningen föreslagit knytas till vissa särskilt angivna metoder utan det bör vara tillräckligt att gärningsmannen kommit över företagshemligheten på ett olovligt sätt.

Avgörande för om ett företagsspioneri skall anses föreligga bör alltså vara det sätt på vilket gärningsmannen kommit över företagshemligheten. Det räcker därför inte med att han olovligen berett sig tillgång till hemligheten. Med beaktande av det sist sagda torde de i propositionen gjorda uttalandena kunna tjäna till ledning vid avgörandet av huruvida ett olovligt tillvägagångssätt föreligger. Straffstadgandet blir således tillämpligt om gärningsmannens tillvägagångssätt är straffbelagt enligt brottsbalken eller

någon annan lag. Exempel på sådana kriminaliserade förfaringssätt är tillgreppsbrott, bedrägeri, intrång i förvar och olovlig avlyssning. Förfaranden som enligt särskilda straffbestämmelser kan föranleda ansvar i något annat avseende än som ett lagstridigt tillvägagångssätt, som fallet är med exempelvis bestickning, innefattar inte ett olovligt sätt enligt straffstadgandet i dess nu föreslagna utformning. Det är emellertid inte bara handlingar som är lagstridiga enligt annan lagstiftning som omfattas av bestämmelsen. Syftet med paragrafen är att straffbelägga alla de fall då gärningsmannen tillskansar sig en företagshemlighet på ett sätt som inte står i överensstämmelse med näringsidkarens vilja. När t. ex. som anförs i propositionen en anställd, som har till uppgift att sköta bokföringen i företaget, beger sig till företagets forskningslaboratorium och där läser hemliga dokument som han inte behöver för sitt arbete torde han ha förfarit på ett olovligt sätt och därmed kunna dömas för företagsspioneri. Liksom när det gäller förslaget i propositionen förutsätter lagrummet att gärningsmannen utövar en aktivitet. Att någon av en tillfällighet får reda på en företagshemlighet skall således inte medföra ansvar.

I anslutning till det anförda bör framhållas att den ovan föreslagna bestämmelsen i 2 § andra stycket om avslöjanden av brottsliga gärningar m. m. inte är tillämplig vid företagsspioneri. Den som gör sig skyldig till företagsspioneri skall således fällas till ansvar härför oavsett om han begått gärningen i syfte att avslöja ett brottsligt förfarande av en näringsidkare. En förutsättning härför är dock att hans handlande bedöms innefatta ett obehörigt angrepp enligt 2 § första stycket. En annan sak är att den som gjort sig skyldig till företagsspioneri kan vara oförhindrad att bringa ett missförhållande i offentlighetens ljus i enlighet med reglerna i andra stycket.

I 2 § andra stycket (propositionens lagförslag) föreskrivs att ansvar för företagsspioneri inte skall ådömas om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken. I andra fall är avsikten att bestämmelsen om företagsspioneri skall tillämpas före straffstadgandena i brottsbalken. Med en sådan utformning skall enligt departementschefen det föreliggande konkurrensproblemet elimineras. I propositionen framhålls vidare att en konkurrenssituation mellan företagsspioneri och dataintrång inte är utesluten. Straffbestämmelsen i datalagen (1973:289) rörande dataintrång föreslås därför utbyggd så att dataintrång skall anses föreligga endast om brottet inte är straffbart enligt bl. a. lagen om skydd för företagshemligheter. Med anledning av vad som sålunda anförts i propositionen kan anmärkas att konkurrens också kan tänkas uppkomma mellan företagsspioneri och gärningar som är straffbelagda i vissa andra författningar. Företagsspioneri kan t. ex. begås genom att någon olovligen kopierar en upphovsrättsligt skyddad handling. I sådana fall torde konkurrensfrågan få lösas på sedvanligt sätt med tillämpning av allmänna regler. Något hinder att döma till straff enligt båda de tillämpliga lagrummen torde inte föreligga (jfr prop. 1970:57 s. 94).

4.3 Olovlig befattning med företagshemlighet

Enligt 3 § i regeringens lagförslag skall den som anskaffar en företagshemlighet med vetskap om att den som tillhandahåller hemligheten eller någon före honom har berett sig tillgång till denna genom företagsspioneri dömas till ansvar för olovlig befattning med företagshemlighet. Paragrafen saknar motsvarighet i IKL, men förfarandena i fråga torde i viss omfattning redan nu vara brottsliga såsom häleri eller annat brott.

Eftersom det är anskaffandet som sådant som straffbeläggs i lagrummet uppkommer – på samma sätt som angivits vid brottet företagsspioneri – en konflikt med reglerna om anskaffarfrihet. Tillämpningsområdet för förevarande lagrum kommer därför inte att omfatta fall då någon anskaffar en företagshemlighet i avsikt att den skall publiceras. Med hänsyn till intresset av ett fritt informationsflöde får det godtas att ansvar för olovlig befattning med företagshemlighet i vissa fall inte kan inträda. Det väsentliga i sådana fall är att den som ursprungligen angripit företagshemligheten genom företagsspioneri kan fällas till ansvar. Att någon begagnar sig av de rättigheter som den yttrandefrihetsrättsliga lagstiftningen ger och anskaffar en företagshemlighet i publiceringssyfte kan alltså inte anses som ett obehörigt angrepp på hemligheten. I sammanhanget bör vidare påpekas att det av den föreslagna nya 2 § också följer att anskaffandet av företagshemligheter som sker i syfte att allvarliga missförhållanden inom ett företag skall offentliggöras faller utanför det straffbara området.

4.4 Skadeståndsansvar vid företagsspioneri m. m.

4 § i regeringens lagförslag innehåller en bestämmelse om skadeståndsskyldighet för den som gör sig skyldig till företagsspioneri eller olovlig befattning med företagshemlighet. Lagrummet stadgar att den skada skall ersättas som uppkommer genom brottet eller genom att företagshemligheten utnyttjas eller röjs. För att skadeståndsansvaret skall omfatta andra skador än de som uppkommer genom själva brottet har som villkor angivits att utnyttjandet eller röjandet skall vara obehörigt. Vad som i sistnämnda avseende skall anses som obehörigt blir att bedöma med ledning av den nya 2 §. Det innebär bl. a. att en person som på ett olovligt sätt bereder sig tillgång till en företagshemlighet, som innefattar uppgift om olagliga förfaranden inom företaget, och som därefter överlämnar uppgifterna till bl. a. vederbörlig myndighet kan dömas till ansvar för företagsspioneri och bli skyldig att ersätta den skada som uppkommer genom själva brottet. Han kan däremot inte hållas ansvarig för den skada som näringsidkaren åsamkas genom att uppgifterna utnyttjas eller röjs. Skälet är, som framgått, att utnyttjandet eller röjandet inte är obehörigt.

4.5 Skadeståndsansvar vid avtalade tystnadsplikter

I 5 § i regeringens lagförslag finns regler om skadeståndsansvar för den som obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han i förtroende fått del av i samband med en affärsförbindelse med en näringsidkare.

Lagrummet motsvaras närmast av 3 § andra stycket IKL men har ett vidare tillämpningsområde därigenom att det omfattar såväl tekniska förebilder som andra företagshemligheter.

1989/90:LU37

Bilaga 3

Den föreslagna bestämmelsen anges i propositionen bygga på att det föreligger ett kontraktsförhållande mellan parterna såvitt gäller utlämnandet och mottagandet av företagshemligheter (prop. s. 63).

6 § i förslaget innehåller bestämmelser om skadeståndsansvar för arbetstagare som obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han fått del av i sin anställning. Paragrafen kan sägas sanktionera förfaranden som enligt 3 § IKL kan föranleda straff och skadeståndsskyldighet eller som kan medföra skadeståndsansvar för åsidosättande av avtalsvillkor om tystnadsplikt.

Liksom i fråga om 5 § bygger enligt propositionen 6 § på att någon genom avtal förpliktat sig att inte lämna ut information som kan leda till skada för arbetsgivaren. Tystnadsplikt för en arbetstagare kan följa av särskilda avtal mellan honom och arbetsgivaren eller av kollektivavtal. Följer tystnadsplikten av kollektivavtal blir – som framhålls i propositionen – skadeståndsreglerna i lagen om skydd för företagshemligheter inte tillämpliga utan skadeståndsfrågan skall då bedömas enligt medbestämmandelagen.

Eftersom den föreslagna lagen är avsedd att skydda även företagshemligheter i det allmännas affärsdrivande verksamhet (se prop. s. 54) kommer 6 § att bli tillämplig på vissa offentliganställda. Till skillnad från privatanställda har offentliganställda inte någon avtalad tystnadsplikt utan deras skyldighet att inte röja hemlig information regleras i sekretesslagen.

Av den lämnade redogörelsen framgår att förslaget i propositionen inte innebär att någon lagstadgad tystnadsplikt införs för parterna i ett affärs- eller anställningsförhållande. Endast i de fall en part uttryckligen eller underförstått genom avtal förpliktat sig att inte till skada för motparten röja information eller då tystnadsplikten följer av sekretesslagen eller annan lag blir 5 och 6 §§ tillämpliga. I så måtto innebär de i paragraferna intagna bestämmelserna såvitt avser den privata sektorn endast ett lagfästande av vad som gäller för närvarande. Enligt allmänna regler om skadestånd i kontraktsförhållanden kan nämligen redan i dag ersättningsskyldighet uppkomma när en part åsidosätter sina förpliktelser på grund av avtalet. För de offentliganställda som bryter mot sin tystnadsplikt regleras skadeståndsskyldigheten för närvarande av bestämmelserna i skadeståndslagen. Det huvudsakliga syftet med reglerna i 5 och 6 §§ blir därmed att det – utanför kollektivavtalssammanhang – öppnas en möjlighet för tillämpning av bestämmelsen i 9 § vid angrepp på företagshemligheter hos enskilda näringsidkare eller i det allmännas affärsdrivande verksamhet. Detta innebär att skadeståndet kan beräknas på ett för den skadelidande förmånligare sätt än vad som följer av allmänna skadeståndsrättsliga principer.

Eftersom de båda lagrummen i sig själva inte medför någon lagstadgad tystnadsplikt uppkommer inte några avgränsningsproblem i förhållande till det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet. De anställda i det allmännas affärsdrivande verksamhet kommer således även i fortsättningen att åtnjuta samma meddelarskydd som andra offentliganställda. I fråga om arbets-

tagare i det privata näringslivet är förhållandet det att TF m. fl. författningar inte torde hindra enskilda att avtala om inskränkningar i yttrandefriheten. En konsekvens härav anses vara att avtalade tystnadsplikter bryter meddelarskyddet. Om t. ex. en arbetstagare, som i sitt anställningsavtal utfäst sig att inte röja arbetsgivarens företagshemligheter, lämnar uppgifter till massmedierna i strid med avtalet torde han således – varken enligt gällande ordning eller efter ett genomförande av de nu föreslagna lagreglerna – kunna undgå skadeståndsskyldighet med hänvisning till bestämmelserna om meddelarfrihet. Om arbetstagarens tystnadsplikt inte uppkommit genom ett uttryckligt avtal utan är en följd av den grundläggande principen om lojalitetsplikt i anställningsförhållanden får det från rättslig synpunkt anses mera ovisst huruvida den anställde åtnjuter meddelarskydd eller ej när han lämnar uppgifter för publicering. Det bör understrykas att oklarheten när det gäller omfattningen av meddelarskyddet redan finns i dag och att rättsläget inte påverkas av huruvida förslagen i propositionen genomförs eller ej. Framhållas kan också att frågan om meddelarskyddet har betydelse främst i de fall en arbetstagare eller en part i ett affärsförhållande framträder öppet som uppgiftslämnare. Väljer han att lämna ut uppgifterna anonymt gäller reglerna om anonymitetsskydd i TF och andra författningar fullt ut. I praktiken kan det då ofta vara svårt för näringsidkaren att styrka vem som röjt en företagshemlighet för massmedierna och därmed att föra en skadeståndprocess.

Eftersom rättsläget beträffande meddelarskyddet vid avtalade tystnadsplikter inte är helt klart framstår det särskilt i vissa anställningsförhållanden som angeläget att parterna genom avtal uttryckligen reglerar omfattningen av tystnadsplikter rörande företagshemligheter. Först då sådana avtalsvillkor föreligger kan parterna med någorlunda säkerhet överblicka vilka skyldigheter den anställde har gentemot sin arbetsgivare. Det kan därför ligga i båda parterns intresse att närmare bestämma i vad mån arbetstagaren skall ha tystnadsplikt beträffande information i arbetsgivarens näringsverksamhet.

Det förhållandet att den som är bunden av en avtalad tystnadsplikt inte fritt torde kunna lämna meddelanden i syfte att de skall publiceras utgör ett hinder för honom att röja såväl skyddsvärd information som uppgifter om missförhållanden inom avtalspartens företag. I sistnämnda hänseende innebär emellertid den ovan föreslagna nya 2 § att det öppnas en möjlighet för honom att införa bl. a. allmänheten avslöja allvarliga missförhållanden i näringsidkarens rörelse. Inskränkningarna i meddelarfriheten kommer om förslaget genomförs att därför delvis bortfalla, något som får anses särskilt betydelsefullt för arbetstagarna.

Bestämmelserna i den nya 2 § medför att uttrycket obehörigen kan utgå ur 5 och 6 §§.

En fråga som inte saknar praktisk betydelse är hur 6 § förhåller sig till reglerna om tystnadsplikt i medbestämmandelagen. Reglerna i den senare lagen innebär bl. a. att en arbetsgivare som skall lämna information har rätt till förhandling med motparten om tystnadsplikt rörande den information som skall lämnas. Om parterna inte kan enas om vilken tystnadsplikt som skall gälla, kan arbetsgivaren inom viss tid hänskjuta frågan till

prövning i arbetsdomstolen. Domstolen skall förordna om tystnadsplikt, i den mån det kan antas att det skulle föreligga risk för väsentlig skada för part eller annan. Den som med tystnadsplikt har tagit emot information för lokal eller central arbetstagarorganisations räkning får utan hinder av tystnadsplikten föra informationen vidare till ledamot i styrelsen för arbetstagarorganisation. I sådant fall gäller tystnadsplikten även för styrelseledamoten.

Om en arbetsgivare vid förhandling informerar den fackliga organisationen om något som utgör en företagshemlighet kan arbetsgivaren alltså med tillämpning av reglerna i medbestämmandelagen åstadkomma att informationen även i fortsättningen förblir hemlig. Skulle arbetsgivaren emellertid inte bry sig om att ta upp frågan om tystnadsplikt för motparten får detta uppfattas så att han inte håller informationen hemlig och att denna alltså inte längre utgör någon företagshemlighet. Motsvarande får anses gälla beträffande information som parterna efter förhandling inte låter omfattas av någon tystnadsplikt eller som enligt beslut av arbetsdomstolen inte skall omfattas av tystnadsplikt.

I praktiken kan det inträffa att en anställd facklig förtroendeman på annat sätt än genom arbetsgivaren får kännedom om något som utgör en företagshemlighet och som samtidigt omfattas av arbetsgivarens informations- eller förhandlingsskyldighet enligt medbestämmandelagen. Om arbetsgivaren underlåter att informera eller förhandla i frågan bör det inte medföra att den facklige förtroendemannen går miste om sin rätt enligt den ovan nämnda bestämmelsen i medbestämmandelagen att föra företagshemligheten vidare till en styrelseledamot i sin organisation. Ett sådant röjande av företagshemligheten bör därför inte anses som obehörigt.

I 6 § andra stycket i regeringens lagförslag finns en särskild regel om skadeståndsansvar då en arbetstagar efter anställningens upphörande utnyttjar eller röjer en företagshemlighet. Skadeståndsansvar inträder i detta fall endast när hans förfarande är otillbörligt. Mot bakgrund av de i propositionen redovisade uttalandena från departementschefens och lagrådets sida rörande tillämpningen av bestämmelsen synes termen otillbörligt inte i erforderlig mån ge uttryck för de särskilda förutsättningar som skall föreligga för att skadeståndsansvaret skall uppkomma. Termen bör därför ersättas med uttrycket synnerliga skäl. Härigenom uppnås också en terminologisk överensstämmelse med vad som enligt skadeståndslagen gäller i fråga om arbetstagarers skadeståndsskyldighet. Departementschefens och lagrådets uttalanden om bestämmelsens tillämpning föranleder däremot inte några erinringar.

4.6 Skadeståndsansvar i övriga fall

7 § i regeringens förslag kan ses som ett komplement till skadeståndsbestämmelserna i 4–6 §§ och innebär att skadeståndsskyldighet inträder också för den som – uppsåtligen eller av oaktsamhet – obehörigen utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som en gång tidigare varit föremål för ett obehörigt angrepp enligt lagen och som han fått tillgång till så att säga i andra hand. För skadeståndsansvar krävs att han inser eller bör

inse att hemligheten utsatts för ett obehörigt angrepp. En motsvarande bestämmelse finns i IKL men ansvaret enligt den nu föreslagna paragrafen sträcker sig längre bl. a. därigenom att ansvar kan utkrävas oavsett i hur många led företagshemligheten tidigare utnyttjats eller röjts.

I lagrummets andra stycke föreskrivs att det inte är obehörigt att utnyttja eller röja en företagshemlighet som förvärvats i god tro.

Genom den föreslagna paragrafen införs en allmän skadeståndssanktionerad plikt att inte utnyttja eller röja en företagshemlighet. Till skillnad från 5 och 6 §§ i förslaget förutsätter 7 § inte något bakomliggande avtalsförhållande utan tystnadsplikten gäller generellt och det är i princip – bortsett från godtrosvärv – utan betydelse under vilka omständigheter vederbörande fått del av hemligheten. Någon inskränkning i rätten att yttra sig i bl. a. tryckt skrift och att lämna meddelanden för publicering får emellertid inte – utom i några särskilt angivna undantagsfall varom här inte är fråga (se 3.5 ovan) – göras i vanlig lag. Sker det ändå får dessa regler inte tillämpas i den mån de inkräktar på yttrande- och meddelarfriheten.

Det anförda innebär att skadeståndsbestämmelserna i 7 § i vissa situationer inte kan tillämpas därför att yttrandefrihetsreglerna tar över. Detta är t. ex. fallet om någon som i ett senare led fått uppgift om en företagshemlighet vidarebefordrar hemligheten till dagspressen. Publiceringssyftet medför att meddelaren går fri trots att hans beteende annars är skadeståndsgrundande. Inte heller riskerar exempelvis en journalist eller en författare som röjer en företagshemlighet genom att publicera inhämtad information att drabbas av skadeståndsbestämmelsen. Liksom när det gäller brottet olovlig befattning med företagshemlighet bör den nu angivna begränsningen av bestämmelsens räckvidd godtas med hänsyn till intresset av ett fritt informationsflöde i samhället. Den i 2 § föreslagna bestämmelsen om att lagen endast gäller obehöriga angrepp på företagshemligheter bör också ses som en erinran om att tillämpningsområdet inskränks av det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet.

Den samlade regleringen i den nya 2 § av vad som skall anses som inte obehöriga angrepp på en företagshemlighet får även återverkningar på skadeståndsansvaret enligt 7 §. Skadeståndsskyldighet kan således inte inträda om bl. a. en företagshemlighet utnyttjas eller röjs i syfte att brott eller andra allvarliga missförhållanden i ett företag skall avslöjas. Med en sådan ordning kan den situationen tänkas inträffa att någon inför en myndighet röjer en företagshemlighet för att avslöja en företeelse som visar sig inte utgöra ett allvarligt missförhållande. Ett obehörigt angrepp på en företagshemlighet föreligger då. Att myndigheten därefter lämnar ut hemligheten med stöd av sekretesslagens bestämmelser eller utnyttjar informationen i sin vanliga verksamhet bör givetvis inte föranleda skadeståndsskyldighet enligt 7 §.

Uttrycket obehörigen i 7 § kan som tidigare nämnts utgå ur lagrummet. Vidare bör den särskilda bestämmelsen i 7 § andra stycket om inverkan av god tro efter en redaktionell ändring överföras till den nya 2 §.

De i förevarande och föregående avsnitt gjorda övervägandena angående den närmare innebörden av de tystnadsplikter som omfattas av

skadeståndsbestämmelserna i 5–7 §§ bör föranleda en ändring i 8 § i regeringens lagförslag. I sistnämnda paragraf föreskrivs att ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken inte skall ådömas någon på grund av överträdelse av 5, 6 eller 7 §. Straffstadgandet i brottsbalken riktar sig mot den som bryter en lagstadgad tystnadsplikt. Eftersom reglerna i 5 och 6 §§ enligt det ovan anförda inte innebär någon lagstadgad tystnadsplikt kan ansvar enligt brottsbalken aldrig ifrågakomma när någon bryter mot dem. Bestämmelsen i 8 § behöver därför endast avse den i 7 § föreskrivna tystnadsplikten. En annan sak är som framhålls i propositionen (s. 49) att ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken kan ifrågakomma vid överträdelse av någon annan lagstadgad tystnadsplikt.

Som tidigare nämnts gäller det skadeståndsansvar som föreskrivs i 7 § endast då en företagshemlighet tidigare har angripits enligt lagen. I motionerna 1987/88:L10 av Nic Grönvall (m) och 1987/88:L14 av Bengt Harding Olson m. fl. (fp) har uppmärksammats det förhållandet att 7 § inte ger möjligheter till ingripande mot den som utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som lämnats ut i strid med bestämmelserna i sekretesslagen.

Sekretesslagen ger skydd för uppgifter om bl. a. det privata näringslivets ekonomiska förhållanden som på olika sätt kommit en myndighet till handa. Rent allmänt kan sägas att sekretess hos en myndighet oftast gäller till förmån för uppgifter om förhållanden i privat näringsverksamhet som är av den beskaffenhet att de typiskt sett omfattas av lagen om skydd för företagshemligheter. Sekretesskydd uppkommer såväl då en enskild näringsidkare lämnar en uppgift till en myndighet i samband med ett affärsförhållande som då information lämnas till en myndighet i andra sammanhang, exempelvis vid tillsynsverksamhet, tillståndsgivning och arbetsförmedling.

Otvivelaktigt förhåller det sig så att lagförslaget generellt inte ger skydd mot att någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som lämnats ut i strid med sekretesslagens föreskrifter. Den skadelidande näringsidkarens möjligheter att erhålla ersättning av exempelvis en konkurrent som utnyttjar hemligheten blir således beroende av på vilket sätt hemligheten ursprungligen röjts. Har hemligheten lämnats ut av en av hans egna anställda kan han erhålla skadestånd av konkurrenten med stöd av lagen om skydd för företagshemligheter. Har hemligheten i stället oriktigt lämnats till konkurrenten av en anställd hos en myndighet kan ersättning inte erhållas av konkurrenten. Näringsidkarens möjlighet att kompensera sig för den skada som åsamkats honom inskränker sig i det fallet till rätten att få skadestånd från myndigheten enligt reglerna i skadeståndslagen (se 3.8).

Att ersättningsmöjligheterna i de angivna fallen skiljer sig åt kan av den drabbade näringsidkaren upplevas som svårförståeligt och omotiverat. För honom torde det i princip vara likgiltigt om företagshemligheten röjts av en offentliganställd eller av någon annan person. Det väsentliga för honom är att han kan erhålla compensation från den som i andra hand utnyttjar eller röjer företagshemligheten. Även sett i ett vidare perspektiv framstår det som angeläget att företagshemligheter kan skyddas också sedan de oriktigt lämnats ut från en myndighet. Om skyddet inte är enhetligt kan samarbetet mellan myndigheter och enskilda företag försvåras och företa-

gen bli mindre benägna att fullgöra sina uppgiftsskyldigheter gentemot det allmänna. Det finns också en risk för att illojala företag och enskilda personer i valet mellan att försöka komma över information direkt hos en näringsidkare och att få ut uppgifterna från en myndighet stannar för det senare alternativet och utsätter myndighetens anställda för olika former av påtryckningar.

Övervägande skäl talar således för att skadeståndsansvar enligt 7 § bör kunna inträda också när någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som utlämnats i strid med sekretesslagen. En regel med denna innebörd medför inte något utökad skadeståndsansvar för det allmänna utan riktar sig enbart mot den som på grund av det oriktiga utlämnandet fått hemligheten i sin besittning. För att skadeståndsansvar skall inträda bör – i likhet med vad som avses gälla då en företagshemlighet utsatts för ett enligt lagen obehörigt angrepp – krävas att vederbörande har vetskap om det bakomliggande rättsstridiga förfarandet eller att han i vart fall bör inse detta. Det ligger i sakens natur att den som på begäran får en uppgift från en myndighet i allmänhet kan förlita sig på att utlämnandet inte strider mot sekretesslagen. I de fall någon själv övat påtryckningar på en offentliganställd för att få informationen torde dock i regel förutsättningarna för skadeståndsansvar vara uppfyllda. Ett annat exempel är då en offentliganställd på eget initiativ röjer en uppgift för en näringsidkare vilken med sin erfarenhet bör förstå att det rör sig om hemlig information. Det kan också vara så att en person med särskild branschkunskap har anledning anta att en uppgift, som han fått del av i ett senare led, härrör från en myndighet. I det fallet bör det krävas att han iakttar särskild försiktighet och undersöker förhållandena. Gör han inte det riskerar han att bli skadeståndsskyldig om han utnyttjar eller röjer informationen.

En bestämmelse med angiven innebörd bör lämpligen utformas så att vad som gäller i fråga om skadeståndsansvar för den som utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som tidigare obehörigen angripits också skall tillämpas när någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har röjts i strid med sekretesslagen. Eftersom lagen om skydd för företagshemligheter omfattar information i både enskild näringsverksamhet och det allmännas affärsdrivande verksamhet blir den nya bestämmelsen också tillämplig på det allmännas företagshemligheter. Ett obehörigt angrepp på en företagshemlighet som tillhör det allmänna kan innebära att sekretesslagens föreskrifter åsidosatts. Så är fallet om en anställd i ett affärsdrivande verk utnyttjar eller röjer hemlig information. I en sådan situation skall skadeståndsansvaret för den som i ett senare led utnyttjar eller röjer hemligheten bedömas enligt huvudregeln i 7 § och inte med tillämpning av den särskilda bestämmelsen om skadeståndsskyldighet när en hemlighet röjts i strid med sekretesslagen.

4.7 Skadeståndets bestämmande

9 § i regeringens lagförslag innehåller en regel om hur skadeståndet skall beräknas då obehöriga angrepp på en företagshemlighet förekommit. Stadsgandet innebär att vid skadeståndets bestämmande hänsyn kan tas både

till den skada som drabbat näringsidkaren och till omständigheter som inte är av rent ekonomisk betydelse. Det utvidgade skadeståndsansvaret är förestavat av att det i många fall kan vara svårt för en näringsidkare att visa storleken av den skada som har tillfogats honom genom ett angrepp på en företagshemlighet. Regeln torde få betydelse främst då den skadeståndsskyldige är en konkurrerande näringsidkare, som obehörigen utnyttjar företagshemligheten. Den är emellertid tillämplig även då den skadeståndsskyldige är en anställd hos den näringsidkare som har åsamkats skadan.

Någon regel om jämkning av skadeståndsansvaret finns inte i lagförslaget. Av propositionen (s. 43 och 60) framgår dock att skadeståndet skall kunna jämkas med stöd av den allmänna jämkningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen. Vidare framgår att den särskilda bestämmelsen i 4 kap. 1 § skadeståndslagen om jämkning av arbetstagares skadeståndsansvar inte är tillämplig då skadestånd skall bestämmas enligt lagen om skydd för företagshemligheter. I de fall skadeståndet skall bestämmas enligt medbestämmandelagen blir jämkningsbestämmelsen i den lagen tillämplig. Beträffande jämkningsmöjligheterna enligt 6 kap. 2 § skadeståndslagen och 60 § medbestämmandelagen har lagrådet i sitt yttrande över regeringens lagrådsremiss anfört att det ligger närmast till hands att de tillämpas restriktivt.

Den föreslagna regleringen innebär särskilt i fråga om arbetstagare ett långtgående skadeståndsansvar. Även om det finns starka principiella skäl för att skadeståndsreglerna bör ha den utformning som föreslås framstår det som befogat att skadeståndet — i synnerhet när det gäller arbetstagare — bör kunna jämkas i något större utsträckning än vad som uttalandena i propositionen ger vid handen. I 9 § bör därför efter mönster av 60 § medbestämmandelagen införas en regel om att skadeståndet kan sättas ned eller helt falla bort när det bedöms som skäligt.

Jämkningsmöjligheten enligt den nya regeln bör som nämnts kunna utnyttjas främst i fall då en arbetstagare blir skyldig att ersätta sin arbetsgivare för ett obehörigt angrepp på dennes företagshemlighet. I sådana fall är nämligen uppsägning eller avskedande oftast den viktigaste påföljden. Vid skälighetsbedömningen bör samtliga omständigheter i det enskilda fallet vägas in. Exempelvis bör sådana förhållanden kunna beaktas som att arbetstagaren inte insett företagshemlighetens värde i näringsverksamheten eller att den oaktsamhet som ligger honom till last inte framstår som särskilt allvarlig. Hänsyn bör också kunna tas till det skadestånd som skulle kunna utgå om skadeståndet i stället skulle bestämmas med tillämpning av medbestämmandelagen. Skulle vid en prövning enligt medbestämmandelagen skadeståndet utgå med lägre belopp än vad som följer av lagen om skydd för företagshemligheter bör skadeståndet sättas ned. En annan faktor som bör påverka bedömningen är den skadelidandes behov av ersättningen. Bland omständigheter som kan tala emot en jämkning kan särskilt nämnas att arbetstagaren har en ledande eller eljest förtroendefull ställning i näringsidkarens rörelse. Jämkning bör i allmänhet inte komma i fråga om arbetstagaren genom sitt handlande berett sig betydande vinning, t. ex. genom att börja framställa produkter med ledning av företagshemligheten.

I rena undantagsfall bör den nya jämningsregeln kunna tillämpas för jämkning av skadestånd som skall utges av andra än arbetstagare. I sådana fall bör jämningsmöjligheten dock tillämpas restriktivt.

1989/90:LU37
Bilaga 3

4.8 Vitesförbud och säkerhetsåtgärder

I 11 § i regeringens lagförslag finns regler som medger att domstol vid vite kan förbjuda den som angripit en företagshemlighet att utnyttja eller röja hemligheten. Vitesförbud kan riktas inte endast mot den som gjort sig skyldig till företagsspioneri utan också mot alla andra som på ett enligt lagen otillåtet sätt befattat sig med en företagshemlighet.

Om någon som har angripit en företagshemlighet i sin besittning har bl. a. handlingar som innefattar en företagshemlighet kan enligt 14 § domstol förordna att han skall överlämna dessa till den som utsatts för det rättsstridiga angreppet. Under närmare angivna förutsättningar kan domstolen i stället förordna att handlingarna skall förstöras eller ändras eller utsättas för annan åtgärd som kan förebygga missbruk.

I ett tidigare avsnitt har förordats att i lagförslaget införs en ny paragraf (2 §) av innebörd att lagen gäller endast obehöriga angrepp på företagshemligheter. I konsekvens härmed bör det inte vara möjligt för domstol att meddela vitesförbud eller förordna om åtgärder enligt 14 § för att hindra att någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet i sådana fall då förfarandet inte utgör ett obehörigt angrepp på företagshemligheten. I 11 § bör därför stadgas att vitesförbud får meddelas endast om ett utnyttjande eller röjande är obehörigt. Vidare bör i 14 § det tillägget göras att förordnande inte får meddelas om ett utnyttjande eller röjande av företagshemligheten inte är obehörigt.

När det gäller tillämpningsområdet för 11 och 14 §§ finns det vidare anledning att erinra om att det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet i vissa fall kan leda till att beslut om vitesförbud och andra åtgärder inte får meddelas. I 1 kap. 2 § TF förbjuds myndighet eller annat allmänt organ att genom olika åtgärder ingripa för att hejda yttranden innan de blivit offentliga exempelvis genom att hindra tryckning, utgivning eller spridning av en skrift på grund av dess innehåll. Motsvarande förbud finns i radioansvarighetslagen m. fl. författningar. Beslut av domstol med stöd av 11 och 14 §§ lagen om skydd för företagshemligheter torde i vissa situationer vara att uppfatta som en hindrande åtgärd i dessa författnings mening. Den som har tillgång till en företagshemlighet och som vill använda informationen i en bok eller i ett radioprogram torde därför inte av domstol kunna förbjudas att röja hemligheten. Lika litet torde i fall då hemligheten tagits in i en bok eller tidning domstolen med stöd av 14 § kunna förordna om överlämnande eller förstörande av bok- eller tidningsupplagan.

5. Förslag till lagtextändringar

1989/90:LU37

Förslag till

Bilaga 3

Lag om skydd för företagshemligheter

Härigenom föreskrivs följande.

Regeringens förslag

Föreslagen lydelse

Inledande bestämmelser

1 §

Med företagshemlighet avses i denna lag sådan information om affärs- eller *driftsförhållanden* i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom.

Med företagshemlighet avses i denna lag sådan information om affärs- eller *driftförhållanden* i en näringsidkares rörelse som näringsidkaren håller hemlig och vars röjande är ägnat att medföra skada för honom *i konkurrenshänseende*.

Med information förstås både sådana uppgifter som har dokumenterats i någon form, inbegripet ritningar, modeller och andra liknande tekniska förebilder, och enskilda personers kännedom om ett visst förhållande, även om det inte har dokumenterats på något särskilt sätt.

2 §

Lagen gäller endast obehöriga angrepp på företagshemligheter.

Som ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att inför en myndighet, annat behörigt organ eller allmänheten avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott eller som kan anses utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse.

Som ett obehörigt angrepp anses inte heller att någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som har angripits enligt denna lag men som han eller någon före honom har fått del av i god tro.

Straff

2 §

Den som *med uppsåt olovligen* bereder sig tillgång till en företagshemlighet skall dömas för *företagsspioneri* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är

3 §

Den som *uppsåtligt på ett olovligt sätt* bereder sig tillgång till en företagshemlighet skall dömas för *företagsspioneri* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet

grovt, till fängelse i högst sex år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

är grovt, till fängelse i högst sex år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om gärningen har varit av särskilt farlig art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Till ansvar enligt första stycket skall dock inte dömas, om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

För försök eller förberedelse till företagsspioneri skall dömas till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

3 §

4 §

Den som anskaffar en företagshemlighet med vetskap om att den som tillhandahåller hemligheten eller någon före honom har berett sig tillgång till denna genom företagsspioneri skall dömas för *olovlig befattning med företagshemlighet* till böter eller fängelse i högst två år eller, om brottet är grovt, till fängelse i högst fyra år.

Till ansvar enligt första stycket skall dock inte dömas, om gärningen är belagd med strängare straff i brottsbalken.

Skadestånd

4 §

Den som gör sig skyldig till brott enligt 2 eller 3 § skall ersätta den skada som uppkommer genom brottet eller genom att företagshemligheten obehörigen utnyttjas eller röjs.

5 §

Den som gör sig skyldig till brott enligt 3 eller 4 § skall ersätta den skada som uppkommer genom brottet eller genom att företagshemligheten obehörigen utnyttjas eller röjs.

5 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet *obehörigen* utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare som han i förtroende har fått del av i samband med en affärsförbindelse med denne skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

6 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare som han i förtroende har fått del av i samband med en affärsförbindelse med denne skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

6 §

En arbetstagare som uppsåtligen eller av oaktsamhet *obehörigen* utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos arbetsgivaren som han har fått del av i sin anställning under sådana förhållanden att han insåg eller borde ha insett att han inte fick avslöja den skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

7 §

En arbetstagare som uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos arbetsgivaren som han har fått del av i sin anställning under sådana förhållanden att han insåg eller borde ha insett att han inte fick avslöja den skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

Har förfarandet ägt rum sedan anställningen upphört, tillämpas första stycket endast om *förfarandet var otillbörligt*.

Har förfarandet ägt rum sedan anställningen upphört, tillämpas första stycket endast om *det finns synnerliga skäl*.

7 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet *obehörigen* utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har angripits enligt denna lag skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande.

Om någon utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som han eller någon före honom har fått del av i god tro, skall förfarandet inte anses obehörigt.

8 §

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har angripits enligt denna lag skall ersätta den skada som uppkommer genom hans förfarande. *Detsamma gäller om någon i annat fall uppsåtligen eller av oaktsamhet utnyttjar eller röjer en företagshemlighet som, enligt vad han inser eller bör inse, har röjts i strid med sekretesslagen (1980:100).*

8 §

Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken skall inte ådömas någon på grund av överträdelse av 5, 6 eller 7 §.

Ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken skall inte ådömas någon på grund av överträdelse av *första stycket*.

9 §

Vid bestämmande av skadestånd enligt 4–7 §§ för ett angrepp på en näringsidkares företagshemlighet skall hänsyn tas även till dennes intresse av att hemligheten inte obehörigen utnyttjas eller röjs och till övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Vid bestämmande av skadestånd enligt 5–8 §§ för ett angrepp på en näringsidkares företagshemlighet skall hänsyn tas även till dennes intresse av att hemligheten inte obehörigen utnyttjas eller röjs och till övriga omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Om det är skäligt kan skadeståndet sättas ned eller helt falla bort.

10 §

Talan om skadestånd enligt denna lag får avse skada endast under de fem senaste åren innan talan väcktes. För skada under tid dessförinnan är rätten till skadestånd förlorad.

Vitesförbud

11 §

Den som har angripit en företagshemlighet enligt denna lag kan av

Den som har angripit en företagshemlighet enligt denna lag kan av

domstol vid vite förbjudas att utnyttja eller röja företagshemligheten.

Talan enligt första stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 2 eller 3 §.

Talan om utdömande av vite förs vid den domstol som i första instans har prövat frågan om vitesförbud. Talan förs av den som har ansökt om förbudet. I samband med sådan talan får talan föras om nytt vitesförbud.

Den som har överträtt ett vitesförbud får inte dömas till straff för en gärning som omfattas av förbudet.

domstol vid vite förbjudas att utnyttja eller röja företagshemligheten. *Vitesförbud får dock meddelas endast om ett utnyttjande eller röjande skulle vara obehörigt enligt 2 §.*

Talan enligt första stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 3 eller 4 §.

12

Ett vitesförbud kan hävas på talan av den som har ålagts förbudet, om ändamålet med förbudet har förlorat sin betydelse.

13 §

Om den som har ansökt om vitesförbud enligt 11 § visar sannolika skäl för att en företagshemlighet har angripits enligt denna lag och det skäligen kan befaras att svaranden genom att fortsätta angreppet förringar värdet av företagshemligheten, får domstolen meddela vitesförbud för tiden intill dess att målet slutligt har avgjorts eller annat har förordnats. Därvid tillämpas 15 kap. 5–8 §§ rättegångsbalken.

I fråga om överklagande av beslut enligt första stycket samt i fråga om handläggningen i högre rätt gäller vad som föreskrivs i rättegångsbalken om talan mot beslut enligt 15 kap. rättegångsbalken.

Inlösen m. m.

14 §

Har någon angripit en företagshemlighet enligt denna lag, kan domstol förordna att en handling eller ett föremål som han har i sin besittning och som innefattar hemligheten skall överlämnas till den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Om det finns skäl för det får domstolen förordna att överlämnandet skall ske mot lösen.

Kan en handling eller ett föremål som innefattar en företagshemlighet inte utan olägenhet överlämnas enligt första stycket, får domstol förordna att handlingen eller föremålet skall förstöras eller ändras eller utsättas för annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk. Förordnande enligt denna lag skall dock inte meddelas, om förverkan-

Kan en handling eller ett föremål som innefattar en företagshemlighet inte utan olägenhet överlämnas enligt första stycket, får domstol förordna att handlingen eller föremålet skall förstöras eller ändras eller utsättas för annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk.

Förordnande enligt första eller andra stycket skall inte meddelas,

de eller annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk skall beslutas enligt 36 kap. brottsbalken.

Talan enligt första eller andra stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 2 eller 3 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

2. Genom lagen upphävs lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Bestämmelserna om skadestånd i den lagen tillämpas dock alltjämt i fråga om handlingar som har företagits före ikraftträdandet.

om ett utnyttjande eller röjande inte skulle vara obehörigt enligt 2 § eller om förverkande eller annan åtgärd som är ägnad att förebygga missbruk skall beslutas enligt 36 kap. brottsbalken.

Talan enligt första eller andra stycket förs av den som har utsatts för det rättsstridiga angreppet. Sådan talan får föras även i samband med åtal för brott som avses i 3 eller 4 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1989.

LAGRÅDETS YTTRANDE

1989/90:LU37

Bilaga 4

Utdrag ur Protokoll vid sammanträde 1988-11-28

Närvarande: f. d. regeringsrådet Stig Nordlund, regeringsrådet Elisabeth Palm, justitierådet Johan Lind.

Enligt protokoll vid riksdagens lagutskotts sammanträde den 10 november 1988 har utskottet beslutat inhämta lagrådets yttrande över en inom utskottets kansli upprättad promemoria om skyddet för företagshemligheter och den fria opinionsbildningen. I promemorian görs en genomgång av den i propositionen 1987/88: 155 föreslagna lagstiftningen om skydd för företagshemligheter mot bakgrund av kritik som riktats mot propositionen i motioner och i den allmänna debatten. Promemorian utmynnar i ett förslag till lag om skydd för företagshemligheter, som i vissa delar innebär ändring av regeringens förslag i propositionen.

Förslaget i promemorian har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Olle Abrahamsson.

Förslaget föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Inledande synpunkter

Syftet med regeringens lagförslag, som tidigare lagrådsgranskats, är att skapa ett bättre skydd för företagshemligheter än det som lagen med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens ger. Detta syfte tillgodoses bl. a. genom att den som med uppsåt olovligen bereder sig tillgång till en företagshemlighet döms för företagsspioneri och att den som anskaffar en företagshemlighet som åtkommit genom företagsspioneri döms för olovlig befattning med företagshemlighet, om han hade vetskap om den olagliga åtkomsten. Stränga straff kan utdömas för båda brotten. Typfallet för såväl företagsspioneri som olovlig befattning med företagshemlighet är att gärningsmannen avser att bereda sig själv eller annan vinning genom att utnyttja företagshemligheten kommersiellt.

I motioner med anledning av propositionen har framhållits att en ny lagstiftning behövs för att stävja den ökning av angrepp på företagshemligheter som skett. Samtidigt uttalas dock farhågor för att skyddet för företagshemligheter kan komma att hota den fria opinionsbildningen.

Lagförslaget innebär en viss begränsning i den yttrandefrihet och informationsfrihet som är tillförsäkrad medborgarna enligt 2 kap. 1 § regeringsformen (RF). Sådan begränsning kan göras på de grunder och i den ordning som anges i 12 och 13 §§ samma kapitel. Begränsningen får dock aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Lagrådet kommer i det följande att närmare gå in på denna fråga.

I promemorian föreslås vissa ändringar i regeringens förslag för att lagen inte skall komma i kollision med den fria opinionsbildningen. Sålunda föreslås att i lagen införs en generell bestämmelse om att lagen endast gäller obehöriga angrepp på en hemlighet. Förslaget i denna del behandlar lagrådet nedan i den paragrafvisa redovisningen. Vidare föreslås en änd-

ring i bestämmelsen om ansvar för företagsspioneri i det uttalade syftet att den skall bringas i bättre överensstämmelse med det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet och ges en utformning som gör det möjligt att ingripa mot brott oberoende av gärningsmannens eventuella publiceringssyfte. Sistnämnda fråga har inte uttryckligen tagits upp i propositionen. Lagrådet anser det därför lämpligt att behandla den i detta inledande avsnitt.

Enligt 1 kap. 1 § tryckfrihetsförordningen (TF) skall envar äga rätt att, om annat inte följer av förordningen, anskaffa uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för att offentliggöra dem i tryckt skrift. I 3 § samma kapitel sägs att ingen får åtalas eller dömas för missbruk av tryckfriheten eller medverka däri i annat fall än som anges i förordningen. Dessa fall, de s. k. tryckfrihetsbrotten, räknas uttömmande upp i 7 kap. TF. Utan hinder av bestämmelsen i 1 kap. 3 § TF gäller enligt 9 § samma kapitel vad som i lag är stadgat om ansvar och ersättningsskyldighet som avser det sätt på vilket uppgift eller underrättelse anskaffats.

De i propositionen föreslagna bestämmelserna om företagsspioneri och olovlig befattningsmed företagshemlighet straffbelägger anskaffandet av uppgifter och underrättelser av visst slag. Skulle avsikten med anskaffandet av dessa vara att offentliggöra dem i tryckt skrift, blir emellertid detta straffritt enligt tryckfrihetsförordningens bestämmelser. Det är en självklar konsekvens av vår tryckfrihetsrättsliga reglering. Det är inte vanligt och inte heller lämpligt att tynga lagstiftningen med erinringar om vad som gäller enligt våra grundlagar. Dessa utgör den givna grundvalen för lagstiftningen och är överordnad denna. I propositionen har varken i lagförslaget eller i motiveringen gjorts någon direkt hänvisning till tryckfrihetsförordningen. Där har dock understrukits att skyddet för företagshemligheter inte får sträcka sig så långt att det hotar den fria opinionsbildningen (s. 9).

I det lagförslag som läggs fram i promemorian har bestämmelsen om företagsspioneri getts följande lydelse: "Den som uppsåtligen på ett olovligt sätt bereder sig tillgång till en företagshemlighet skall dömas för företagsspioneri" etc. Med denna omformulering av propositionsförslaget blir det enligt promemorian möjligt att döma till ansvar för företagsspioneri oberoende av gärningsmannens eventuella publiceringssyfte. Denna uppfattning grundar sig emellertid på en feltolkning av 1 kap. 9 § TF. Enligt denna paragraf gäller utan hinder av TF det som är stadgat i lag om ansvar och ersättningsskyldighet som avser det sätt på vilket uppgift eller underrättelse anskaffats. Som exempel på förfaranden som till följd härav skall bedömas och handläggas på vanligt sätt nämns i prop. 1975/76: 204 s. 131 brott mot posthemligheten eller telehemligheten, intrång i förvar och olovlig avlyssning samt inbrott, egenmäktigt förfarande, hemfridsbrott, olaga tvång, olaga hot och mutbrott. Härtill kan läggas brottet dataintrång, som innebär att någon olovligen bereder sig tillgång till upptagning för automatisk databehandling eller olovligen ändrar eller utplånar eller i register för in sådan upptagning. Det är att märka att inget av de nu nämnda brotten tar sikte på innehållet i de anskaffade uppgifterna eller underrättelserna utan endast på metoden för inhämtandet av dessa. Brottet företagsspioneri avser däremot liksom brottet olovlig befattningsmed företagshemlighet anskaffandet av en uppgift av en speciell karaktär, näm-

ligen en företagshemlighet. Om något av dessa brott begås i syfte att hemligheten skall offentliggöras i tryckt skrift, blir brottet straffritt oavsett vilken formulering – propositionens eller promemorians – som väljs. Det är överhuvudtaget inte möjligt att genom vanlig lagstiftning förbjuda inhämtande av viss information för publicering (se anf. prop. s. 98). Det betyder att möjligheterna att i tryckt skrift offentliggöra företagshemligheter inte påverkas av den föreslagna lagen. Resonemanget är tillämpligt också på annan yttrandefrihetsrättslig lagstiftning såsom radioansvarighetslagen.

Formuleringen av brottet företagsspioneri är vidare i propositionen än i promemorian. Den vidare formuleringen är att föredra.

Mot bakgrund av det anförda avstyrker lagrådet att promemorieförslaget i denna del följs.

1 §

I vissa motioner som avgivits i lagstiftningsärendet har regeringens lagförslag uppfattats så att den som avslöjar brott skulle kunna komma att drabbas av påföljd i form av straff eller skadestånd. Samma uppfattning kommer till uttryck i den inom lagutskottet upprättade promemorian (s. 82 och s. 86–87). Med anledning härav får lagrådet anförda följande.

1 § innehåller en legaldefinition av begreppet företagshemlighet. I denna legaldefinition ingår som ett nödvändigt element att röjandet av hemligheten skall vara "ägnat att medföra skada" för näringsidkaren. Vid tolkning- en av vad som avses med uttrycket "skada" måste följande beaktas.

I den allmänna motiveringen till lagförslaget framhöll föredragande statsrådet att det från samhällsekonomisk synpunkt är väsentligt att det råder en effektiv och sund konkurrens inom näringslivet. Eftersom företagens kunskaper i jämförelse med andra produktionsfaktorer får allt större betydelse för förmågan att konkurrera på marknaden var det angeläget att kunna ge ett skydd för företagshemligheter. Endast relevanta företagshemligheter borde emellertid skyddas. Först om en uppgift kunde anses som så väsentlig för näringsverksamheten att ett röjande skulle förändra konkurrensförmågan i negativ riktning, dvs. medföra en skada, borde uppgiften enligt statsrådet anses utgöra en företagshemlighet (prop. s. 8–9 och s. 13).

Dessa motivuttalanden visar att avsikten har varit att ge ett skydd för sådana kunskaper som har betydelse för en näringsidkare när han konkurrerar på marknaden med de konkurrensmedel som är förenliga med kravet på en sund konkurrens. Det i promemorian föreslagna tillägget till lagtexten som innebär att det skall vara fråga om skada "i konkurrenshänseende" harmonierar väl med den principiella uppläggningsen av lagförslaget.

Motivuttalandena utvisar emellertid också att lagförslaget inte kan uppfattas så att det skyddar direkt brottsliga förfaranden mot avslöjanden. Den skrothandlare som i sin rörelse också ägnar sig åt yrkesmässig häleriverksamhet får inte på grund av den föreslagna lagen något som helst skydd mot att hans brottsliga verksamhet avslöjas. Lika litet ger lagen skydd åt den näringsidkare som genom systematiskt felaktigt redovisning

av underlaget för mervärdeskatt gör sig skyldig till skattebedrägeri. I båda dessa fall lider visserligen näringsidkaren ett slags "skada" av att hans brottsliga verksamhet avslöjas. Men det är inte fråga om en sådan skada som kan utlösa skyldighet att utge ersättning. "Skadan" skyddas med andra ord inte av rättsordningen. Det i 1 § använda skadebegreppet måste därför tolkas så att det avser endast sådan skada som i och för sig skulle kunna föranleda att skadevållaren av domstol åläggs att utge ersättning för den lidna skadan.

Lagrådet menar alltså att det av den i 1 § intagna definitionen på begreppet företagshemlighet följer att det inte kan betraktas som en företagshemlighet att en näringsidkare bedriver brottslig verksamhet eller begår brott i en eljest legal verksamhet. Därmed blir inte de i lagförslaget intagna straff- och skadeståndsbestämmelserna tillämpliga på den som avslöjar att en näringsidkare begått brott. En annan sak är att straff kan komma att utkrävas för den händelse den som gör avslöjandet använt en brottslig metod för att komma över de uppgifter som visar att brott har begåtts i rörelsen.

I speciella fall kan möjligen komplikationer uppkomma för den händelse situationen är den att det är i praktiken omöjligt att avslöja ett brott utan att man samtidigt också röjer en så att säga legal företagshemlighet. Härtill återkommer lagrådet vid 2 §.

Direkt brottsliga förfaranden utgör enligt det anförda inte någon företagshemlighet i lagens mening. Undantaget från lagens tillämpningsområde torde emellertid vara något mer vidsträckt än som följer av att det är fråga om brott. Frågan kan nämligen ställas, om inte motsvarande synsätt bör anläggas när det visserligen inte är fråga om brottsliga förfaranden utan om förhållanden i rörelsen som från samhällets synpunkt ter sig helt oacceptabla därför att de utgör ett allvarligt åsidosättande av lagstiftning som är avsedd att skydda t. ex. liv och hälsa. Sådana fall berörs i viss mån i promemorian i anslutning till den nya 2 §.

Andra stycket i 2 § gäller i fråga om vad som i lagtexten anges utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse. I promemorian anför som exempel härpå (s. 83–84) att ett företag överträder bestämmelserna i arbetsmiljölagen eller i miljöskyddslagen eller på annat sätt utsätter sina anställda eller de kringboende för allvarliga miljörisker eller att företaget i strid med marknadsföringslagen eller livsmedelslagstiftningen tillhandahåller konsumenterna hälsofarliga eller andra uppenbart otjänliga produkter. Med anledning härav bör framhållas att själva det förhållandet att hälsofarliga livsmedel produceras knappast kan utgöra någon företagshemlighet i lagens mening. Att förhållandet bringas till allmän kännedom medför nämligen inte att någon ersättningsgill skada uppkommer. I varje fall inte om hälsorisen är mycket påtaglig. Saken kan också uttryckas så att det från allmän synpunkt är vid ett objektivt bedömande fullt försvarligt, ja t. o. m. önskvärt, att det avslöjas om en näringsidkare bedriver sin verksamhet så att allmänheten utsätts för allvarliga hälsorisker. Det leder till att någon ersättningsgill skada inte uppkommer på grund av avslöjandet (jfr Karlgren, Skadeståndsrätt, 5:e uppl., s. 74, Hellner, Skadeståndsrätt, 4:e uppl., s. 47 f). Detsamma gäller om det är fråga om

mycket allvarliga miljörisiker. – Detta resonemang kan föras när det är fråga om att en större krets utsätts för allvarliga risker. Det är mera tveksamt hur saken ter sig i situationer som inte är lika drastiska.

1989/90:LU37
Bilaga 4

2 §

Den i promemorian föreslagna nya bestämmelsen i 2 § föranleds av att man funnit att det finns ett behov av att skapa garantier för att skyddet för företagshemligheter inte blir för långtgående. Detta står i och för sig i god överensstämmelse med uttalandet i den allmänna motiveringen om att skyddet för företagshemligheter inte får sträcka sig så långt att det hotar den fria opinionsbildningen (prop. s. 9). Lagrådet har inte heller för sin del något att invända mot att lagförslagets räckvidd uttryckligen begränsas i huvudsak efter riktlinjerna i 2 §.

Med den avgränsning som enligt lagrådets mening måste göras av själva legaldefinitionen på begreppet företagshemlighet – nämligen så att därmed inte avses brottsliga och vissa andra samhällsfarliga förfaranden i näringsidkarens rörelse – bortfaller till en del behovet av den föreslagna nya bestämmelsen. Lagrådet har emellertid trots det förståelse för att det kan vara på sin plats att i en särskild lagregel klargöra att i vissa angivna situationer hänsynen till yttrandefriheten och den fria opinionsbildningen måste väga tyngre än skyddet för företagshemligheter. Vad som förekommit både under behandlingen av lagstiftningsärendet och i den allmänna debatten visar nämligen att det finns ett särskilt behov att med hjälp av en lagregel belysa att skyddet för företagshemligheter har sina givna gränser. Lagtexten i 2 § och därtill anknytande motivuttalanden väcker emellertid en del frågor.

2 § andra stycket tar sikte på brott och andra allvarliga missförhållanden i näringsidkarens rörelse. Förslaget innebär att bestämmelsen är tillämplig bl. a. när anställda inför allmänheten avslöjar sådana missförhållanden i arbetsgivarens rörelse. Det bör i anledning härav påpekas att arbetsdomstolen i sin praxis angående uppsägningar och avskedanden har uttalat, att när det inte rör sig om särskilt allvarliga missförhållanden arbetstagaren först har att vända sig till arbetsgivaren för att söka nå rättelse (AD 1986 nr 95 jfr även 1982 nr 110 och 1988 nr 67). Promemorieförslaget anknyter i viss mån till denna praxis när det i lagtexten krävs att det skall vara fråga om allvarliga missförhållanden. Är det fråga om rena ordningsförseelser torde det knappast vara förenligt med arbetsdomstolens nyss angivna uttalanden att en arbetstagare offentligen påtalar sådana och därmed röjer en företagshemlighet utan att först försöka få till stånd rättelse internt inom företaget. Lagrådet föreslår att lagregeln i 2 § andra stycket begränsas så att den inte gäller alla slags brott utan endast sådana brott på vilka fängelse kan följa, jfr även uttalandet i promemorian (s. 85) att det inte är tillåtet för någon att röja en för näringsidkaren betydelsefull hemlighet för att avslöja en bagatellartad förseelse.

I promemorian (s. 83–84) görs vissa uttalanden som, sedda isolerade för sig, skulle kunna tolkas så att det står anställda fritt att avslöja alla slags missförhållanden i företaget vid t. ex. demonstrationer och möten. Dessa

mera vidsträckt uttalanden har emellertid inte någon täckning i lagtexten och är dessutom svåra att förena med den nyss nämnda praxisen i arbetsdomstolen. Lagrådet uppfattar för sin del den föreslagna lagbestämmelsen så att den gäller *allvarliga* missförhållanden i företaget.

Med den tolkning lagrådet har gjort av begreppet företagshemlighet i 1 § får de särskilda bestämmelserna i 2 § andra stycket ganska begränsad räckvidd. De blir tillämpliga bl. a. när det är fråga om information om sådana allvarliga missförhållanden som kan betecknas som företagshemlighet, jfr vad som anförts ovan vid 1 §. Vidare kan bestämmelserna tillämpas i vad som skulle kunna kallas kombinationsfallen, dvs. situationer när brott och allvarliga missförhållanden i praktiken inte kan avslöjas utan att samtidigt en legal företagshemlighet röjs. Ett exempel på en sådan situation kan kanske vara att ett avslöjande av ett miljöbrott i praktiken förutsätter att man också röjer en i och för sig skyddsvärd teknisk hemlighet i själva produktionsprocessen.

När sådana situationer som avses med 2 § andra stycket aktualiseras torde det i praktiken ofta bli aktuellt att göra en avvägning mellan å ena sidan intresset av att en teknisk eller kommersiell företagshemlighet bevaras och å andra sidan det allmänna intresset av att allvarliga missförhållanden kan avslöjas inför den allmänna opinionen. Detta bör komma till uttryck i lagtexten. Lagrådet föreslår att det i andra stycket anges att man får avslöja sådant "som kan anses utgöra ett så allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse att intresset av att förhållandet bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför näringsidkarens behov av skydd för företagshemligheten". Med en sådan utformning av lagtexten torde det stå klart att det blir fråga om en intresseavvägning och att den kan utfalla olika beroende på omständigheterna i det särskilda fallet.

Det kan framhållas att 2 § andra stycket inte påverkar tolkningen eller tillämpningen av andra författningar som har betydelse för anställdas rätt att påtala missförhållanden. Som ett exempel kan nämnas att förslaget inte alls berör yrkesinspektionens, skyddskommittéernas och skyddsombudens verksamhet enligt arbetsmiljölagen (1977:1160).

I lagtexten i 2 § andra stycket talas om att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare *för att* inför myndighet m. fl. avslöja etc. Orden "för att" får antas ge uttryck för principen att den som avslöjar företagshemligheten skall göra det i det direkta syftet att avslöja brott eller missförhållanden. Han får inte ha så att säga en *biavsikt* t. ex. att bereda sig eller annan någon ekonomisk fördel av avslöjandet. Därav torde följa att ett avslöjande som regel inte kan göras inför en konkurrent till näringsidkaren.

Enligt lagtexten skall avslöjandet ske inför en myndighet, annat behörigt organ eller allmänheten. Lagrådet ifrågasätter om det överhuvudtaget behöver anges inför vem avslöjandet skall äga rum. Har man väl tagit det steget att avslöjandet får ske inför allmänheten bör avslöjandet kunna ske även på annat sätt. Dessutom kan den föreslagna lagtexten ge upphov till den missuppfattningen att det skulle stå en person fritt att göra avslöjandet inför en vid krets människor under det att han skulle vara förhindrad att göra det i ett litet slutet sällskap, vilket inte kan vara rimligt. Lagrådet

förordar alltså att det i lagtexten endast anges att företagshemligheten avslöjas.

På grund av det anförda bör andra stycket i paragrafen få följande lydelse. "Som ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, på vilket fängelse kan följa, eller som kan anses utgöra ett så allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse att intresset av att förhållandet bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför näringsidkarens behov av skydd för företagshemligheten."

Andra och tredje styckena i 2 § måste uppfattas som en uttömmande redovisning inom ramen för lagen av de fall när ett angrepp mot en företagshemlighet inte är att anse som obehörigt. Det leder bl. a. till att det inte kan vara fråga om företagsspioneri när angreppet till följd av 2 § andra stycket inte är att anse som obehörigt. Den som anskaffar uppgifter om allvarliga missförhållanden i ett företag gör sig inte skyldig till företagsspioneri, om det vid den av lagrådet förordade intresseavvägningen enligt 2 § andra stycket visar sig att intresset av att missförhållandena bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför intresset av att skydda företagshemligheten. Detta avviker från vad som uttalas i promemorian (s. 88 samt 89, avsnitt 4.4). Lagrådet anser att den som uppsåtligen på ett olovligt sätt *bereder sig tillgång* till en företagshemlighet måste anses ha *anskaffat* hemligheten i den mening ordet *anskaffa* används i 2 § andra stycket. Därav följer att den som gör sig skyldig till företagsspioneri kan åläggas att ersätta skada som näringsidkaren åsamkas genom att uppgifterna i ett senare skede utnyttjas eller röjs (jfr promemorian s. 89, avsnitt 4.4).

I anslutning till 2 § första stycket har i promemorian gjorts vissa uttalanden i frågan om lagen utgör hinder för en arbetstagare att vid en rättslig tvist med arbetsgivaren åberopa uppgifter för att styrka sin talan (s. 85 n–86). Med anledning härav vill lagrådet framhålla följande.

Utgångspunkten måste vara att arbetsgivaren i ett sådant fall redan känner till den företagshemlighet som kan beröras av rättegången. Hemligheten röjs alltså inte för arbetsgivaren genom att den åberopas i rättegången. Om det är fråga om en företagshemlighet av någon betydelse gäller som regel hos domstolen sekretess för uppgifter om företagshemligheten enligt 8 kap. 17 § sekretesslagen. Förhandling inför domstolen kan hållas inför stängda dörrar enligt 5 kap. 1 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken. Domstolen kan sekretessbelägga den del av domen där närmare redogörelse lämnas för företagshemligheten (12 kap. 4 § andra stycket sekretesslagen). Mot den angivna bakgrunden är det enligt lagrådets mening klart att den nu aktuella lagen inte kan medföra något hinder för en arbetstagare att ta tillvara sin rätt i en process mot arbetsgivaren på det sätt som avses i promemorian. En annan sak är att en arbetstagare till följd av lagen kan vara förhindrad att inför en förestående rättegång mot arbetsgivaren anskaffa uppgifter som han inte har tillgång till i sin anställning och som utgör en företagshemlighet hos arbetsgivaren. I den särskilda situationen har emellertid arbetstagaren vissa, låt vara begränsade, möjligheter att genom editionsföreläggande från domstolen få tillgång till uppgiften (38

förordar alltså att det i lagtexten endast anges att företagshemligheten avslöjas.

1989/90:LU37

Bilaga 4

På grund av det anförda bör andra stycket i paragrafen få följande lydelse. "Som ett obehörigt angrepp anses inte att någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, på vilket fängelse kan följa, eller som kan anses utgöra ett så allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse att intresset av att förhållandet bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför näringsidkarens behov av skydd för företagshemligheten."

Andra och tredje styckena i 2 § måste uppfattas som en uttömmande redovisning inom ramen för lagen av de fall när ett angrepp mot en företagshemlighet inte är att anse som obehörigt. Det leder bl. a. till att det inte kan vara fråga om företagsspioneri när angreppet till följd av 2 § andra stycket inte är att anse som obehörigt. Den som anskaffar uppgifter om allvarliga missförhållanden i ett företag gör sig inte skyldig till företagsspioneri, om det vid den av lagrådet förordade intresseavvägningen enligt 2 § andra stycket visar sig att intresset av att missförhållandena bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför intresset av att skydda företagshemligheten. Detta avviker från vad som uttalas i promemorian (s. 88 samt 89, avsnitt 4.4). Lagrådet anser att den som uppsåtligen på ett olovligt sätt *bereder sig tillgång* till en företagshemlighet måste anses ha *anskaffat* hemligheten i den mening ordet *anskaffa* används i 2 § andra stycket. Därav följer att den som gör sig skyldig till företagsspioneri kan åläggas att ersätta skada som näringsidkaren åsamkas genom att uppgifterna i ett senare skede utnyttjas eller röjs (jfr promemorian s. 89, avsnitt 4.4).

I anslutning till 2 § första stycket har i promemorian gjorts vissa uttalanden i frågan om lagen utgör hinder för en arbetstagare att vid en rättslig tvist med arbetsgivaren åberopa uppgifter för att styrka sin talan (s. 85 n – 86). Med anledning härav vill lagrådet framhålla följande.

Utgångspunkten måste vara att arbetsgivaren i ett sådant fall redan känner till den företagshemlighet som kan beröras av rättegången. Hemligheten röjs alltså inte för arbetsgivaren genom att den åberopas i rättegången. Om det är fråga om en företagshemlighet av någon betydelse gäller som regel hos domstolen sekretess för uppgifter om företagshemligheten enligt 8 kap. 17 § sekretesslagen. Förhandling inför domstolen kan hållas inför stängda dörrar enligt 5 kap. 1 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken. Domstolen kan sekretessbelägga den del av domen där närmare redogörelse lämnas för företagshemligheten (12 kap. 4 § andra stycket sekretesslagen). Mot den angivna bakgrunden är det enligt lagrådets mening klart att den nu aktuella lagen inte kan medföra något hinder för en arbetstagare att ta tillvara sin rätt i en process mot arbetsgivaren på det sätt som avses i promemorian. En annan sak är att en arbetstagare till följd av lagen kan vara förhindrad att inför en förestående rättegång mot arbetsgivaren anskaffa uppgifter som han inte har tillgång till i sin anställning och som utgör en företagshemlighet hos arbetsgivaren. I den särskilda situationen har emellertid arbetstagaren vissa, låt vara begränsade, möjligheter att genom editionsföreläggande från domstolen få tillgång till uppgiften (38

I promemorian berörs frågan hur paragrafen förhåller sig till reglerna om tystnadsplikt i medbestämmandelagen s. 91–92).

Vid den praktiska tillämpningen av informationsregeln i 19 § medbestämmandelagen är det mycket vanligt att mottagaren av information är anställd på företaget. Det torde vara ytterst ovanligt att det förfarande som anvisas i 21 § medbestämmandelagen om förhandling om tystnadsplikt utnyttjas i praktiken; enligt en uppgift som lämnats lagrådet har Svenska Industritjänstemannaförbundet inte haft någon central förhandling angående tystnadsplikt alltsedan medbestämmandelagens ikraftträdande. Det tyder på att de lokala fackliga organisationerna godtar en begäran från arbetsgivaren om att tystnadsplikt skall gälla. I ett sådant fall blir mottagaren av informationen förhindrad att röja hemligheten för andra än styrelseledamöter i den fackliga organisationen (22 § medbestämmandelagen).

Begärs inte någon tystnadsplikt, torde de fackliga förtroendemännen anse sig oförhindrade att informera berörda medlemmar vid företaget om sådant som kan ha betydelse för dem i deras anställning. Däremot har man inom den privata sektorn inte rätt att i den situationen berätta för utomstående sådant som företaget vill hålla hemligt. Detta följer av tystnadsplikten enligt de enskilda anställningsavtalen som är något annat än den särskilda tystnadsplikten enligt medbestämmandelagen. På PTK-området gäller t. ex. att enskilda tjänstemän enligt särskild bestämmelse i kollektivavtalet är skyldiga att iaktta diskretion rörande företagets angelägenheter (se SOU 1983: 52 s. 96). Denna kollektivavtalsbestämmelse kan inte sättas ur spel genom att arbetsgivaren i ett visst fall underlåter att påfordra tystnadsplikt enligt 21 § medbestämmandelagen.

I enlighet med det anförda anser lagrådet att det inte finns täckning för det uttalande i promemorian som innebär att skyddet för företagshemligheter faller bort för den händelse arbetsgivaren inte bryr sig om att ta upp frågan om tystnadsplikt enligt medbestämmandelagen för motparten.

11 §

Paragrafens första stycke innehåller bestämmelser om att domstol vid vite kan förbjuda den som angripit en företagshemlighet att utnyttja eller röja hemligheten. I lagutskottets promemoria har i en andra mening lagts till att ett vitesförbud endast får meddelas om ett utnyttjande eller röjande är obehörigt. Med hänsyn till att det redan i 2 § görs klart att lagen endast gäller obehöriga angrepp anser lagrådet att det föreslagna tillägget är onödigt och att det därför bör utgå.

14 §

I paragrafens andra stycke har i promemorian lagts till att ett förordnande om överlämnande eller förstörande av en handling endast kan meddelas om ett utnyttjande eller röjande är obehörigt. Av skäl som lagrådet anför under 11 § bör tillägget utgå.

I promemorian (s. 97) har intagits en erinran om att det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet i vissa fall kan leda till att beslut om vitesförbud och

andra åtgärder inte får meddelas. Som exempel anges att den som har tillgång till en företagshemlighet och som vill använda informationen i en bok eller i ett radioprogram inte torde av domstol kunna förbjudas att röja hemligheten. Exemplet är enligt lagrådets mening inte helt lyckat, eftersom det ger intryck av att ingen kan förbjudas att t. ex. i bokform röja en företagshemlighet. Emellertid gäller förbudet i 1 kap. 2 § andra stycket TF mot att hindra tryckning eller spridning av en skrift inte mot enskilda. Det är således möjligt i vissa fall att på privaträttslig grund utverka ett förbud mot spridning av en tryckt skrift (jfr NJA 1971 s. 571).

Avslutande synpunkter

Lagrådet har med anledning av promemorian ägnat särskild uppmärksamhet åt frågan om den begränsning i den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten som görs genom förslaget till lag om skydd för företagshemligheter är godtagbar.

Därvid har lagrådet konstaterat, att den föreslagna lagen inte inverkar på den tryckfrihet som medborgarna tillförsäkrats i tryckfrihetsförordningen och inte heller på den yttrandefrihet som gäller enligt annan yttrandefrihetsrättslig lagstiftning såsom radioansvarighetslagen.

Vidare har lagrådet funnit att den föreslagna lagen – med de ändringar lagrådet nu förordat – innebär en förstärkning av skyddet för företagshemligheter utan att den utgör ett hot mot den fria opinionsbildningen.

Konstitutionsutskottets yttrande

1988/89:KU2y

1989/90:LU37
Bilaga 5

Skydd för företagshemligheter

Till lagutskottet

Lagutskottet har berett konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över *dels* proposition 1987/88:155 om skydd för företagshemligheter jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna 1987/88:L10–14 samt 1988/89:L1, *dels* en inom lagutskottets kansli upprättad promemoria jämte det yttrande över promemorian som avgivits av lagrådet den 28 november 1988. I promemorian görs en genomgång av den i propositionen föreslagna lagstiftningen mot bakgrund av kritik som riktats mot propositionen i motionerna och i den allmänna debatten. Promemorian utmynnar i ett förslag till lag om skydd för företagshemligheter, som i vissa delar innebär ändring av regeringens förslag i propositionen.

Utskottets överväganden

Konstitutionsutskottet begränsar sitt yttrande till att gälla frågan om den nu aktuella lagstiftningens förenlighet med den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten (2 kap. 1 § regeringsformen) och med tryckfrihetsförordningens bestämmelser om s.k. meddelarfrihet och anskaffarfrihet (1 kap. 1 § tredje och fjärde styckena tryckfrihetsförordningen).

Genom den föreslagna lagen förstärks skyddet för företagshemligheter bl.a. genom att straff- och skadeståndsansvar införs för s.k. företagsspioneri. Härtill an knyter det nya brottet olovlig befattning med företagshemlighet. Vidare föreslås regler om skadestånd vid arbetstagares missbruk av företagshemlighet som han fått del av i anställningen. Till en del ersätter sistnämnda regler de bestämmelser i ämnet som finns i den gällande lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens. Dessutom föreslås ett lagreglerat skadeståndsansvar för den som missbrukar en företagshemlighet som har anförtratts vederbörande i en affärsförbindelse.

En grundläggande begränsning av lagens tillämpningsområde är, såsom lagrådet påpekar, att lagen icke skyddar förfaranden som en företagare vill hålla hemliga men som är brottsliga eller som från samhällets synpunkt ter sig helt oacceptabla därför att de utgör ett allvarligt åsidosättande av lagstiftning som är avsedd att skydda t.ex. liv och hälsa (lagrådets yttrande den 28 november 1988 s. 7 f.). Denna rättsliga definition av begreppet företagshemlighet innebär att den föreslagna lagen i sådana fall inte ger något skydd mot att en företagares brottsliga eller samhällsfarliga verksamhet avslöjas. Konstitutionsutskottet, som instämmer i denna slutsats, vill tillägga att någon

form av skydd i dessa fall ej heller torde kunna införas genom avtal.

1989/90:LU37

Bilaga 5

Lagen ingriper på olika sätt gentemot den som anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet. Av betydelse när det gäller förhållandet till de grundlagsskyddade rättigheter som inledningsvis nämnts – yttrandefriheten, meddelarfriheten och anskaffarfriheten – är emellertid den inskränkning av lagens tillämpningsområde som upptagits i 2 § i promemorieförslaget.

Genom bestämmelserna i andra stycket i nämnda lagrum – i den lydelse lagrådet föreslagit i sitt yttrande över lagutskottets promemoria – inskränks lagens tillämpningsområde så, att lagen ej gäller fall när "någon anskaffar, utnyttjar eller röjer en företagshemlighet hos en näringsidkare för att avslöja något som skäligen kan misstänkas utgöra brott, på vilket fängelse kan följa, eller som kan anses utgöra ett så allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse att intresset av att förhållandet bringas till allmän kännedom måste ges företräde framför näringsidkarens behov av skydd för företagshemligheten". Bestämmelserna täcker enligt lagrådet följande tre fall: a) I samband med avslöjande av brottsligt förfarande av visst kvalificerat slag – som i och för sig inte utgör företagshemlighet – röjs företagshemlighet. b) Företagshemlighet, som kan anses utgöra allvarligt missförhållande, röjs. c) I samband med avslöjande av förfarande som kan anses utgöra allvarligt missförhållande – vilket förfarande i och för sig inte utgör företagshemlighet – röjs företagshemlighet. För att bestämmelserna skall bli tillämpliga i sistnämnda båda fall fordras som nyss framgått dessutom att intresset av att det allvarliga missförhållandet avslöjas väger över intresset av att företagshemligheten bevaras.

Utskottet kan konstatera att genom den begränsning av lagens tillämpningsområde som följer av själva definitionen av begreppet företagshemlighet samt de nämnda bestämmelserna i 2 § tillgodoses olika yttrandefrihetsintressen. Det blir alltså möjligt både för anställda och för utomstående att fritt diskutera sådana förhållanden inom företagen som förekomsten av vissa brott och allvarliga missförhållanden. Sådana diskussioner skall kunna föras inför olika organ och inför allmänheten samt självfallet också i medierna. Detta följer av den konstruktion lagregleringen getts. För diskussion i press och andra medier av brott och allvarliga missförhållanden inom företagen skall alltså inte behöva åberopas stöd i tryckfrihetsförordningens bestämmelser om meddelarfrihet o.d. Ej heller kan sådan diskussion hindras genom hänvisning till privata avtal o.d. (se lagutskottets promemoria s. 44).

De företagshemligheter som lagen kommer att skydda begränsas alltså till sådana som inte utgör eller står i samband med brott och som ej heller kan betecknas som allvarliga missförhållanden eller har att göra med sådana missförhållanden. Att sådana företagshemligheter undantas från den allmänna yttrande- och informationsfriheten måste enligt utskottet anses förenligt med de möjligheter att begränsa yttrandefriheten som anges i regeringsformen (RF 2:12–13).

Även när det gäller lagens sålunda begränsade tillämpningsområde kan det emellertid enligt utskottets mening finnas anledning att göra ytterligare begränsningar i skyddet, t.ex. genom att i förhållandet mellan enskilda – utanför myndighetsområdet – införa en motsvarighet till den meddelarfrihet som i fråga om uppgifter inom den offentliga sektorn i stor utsträckning finns

för sekretessbelagda uppgifter. Denna fråga ingår bland de spörsmål som kommer att behandlas av den kommitté (meddelarskyddskommittén, Ju 1988:03) som nyligen tillsatts för att utreda meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda (dir. 1988:57).

Som anförts i lagutskottets promemoria och i lagrådets yttrande utgör tryckfrihetsförordningen inte något hinder för enskilda att avtala om inskränkningar i yttrandefriheten med följd att en avtalad tystnadsplikt bryter meddelarskyddet. I likhet med vad som anförts i lagutskottets promemoria anser konstitutionsutskottet emellertid att rättsläget från tryckfrihetsrättslig synpunkt får anses vara mera ovisst, om arbetstagarens tystnadsplikt inte uppkommit genom ett uttryckligt avtal utan är en följd av den grundläggande principen om lojalitetsplikt i anställningsförhållanden. Sådana frågor får enligt utskottet i avvaktan på resultatet av kommitténs arbete lösas i rättstillämpningen.

Vad angår anskaffarfriheten vill utskottet erinra om att för närvarande är företagsspioneri straffritt, oavsett om gärningsmannen har publiceringssyfte eller inte. Om gärningsmannen begår annat brott i samband med spioneriet – t.ex. egenmäktigt förfarande för att komma över de uppgifter det gäller – döms han emellertid för detta.

Enligt det nu aktuella lagförslaget blir företagsspioneri straffbart. Om företagsspioneriet innefattar även annan brottslighet skall enligt vad som anförs i propositionen bara dömas för företagsspioneri. Om gärningsmannen emellertid har publiceringssyfte skall han, som lagrådet framhållit, till följd av tryckfrihetsförordningens bestämmelser om anskaffarfrihet dömas enbart för det särskilda brottet. I det anförda exemplet skulle gärningsmannen alltså alltså endast dömas för egenmäktigt förfarande trots att företagsspioneri enligt förslaget kommer att utgöra ett allvarligt brott.

Mot bakgrund av de synpunkter utskottet särskilt har att företräda finner utskottet att skälen för att kunna ingripa mot brottet företagsspioneri oberoende av gärningsmannens eventuella publiceringssyfte inte väger så tungt att de motiverar en ändring av tryckfrihetsförordningen.

Utskottet vill slutligen – i anslutning till vad lagrådet anfört om att det genom vanlig lagstiftning inte över huvud taget är möjligt att förbjuda inhämtande av viss information för publicering (lagrådets yttrande den 28 november 1988 s. 5) – erinra om att frågan något diskuterades i lagrådsremissen i det lagstiftningsärende som ledde fram till proposition 1986/87:151 om ändringar i tryckfrihetsförordningen m.m. Med anledning av ett JO-beslut gällande ett särskilt angivet fall togs i lagrådsremissen (s. 161 f) upp frågan huruvida det var förenligt med anskaffarfriheten att ansvar i det aktuella fallet utdömdes enligt ett straffstadgande i vanlig lag som tog sikte inte enbart på det sätt på vilket en uppgift anskaffades utan också på att anskaffandet avsåg en viss typ av information. Departementschefen ansåg sig benägen att instämma i ett av JO uttalat tolkningsalternativ enligt vilket så var fallet. Departementschefens uttalande ingick bland de förslag i lagrådsremissen som inte fördes fram i propositionen och har följaktligen inte varit föremål för riksdagens bedömning.

Sammanfattningsvis vill utskottet uttala att lagförslaget – med de ändringar som föreslagits av lagrådet – inte kan anses strida mot de intressen som bär

upp den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten. Att företagsspioneri och olovlig befattning med företagshemlighet, som åtkommits genom sådant spioneri, straffbeläggs innefattar inte något angrepp mot sådana intressen. Vad angår de anställdas möjligheter att påtala och till allmän diskussion föra ut iakttagelser vad gäller brott och andra allvarliga missförhållanden på arbetsplatsen kan lagförslaget enligt utskottets mening närmast ses som en förbättring i förhållande till nuläget. Som tidigare nämnts är frågan om meddelarfrihet på den enskilda sektorn för närvarande föremål för utredning. På grund av det anförda anser utskottet att det från de synpunkter utskottet har att beakta inte föreligger något hinder mot att redan nu genomföra den aktuella lagstiftningen. Utskottet avstyrker de yrkanden såvitt nu är i fråga som följdmotionerna innehåller.

Stockholm den 9 februari 1989

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Catarina Rönnung (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Hans Nyhage (m), Sören Lekberg (s), Anita Modin (s), Torgny Larsson (s), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bo Hammar (vpk), Ulla Pettersson (s) och Birger Andersson (c).

Avvikande mening

Birgit Friggebo (fp), Ylva Annerstedt (fp) och Bo Hammar (vpk) anser att utskottets överväganden bort ha följande lydelse:

En brist i propositionen är att den inte över huvud taget innehåller några resonemang om förslagets förenlighet med den grundlagsfästa yttrande- och informationsfriheten och med tryckfrihetsförordningens bestämmelser om s.k. meddelarfrihet. I samband med den belysning av dessa frågor som skett genom den kompletterande utredning som företagits inom lagutskottet och av lagrådet har den föreslagna lagens räckvidd i och för sig blivit något bättre preciserad. Utskottet anser emellertid trots detta att det fortfarande föreligger sådana oklarheter vad gäller lagens tillämpningsområde m.m. att riksdagen inte bör fatta beslut i frågan på det nu föreliggande utredningsmaterialet. Med hänsyn till det samband som föreligger med de frågor som utreds av meddelarskyddskommittén (Ju 1988:03) skulle ett beslut nu komma att föregripa resultatet av detta utredningsarbete. Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet förslaget och föreslår följaktligen bifall till avslagsyrkandena i motionerna 1987/88:L11 yrkande 1, 1987/88:L12 yrkande 1, 1987/88:L14 yrkande 1 och 1988/89:L1 yrkande 1.

Särskilt yttrande

1989/90:LU37

Bilaga 5

Anders Björck, Hans Nyhage och Elisabeth Fleetwood (alla m) anför följande:

Med anledning av vad utskottet på s. 3 anført om meddelarskyddskommitténs arbete vill vi erinra om att moderata samlingspartiet inte stod bakom riksdagens tillkännagivande till regeringen under våren 1988 om fortsatt utredning av frågan om meddelarskydd i förhållandet mellan enskilda (se reservation 16 i KU:s betänkande 1987/88:36).

Sammanfattning	1
Propositionen	2
Motionerna	3
Ärendets handläggning i riksdagen	3
Utskottet	5
Inledning	5
Propositionens huvudsakliga innehåll	7
Det yttrandefrihetsrättsliga regelsystemet	8
Utredningsförslag om meddelarfrihet i förhållandet mellan enskilda	12
Allmänna överväganden	13
Tillämpningsområdet för lagen om skydd för företagshemligheter	20
Företagsspioneri	36
Olovlig befattning med företagshemlighet	40
Skadeståndsansvar vid företagsspioneri m.m.	41
Skadeståndsansvar vid avtalade tystnadsplikter	41
Skadeståndsansvar i övriga fall	48
Skadeståndets bestämmande	52
Vitesförbud och säkerhetsåtgärder	53
Propositionen i övrigt	54
Hemställan	55
Reservationer	55
Bilaga 1 Regeringens förslag till lag om skydd för företagshemligheter med av utskottet föreslagna ändringar ...	63
Bilaga 2 Regeringens förslag till lag om ändring i datalagen (1973:289) och lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) ...	68
Bilaga 3 Promemoria angående proposition 1987/88:155	71
Bilaga 4 Lagrådets yttrande den 28 november 1988	109
Bilaga 5 Konstitutionsutskottets yttrande 1988/89:KU2y	119